

Komparativna analiza razvijenosti turizma u komunističkim zemljama u svijetu

Hršak, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:579564>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski studij Poslovne ekonomije - smjer Turizam

**KOMPARATIVNA ANALIZA RAZVIJENOSTI TURIZMA U
KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U SVIJETU**

Diplomski rad

Maja Hršak

Zagreb, kolovoz 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski studij Poslovne ekonomije - smjer Turizam

**KOMPARATIVNA ANALIZA RAZVIJENOSTI TURIZMA U
KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U SVIJETU**
**COMPARATIVE ANALYSIS OF TOURISM DEVELOPMENT
IN COMMUNIST COUNTRIES IN THE WORLD**

Diplomski rad

Maja Hršak, 0067359341
Mentor: Izv. prof. dr. sc. Zvezdana Hendija

Zagreb, kolovoz 2020.

SAŽETAK

Odabrane države ovog istraživanja i diplomskog rada predstavnici su određenog političkog sustava točnije komunizma koji je uvelike utjecao na gospodarsko stanje spomenutih država te na njihov turistički razvoj od početka do danas. Kroz ovaj rad će se analizirati i usporediti razvijenost turizma u svakoj od navedenih destinacija koje su još i danas pod utjecajem komunizma, a to su Narodna Republika Kina, Demokratska Narodna Republika Koreja, Republika Kuba, Narodna Demokratska Republika Laos i Socijalistička Republika Vijetnam te će se utvrditi kako je politički sustav utjecao na njihov ukupan gospodarski razvoj, a posebno na razvoj turizma. Ovaj rad polazi od pretpostavke da su upravo zbog danas rijetko prisutnog političkog sustava komunizma ove države postale veoma zanimljive i atraktivne turistima diljem svijeta, jer se ovdje turisti susreću s nesvakidašnjim načinom života, gdje je svijet ostao zarobljen negdje u nekom prošlom vremenu. S druge strane, bez obzira na lošu političku situaciju, ta ista situacija bi se s vremenom mogla pretvoriti i u njihovu prednost u području turizma i to je jedan od razloga zašto je vrijedilo istražiti ovu temu.

KLJUČNE RIJEČI: komunizam, razvoj turizma, turistička politika, Kina, Kuba, Vijetnam, Laos, Sjeverna Koreja

SUMMARY

The selected countries of this research are representatives of a certain political system, more precisely communism, which greatly influenced the economic situation of these countries and their tourism development from the beginning until today. This paper will analyze and compare the development of tourism in each of these destinations that are still under its dominance, which are People's Republic of China, the Democratic People's Republic of Korea, the Republic of Cuba, the People's Democratic Republic of Laos and the Socialist Republic of Vietnam. Then it will be explained how the political system influenced their development. This paper starts from the idea that because of the rarely present political system of communism, these countries have become very interesting and attractive to tourists around the world because here tourists encounter an unusual way of life, where the world remained trapped somewhere in the past. On the other hand, regardless of the bad political situation, this situation could eventually turn into their advantage in the field of tourism and this is one of the reasons why it was worth exploring this topic.

KEY WORDS: communism, tourism development, tourism policy, China, Cuba, Vietnam, Laos, North Korea

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metodologija istraživanja.....	1
1.3. Struktura rada.....	1
2. KOMPATIVNA ANALIZA DOSTIGNUTOG STUPNJA RAZVIJENOSTI U KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U SVIJETU.....	3
2.1. Kratak osvrt na pojavu komunizma kao političkog sustava i pokreta u svijetu.....	3
2.1.1. Počeci razvoja komunističkog pokreta u svijetu.....	3
2.1.2. Proces gašenja komunizma	4
2.1.3. Aktualne komunističke države u svijetu	4
2.2. Usporedba općih obilježja gospodarske i demografske razvijenosti komunističkih država u svijetu danas.....	7
2.2.1. Obilježja političkog sustava Kine, Kube, Vijetnama, Laosa i Sjeverne Koreje.....	7
2.2.2. Gospodarska razvijenost Kine, Kube, Vijetnama, Laosa i Sjeverne Koreje.....	11
2.2.3. Demografska obilježja Kine, Kube, Vijetnama, Laosa i Sjeverne Koreje.....	18
3. KOMPATIVNA ANALIZA DOSTIGNUTOG STUPNJA RAZVIJENOSTI TURIZMA U KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U SVIJETU.....	24
3.1. Komparativna analiza razvijenosti receptivnog turizma u aktualnim komunističkim zemljama	24
3.2. Važnost turizma za gospodarski razvoj u aktualnim komunističkim zemljama	31
3.3. Ukupan doprinos svih pet komunističkih zemalja za turizam u globalnim razmjerima	36
4. RAZVOJ TURIZMA I KREIRANJE TURISTIČKE POLITIKE U ODABRANIM KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA.....	40
4.1. Utvrđivanje povezanosti između politike i turizma – teoretski pristup	40
4.2. Teoretsko objašnjenje turističke politike	41
4.3. Kreiranje turističke politike u aktualnim komunističkim zemljama	43
4.3.1. Razvoj turističke politike Kine.....	43
4.3.2. Razvoj turističke politike Kube	46
4.3.3. Razvoj turističke politike Vijetnama	48
4.3.4. Razvoj turističke politike u Laosu i Sjevernoj Koreji	51
4.4. Najatraktivniji turistički resursi u odabranim receptivnim komunističkim zemljama.....	54
4.4.1. Turistički resursi Kine.....	54

4.4.2.	Turistički resursi Kube	56
4.4.3.	Turistički resursi Vijetnama	57
4.4.4.	Turistički resursi Laosa i Sjeverne Koreje	58
5.	MOGUĆNOSTI RAZVOJA TURIZMA U KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U BUDUĆNOSTI.....	60
5.1.	Preduvjeti razvoja turizma u odabраниh pet turističkih zemalja	60
5.2.	Očekivani razvoj turizma u budućnosti na temelju dosadašnjeg razvoja turizma, politike razvoja turizma i drugih činitelja	62
6.	ZAKLJUČAK.....	65
	LITERATURA.....	67
	POPIS GRAFIČKIH PRIKAZA	74

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog diplomskog rada je istražiti kako je turizam, unatoč velikim političkim promjenama i gospodarskim problemima koje su zahvatile preostalih 5 komunističkih zemalja u svijetu, utjecao na gospodarski razvoj spomenutih država, na životni standard lokalnog stanovništva te na njihov globalni doprinos u odnosu na ostala svjetska turistička tržišta. Cilj ovog rada je usporediti turistički razvoj spomenutih država te koliko je njihovo političko opredjeljenje imalo utjecaja na njihovu današnju turističku situaciju.

1.2. Izvori podataka i metodologija istraživanja

U kreiranju ovog diplomskog rada korišteni su razni izvori i baze podataka, od stručne literature poput knjiga i znanstvenih članaka, do domaćih i stranih internet stranica, online časopisa i ostalih sekundarnih izvora podataka prikupljenih pretraživanjem interneta. Glavna metoda istraživanja primijenjena u ovom radu je metoda istraživanja za stolom odnosno *desk research* metoda na temelju koje su korištene i ostale znanstvene metode poput analize, indukcije, kompilacije, deskripcije i komparativne metode.

1.3. Struktura rada

Struktura ovog rada podijeljena je na 5 cjelina koje obuhvaćaju uvodno poglavlje s definiranim predmetom i ciljem rada, metodama istraživanja i izvorima podataka. Drugo i treće poglavlje bavi se komparativnom analizom općenitog stupnja razvoja spomenutih komunističkih zemalja te stupnja njihovog turističkog razvoja. U drugom poglavlju, kako bi se objasnio općeniti gospodarski stupanj razvijenosti svake države, rad će se osvrnuti na povijesni razvoj komunističkog pokreta u svijetu od početne ideje do danas, te će se utvrditi osnovna obilježja te političke ideologije na primjerima zemalja koje su do današnjih dana zadržale tu političku ideologiju. Zatim će se rad kratko osvrnuti na gospodarsku razvijenost i demografska obilježja u spomenutim zemljama. Treće poglavlje stavlja naglasak na stupanj turističkog razvoja pa će se analizirati razvijenost receptivnog turizma u svakoj zemlji, važnost turizma za gospodarski razvoj i zatim se navodi koji je ukupan doprinos svake države u globalnim razmjerima.

U četvrtom poglavlju rad se bavi turističkim politikama spomenutih zemalja i njihovim najatraktivnijim turističkim resursima, dok je zadnje poglavlje posvećeno preduvjetima turističkog razvoja te očekivanom razvoju turizma u budućnosti.

Na kraju će se zaključkom zaokružiti cijela tema ovog rada.

2. KOMPARATIVNA ANALIZA DOSTIGNUTOG STUPNJA RAZVIJENOSTI U KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U SVIJETU

2.1. Kratak osvrt na pojavu komunizma kao političkog sustava i pokreta u svijetu

2.1.1. Počeci razvoja komunističkog pokreta u svijetu

Počeci komunizma započeli su sa ekonomsko-političkom filozofijom koju su osnovali Karl Marx i Friedrich Engels u drugoj polovici 19. stoljeća s namjerom da se revolucionarnom borbom okonča kapitalizam i zaustavi iskorištavanje radnika te društveno raslojavanje.

U komunistički uspostavljenom društvu zagovara se besklasni sustav, ukinulo bi se svako privatno vlasništvo, a sredstva za proizvodnju pripala bi cijeloj zajednici. Svatko bi davao prema svojim mogućnostima i primao u skladu sa svojim potrebama stoga bi se potrebe društva stavljale iznad specifičnih potreba pojedinaca.¹

Početak 20. stoljeća marksizam je postala-dominantna politička filozofija mnogih zemalja diljem svijeta pod vodstvom Lenjina koji je 1917. godine uspostavio prvi komunistički režim u svijetu provođenjem agrarne reforme i podržavanjem industrije te zabranom svih ostalih političkih stranaka te je uveo jednostranačku vladavinu.²

Političku stranku nazvali su Komunistička partija, a svoje ideale predlagali su svim europskim socijalističkim strankama, nacionalizirali su svu privatnu imovinu i uskoro je sve bilo pod kontrolom vlade. Sovjetski Savez, kao glavni predvoditelj komunizma formiran je 1922. godine i ubrzo je svoju ideologiju proširio na veliki dio zemalja Europe i Azije, ali i Afrike.³

Nakon II. svjetskog rata komunizam je bio uspostavljen kao vladajući politički režim te je tako ostao sve do početka 1991. godine kada u velikoj mjeri dolazi do smanjenja njegovog utjecaja u svijetu⁴

¹ *Communism in China* [online], dostupno na: <https://cs.stanford.edu/people/eroberts/courses/cs181/projects/2007-08/communism-computing-china/china.html> [18. ožujka 2020.]

² *Hrvatska Enciklopedija* [online], dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32694> [18. ožujka 2020.]

³ Encyclopedia Britannica [online], dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/communism> [18. ožujka 2020.]

⁴ Hrvatska Enciklopedija, *Ibid*

2.1.2. Proces gašenja komunizma

Sa sve jačim utjecajem komunizma i uspostavljanjem sve veće kontrole nad društvom, život ljudi u državama tog političkog režima postaje sve teži, na rubu gladi i bez slobode govora i kretanja. U svrhu poboljšanja cjelokupne situacije javljaju se povremeni pokušaji uspostavljanja demokratske vlasti, no i oni propadaju pored duboko ukorijenjenih komunističkih ideala i načina života.

Promjene se počinju događati sa pojavom ideje o otklanjanju revolucionarnih komunističkih načela i reformiranju političke ideologije te kako je s vremenom bilo sve teže zadržati jednostranački sustav vlasti pa se komunizam lagano počeo gasiti.⁵

Raspadom Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, SSSR-a 1991. godine rezultirao je napuštanjem vladajućeg političkog sustava te je komunizam prestao biti jedna od vodećih svjetskih ideologija.⁶

Kapitalizam i demokracija su ponovno uspostavljeni u većini post-komunističkih zemalja koje će započeti svoju tranziciju prema tržišnoj ekonomiji karakterističnoj za zapadno društvo.

Novonastale države susrest će se s mnogim problemima kao što su gospodarska kriza, formiranje demokratskog društva, socijalne tenzije i otvorit će se brojna pitanja kako dalje ostvariti razvoj u procesu tranzicije jer je postalo očito da se prelazak iz komunističkih i socijalističkih u demokratska društva neće tako lako ostvariti. Nakon gašenja komunizma u svijetu isplivali su svi oni gospodarski i politički problemi koje je tek trebalo riješiti uvođenjem postupnih promjena, a posljedice u većini zemalja se osjećaju još i danas.⁷

2.1.3. Aktualne komunističke države u svijetu

Sredinom 20. stoljeća činilo se da bi komunizam mogao zamijeniti kapitalizam i demokraciju kao dominantnu političku i ekonomsku ideologiju, no danas je u svijetu ostalo samo pet komunističkih zemalja.⁸

⁵ Proleksis Enciklopedija, [online], dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/32030/> [18. ožujka 2020.]

⁶ Hrvatska Enciklopedija, Ibid

⁷ Puljiz, V. (1994) Socijalna politika postsocijalističkih zemalja. Revija za socijalnu politiku [online], Vol. 1 No. 1., str. 83-90. Dostupno na: <https://doi.org/10.3935/rsp.v1i1.618> [20. ožujka 2020.]

⁸ Rosenberg, M. (2020) *A List of Current Communist Countries in the World*. ThoughtCo. [online], dostupno na: <https://www.thoughtco.com/communist-countries-overview-1435178> [20. travnja 2020.]

Slika 1. Prikaz aktualnih komunističkih država u svijetu

Izvor: Rosenberg, M. (2020) *A List of Current Communist Countries in the World*. ThoughtCo. [online], dostupno na: <https://www.thoughtco.com/communist-countries-overview-1435178> [20. travnja 2020.]

U svim komunističkim zemljama vlast kontrolira komunistička partija koja izjavljuje odanost Marksizmu-Lenjinizmu, sebe proglašava herojem radničke klase i predstavlja temeljne dugoročne interese komunizma. Komunistička stranka je na vrhuncu vlasti, kontrolira i dominira u svim sektorima države, a prodire u svaki kutak društva i unutar gotovo svih političkih i javnih institucija. Stranačka ideologija je službena, najvažnija i formalno kodificirana u ustavu svih komunističkih zemalja koji opravdava političko djelovanje stranke i pokreta, a struktura vlasti u svim komunističkim zemljama je nedjeljiva i apsolutna.⁹

Nakon propasti SSSR-a (1922. — 1991.) i drugih komunističkih režima diljem svijeta neke zemlje su prestale postojati, većina ih je odbacila komunizam kao političku ideologiju, dok su neke zemlje poput Kine, Sjeverne Koreje, Vijetnama, Laosa i Kube zadržale najvažnije karakteristike komunističkog sustava i na taj način ostale aktualne komunističke države iako su usvojile različite ekonomske politike i tržišne reforme.¹⁰

⁹ Guo, S. (2012) *Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization*. Abingdon: Routledge, str 7-9. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/264175314> [25. ožujak 2020.]

¹⁰ Ibid, str. 10.

Kina je jedna od četiri preostale komunističke zemlje. Komunistička partija Kine je osnivačka i jedina vodeća politička stranka *Narodne Republike Kine*.¹¹

Vijetnam, poznat i kao *Socijalistička Republika Vijetnam*, također je jedna od četiri preostale komunističke zemlje. U trećem ustavu Vijetnama, pisanom 1980. godine, Komunistička partija Vijetnama navedena je kao jedina stranka koja zastupa narod i vodi zemlju.

Republika Kuba je treća preostala komunistička zemlja i jedina na području Amerika kojom upravlja Komunistička partija Kube, čija se uloga u kubanskom ustavu opisuje kao vodeća snaga državnog društva. Komunistička stranka Kube strože se drži tradicije Marksizma-Lenjinizma i sovjetskog modela nego komunističke partije drugih zemalja.

Demokratska Narodna Republika Laos zadnja je od preostalih komunističkih zemalja, a jedina dozvoljena politička stranka u zemlji je *Lao People's Revolutionary Party* čiji je glavni tajnik ujedno i predsjednik.

Iako cijeli svijet Sjevernu Koreju, odnosno *Demokratsku Narodnu Republiku Koreju*, svrstava pod jednu od preostalih komunističkih zemalja u svijetu, ona sebe ne smatra komunističkom zemljom. Naime, nakon raspada Sovjetskog Saveza, Sjeverna Koreja je revidirala svoj ustav kako bi uklonila sve poveznice s marksističko-lenjinističkom ideologijom, a sve reference na komunizam uklonjene su iz ustava Sjeverne Koreje 2009. godine. Službena državna politika *Juche* uvedena je 1970-ih godina i promiče samoovisnost države po uzoru na vodstvo dinastije Kim.¹² Kim Il-sung, poznat i kao “veliki vođa”, uveo je komunističku diktaturu po načelu kulta ličnosti s jednom jedinom dopuštenom strankom – komunističkom partijom, unaprijed određivši svoje potomke kao vladare države. Time ova država poprima obilježja centralizirane monarhije s jednom političkom strankom gdje vlada diktatura, a ne demokracija.

¹¹ *Communist Countries 2020* [online], World Population Review. Dostupno na: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/communist-countries> [29. travnja 2020.]

¹² *Ibid*

2.2. Usporedba općih obilježja gospodarske i demografske razvijenosti komunističkih država u svijetu danas

2.2.1. Obilježja političkog sustava Kine, Kube, Vijetnama, Laosa i Sjeverne Koreje

Kina je komunistička zemlja koja ima mnoge temeljne značajke zajedničke drugim komunističkim zemljama unatoč svim povijesnim i kulturnim razlikama, političkom vodstvu te društvenom i ekonomskom poretku.¹³

Do 20. stoljeća Kina je bila pod vladavinom niza carskih dinastija, a nakon II. svjetskog rata Mao Ce-tunga (*Mao Zedong*) preuzeo je kontrolu nad Kinom 1949. godine i proglasio Narodnu Republiku Kinu komunističkom zemljom koja je uspostavila socijalistički sustav vladavine i nametnula strogu kontrolu svakodnevnog života.¹⁴

Kina je od tada ostala dosljedna komunizmu, a zemlja je zbog kontrole Komunističke partije nazvana „Crvena Kina“. Iako državom vlada Komunistička partija Kine (CPC) koja ima kontrolu nad svim političkim pitanjima, postoje i druge manje političke stranke koje djeluju pod njezinim vodstvom i čiji utjecaj je zanemariv.¹⁵

Kineski ustav kaže da je Narodna Republika Kina socijalistička država pod narodnom demokratskom diktaturom koju je vodila radnička klasa i zasnovana je na savezu radnika i seljaka te da državni organi primjenjuju načelo demokratskog centralizma.¹⁶

Kineski komunizam djeluje kao spoj tri najvažnije kineske ideologije, tradicionalnog konfucijanizma, zapadnjačkog kapitalizma i kineskog komunizma što omogućuje suživot tradicije i modernosti.¹⁷

Pojava komunizma na **Kubi** javila se kao potreba potlačenog kubanskog naroda za boljim životom i većim ljudskim pravima koji su pod diktaturom Fulgencija Batiste odlučili pokrenuti

¹³ Huo, S.: op. cit. Str.9-10

¹⁴ Central Intelligence Agency [online], dostupno na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cu.html> [09. travnja 2020.]

¹⁵ Dumbaugh, K. I Martin, M. F. (2009) Understanding China's Political System. *Congressional Research Service* [online] str 1. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/235098539_Understanding_China's_Political_System [29. travnja 2020.]

¹⁶ Constitue (2004) *China (People's Republic of) 1982 (rev. 2004)*. Constitue [online], dostupno na: https://www.constitueproject.org/constitution/China_2004?lang=en [06. travnja 2020.]

¹⁷ Wang, Y. (2011) Chinese philosophy and tourism development: a case study of Hangzhou. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research* [online], Vol. 5 No. 1, str. 92-100. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/17506181111111799> [23. ožujka 2020]

promjene, započeti revoluciju i stvoriti državu u kojoj ne postoji klasni sustav i bogatstvo je jednako raspoređeno.

Predvodnici revolucije Che Guevara i Fidel Castro, 1959. godine ujedanjuju kubanski narod i započinju revoluciju koja će rezultirati svrgnućem diktatora Fulgencija Batiste i označit će početak formiranja socijalističke države – republike Kube.¹⁸ Cilj nove vlade bio je uspostavljanje jednakosti i jedinstva kubanskog naroda te preraspodjela bogatstva, nacionalizacija privatnih poduzeća i otklanjanje svih vrsta privilegija i kapitalizma.¹⁹

Donošenjem novog ustava 1976. godine Marksizam i Lenjinizam proglašava se državnom ideologijom te Kuba postaje jednostranačka socijalistička država na čelu s predsjednikom Fidel Castrom koji je zadržao svoju poziciju sve do 2008. godine kada ga je zamijenio brat Raul, primjenjujući socijalistička načela kroz cijeli period vladavine priznajući jedinu legalnu političku stranku - Komunističku partiju Kube (*PCC*).²⁰

Vladavina po uzoru na Sovjetski Savez stvorila je neprijateljstvo između Kube i SAD-a i rezultirala gospodarskim embargom koje traje još i danas, a zbog kojeg je Kuba ostala bez glavnog trgovinskog partnera. Iako je bliska suradnja i financijska pomoć SSSR-a dugi niz godina osiguravala kubanskom narodu osnovne životne potrepštine, s njegovim raspadom Kuba ostaje bez 87% vrijednosti trgovinskog poslovanja i nevoljko ulazi u „Specijalno razdoblje“, odnosno period teških prilagodbi i promjena.²¹

Cilj novouređene socijalističke države i njene vlade isprva je bio osloboditi se kapitalizma i američke dominacije nad kubanskim narodom, što je ubrzo dovelo i do uspostavljanja američke blokade, no ubrzo je novi politički sustav – komunizam, nastao po uzoru politike Sovjetskog Saveza, postao sredstvo kojim će se kontrolirati i upravljati kubanskim stanovništvom.

Socijalistička Republika **Vijetnam** je unitarna marksističko-lenjinistička jednostranačka republika osnovana 1976. godine na čelu sa *Communist Party of Viet Nam (CPV)* koja vodi i

¹⁸ Goodrich, J. N. (1993) Socialist Cuba: A Study of Health Tourism, *Journal of Travel Research* [online], 32(1), str.36-41. Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/004728759303200106> [25. travnja 2020.]

¹⁹ Sharpley, R. i Knight, M., (2009) Tourism and the State in Cuba: From the Past to the Future. *International Journal of Tourism Research* [online], vol.11, str. 241–254. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/229575619_Tourism_and_the_State_in_Cuba_From_the_Past_to_the_Future [07. travnja 2020.]

²⁰ Ibid

²¹ Kos-Stanišić, L. (2016) Adios Fidel, povijest će te osloboditi!. *Političke analize*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, vol. 7, br. 28, str. 35-39. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172028>. [10. travnja 2020.]

usmjerava narod prema ostvarenju ciljeva nacionalne neovisnosti, demokracije i društvenog napretka.²²

Nakon prvog Indo-kineskog rata na konferenciji 1954. godine Vijetnam je podijeljen sjever i jug. Iako je podjela trebala biti privremena, Sjeverni Vijetnam je postao komunistički uz potporu Sovjetskog Saveza, dok je Južni Vijetnam postao demokratski uz potporu SAD-a. Nakon Vijetnamskog rata 1975. godine Vijetnam je ponovno ujedinjen te postaje komunistička zemlja s novim imenom 'Socijalistička Republika Vijetnam', u kojoj je prema Ustavu iz 1992. godine Vijetnam proglašen jednopartijskom državom sa središnjom ulogom Komunističke partije koja ima sve ovlasti u politici i društvu.²³ Formalno, izabrana Narodna skupština sa 498 članova najviši je organ državne vlasti. Predsjednik je šef države, a premijer je na čelu vlade, ali glavni tajnik Komunističke partije, putem Politbiroa, kontrolira stranačka i državna imenovanja i određuje nacionalnu politiku. Kao i druge komunističke zemlje, Vijetnam se u posljednjim desetljećima okrenuo prema tržišnoj ekonomiji, a sa SAD-om je normalizirao odnose 1995. godine.²⁴

Politički sustav **Laosa** ima dugačku povijest bogatu vladavinama mnogih kraljevstava i vladara od 6. stoljeća pa sve do 19. stoljeća kada postaje francuska kolonija i nakon čega ubrzo ostvaruje samoupravu u sklopu Francuske unije, a 1953. godine proglašava neovisnost. Nakon proglašenja neovisnosti i revolucije koju su podržali Vijetnam i Sovjetski Savez počinje razdoblje političke nestabilnosti koje traje sve do 1975. godine kada komunistički pokret Pathet Lao preuzima vlast te uspostavlja Narodnu Demokratsku Republiku čime Laos prestaje biti kraljevina. Uspostavljen je jednopartijski režim pod vodstvom Revolucionarne narodne stranke Laosa (LPRP) i učvršćen je odnos sa Vijetnamom.²⁵ Nova komunistička vlada nametnula je centralizirano donošenje ekonomskih odluka i šire kontrolne mjere poput kontrole medija i zatvaranje pripadnika prijašnje vladavine što je rezultiralo emigracijom oko 10% stanovništva Laosa.²⁶

²² Government Portal, *Socialist Republic of Vietnam: Political System* [online]. Dostupno na: <http://www.chinhphu.vn/portal/page/portal/English/TheSocialistRepublicOfVietnam/AboutVietnam/AboutVietnamDetail?categoryId=10000103&articleId=10001578> [03.05.2020.]

²³ World Tourism Organization and Tourism (2013) *Key Outbound Tourism Markets in South-East Asia: Vietnam* [online], str. 166. Madrid: UNWTO. Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284415076> [21. travnja 2020.]

²⁴ Ibid

²⁵ Hrvatska Enciklopedija, op. cit.

²⁶ Leigh, J. i suradnici (2012) *Laos Cultural Profile: An initiative of HACC Multicultural Advisory Service* [online]. Diversicare, Queensland, str.7. Dostupno na: http://www.diversicare.com.au/wp-content/uploads/2015/10/Profile_LaoSML.pdf [05. travnja 2020.]

Laos je u velikoj mjeri ovisio o sovjetskoj pomoći koja je bila usmjerena kroz Vijetnam sve do propasti Sovjetskog Saveza 1991. godine. Komunistička stranka je 1990-ih odustala od centraliziranog upravljanja ekonomijom i od modela državnog socijalizma, ali je zadržan jednostranački sustav koji još uvijek ima potpunu političku moć nad državom.²⁷

Za razliku od drugih društava u bivšem sovjetskom bloku, *Sjeverna Koreja* nije doživjela radikalne socioekonomske promjene kao njeni susjedi Kina i Vijetnam. Sjeverna Koreja je i dalje čvrsto jednopartijska država i još uvijek se tvrdoglavo drži centralno-planskog sustava ekonomije, proizvodnje i distribucije, bez obzira na funkcionalnost. Sjeverna Koreja nije prigrlila ideju reforme gospodarskog sustava sa planskog na tržišni model kao njeni susjedi niti je prihvatila ideju političke reforme ka' kontroliranoj socijalnoj liberalizaciji. Nije se pavela niti jednim od gore dva navedena koraka u post-socijalističkoj tranziciji te je zbog odbijanja prihvaćanja poznatih oblika postsocijalističke tranzicije često okarakterizirana kao povučena, izolirana i zastarjela država u liberalnom svijetu. Čini se da je i sama svjesna svog javnog imidža u odnosu na ostatak svijeta jer je jedna od njenih posljednjih poruka ostatku svijeta za vrijeme održavanja jednog festivala bila da se svijet ne treba nadati bilo kakvoj promjeni sa njene strane.²⁸

U odnosu na ostatak svijeta, Sjeverna Koreja danas ostavlja dojam strahovito zastarjelog političkog sustava, nesposobna da se otrese političkog utjecaja hladnog rata i odbijanju pridruživanja postsocijalističkom tijeku razvoja.²⁹

Koreja je nekada bila jedinstvena država, ali nakon II. svjetskog rata okupirao ju je Japan. Nakon predaje Japana snage Sovjetskog Saveza okupirale su sjever zemlje, dok su američke snage zauzele južni dio. Sjeverna Koreja nije postala komunistička zemlja sve do 1945. godine kada je Južna Koreja proglasila neovisnost od Sjevera i vlastiti suverenitet. Uz podršku Sovjetskog Saveza, korejski komunistički vođa Kim Il-Sung postavljen je kao vođa nove nacije.³⁰

²⁷ St. John, R.B. (2006) The political economy of Laos: Poor state or poor policy?, *Asian Affairs [online]*, 37:2, str. 182. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/03068370600661466> [16. ožujka 2020.]

²⁸ Kwon, H. (2010) North Korea's politics of longing, *Critical Asian Studies[online]*, 42:1, str.6. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/14672710903537456> [23. ožujka 2020.]

²⁹ Ibid, str 8.

³⁰ BBC, *North Korea: Everything you need to know about the country* [online], dostupno na: <https://www.bbc.co.uk/newsround/20692214> [06. svibnja 2020.]

Vlada Sjeverne Koreje ne smatra se komunističkom te promovira vlastitu ideologiju komunizma temeljenu na konceptu *Juche* odnosno samoovisnosti koji zagovara model gospodarske samodostatnosti te radikalnu političku i vojnu neovisnost. Država vođena teorijom o samodostatnosti dovela je do narušavanja gospodarske i zdravstvene situacije unutar zemlje te je 2011. godine UNICEF pozvao na hitno poboljšanje uvjeta života posebice djece i žena jer su stanovnici bili izloženi velikoj smrtnosti zbog nedostatka hrane te pojačanom prisustvu mnogih bolesti.³¹ U 2009. godini promijenjen je ustav zemlje kako bi se uklonila sva spominjanja marksističkih i lenjinističkih ideja koje su temelj komunizma, a uklonjena je i sama riječ komunizam.³² Ipak, u državi i dalje prevladava ideologija vladajuće dinastije i u društvu nema demokracije.

2.2.2. Gospodarska razvijenost Kine, Kube, Vijetnama, Laosa i Sjeverne Koreje
Kina je jedna od najstarijih civilizacija na svijetu, zemlja s najvećim brojem stanovnika i površinom 4. po veličini nije oduvijek bila svjetska velesila. Njezina uloga u svjetskoj ekonomiji počela je dolaziti do izražaja tek u drugoj polovici 20. stoljeća kada se odvojila od utjecaja Sovjetskog Saveza te kada se vlada počela okretati prema trgovini i visokoj tehnologiji. U tom razdoblju 1970-ih godina postala je dominantna sila u svjetskoj ekonomiji.³³

Zahvaljujući izrazito visokim stopama rasta, koje niti jedna druga zemlja nije uspjela ostvariti u takvim razmjerima postala je vodeća ekonomska sila svijeta koja je jedina zadržala socijalističke karakteristike te uz očuvanje svojih političkih ideala istovremeno nastojala prijeći na kapitalizam. Svoj utjecaj pokušala je proširiti i na ostale manje razvijene zemlje, a u svrhu ostvarivanja dominacije nad njima.³⁴

Tijekom razdoblja rane reforme, ekonomske razlike između urbane i ruralne Kine počele su opadati, dozvoljena su privatna poljoprivredna gospodarstva, a uloženi su i veliki naponi u reformiranje zdravstva i školstva te smanjenje nepismenost i izgladnjelosti stanovništva. Kineska ekonomija postala je jedna od najbrže rastućih ekonomija u svijetu, njezina vanjska

³¹ Vujić, J. (2013) Enigma Sjevernokorejske političke singularnosti. *Polemos:časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* [online], Vol. XVI No. 32, str. 115-118. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/118735> [17. travnja 2020]

³² ThoughtCo., op.cit.

³³ Encyclopedia Britannica, op.cit.

³⁴ Vizjak, A., Alkier, R.R. i Krstinić, M.N. (2009) Republika Kina u međunarodnoj ekonomiji. *Ekonomski vjesnik : Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues* [online], Vol. XXII No. 1, str. 127-135. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/42874> [03. travnja 200.]

trgovina i BDP bilježili su konstantni i brzi rast, a stvarni rast BDP-a po stanovniku između 1978.-2001. godine bio je u rasponu od 6% do 14%.³⁵

Kako je kinesko gospodarstvo sazrijevalo, njegov rast realnog BDP-a znatno se usporio, sa 14,2% u 2007. na 6,6% u 2018. godini (Graf 1), a Međunarodni monetarni fond (MMF) predviđa da će taj rast do 2024. godine pasti i na 5,5%.³⁶

Danas je Kina zemlja s višim i srednjim dohotkom i druga najveća svjetska ekonomija, ali kineski visoki rast zasnovan na proizvodnji koja intenzivno troši resurse, izvozu i slabo plaćenu radnu snagu dostigao je svoje granice i doveo do ekonomskih, socijalnih i ekoloških neravnoteža, a kako bi se smanjile ove neravnoteže potrebno je donijeti promjene u strukturi gospodarstva.³⁷

Prema nekim podacima iz 2010. godine, Kina je postala najveći primatelj izravnih stranih ulaganja (preko 100 milijardi USD) nadmašivši SAD. Kineske devizne rezerve iznose preko 2,65 milijardi USD, ujedno je najveći izvoznik i drugi najveći uvoznik roba u svijetu te drugi najveći potrošač nafte u svijetu. UN smatra Kinu modelom države u razvoju koja ima sve oznake rastuće ekonomije, a predviđa se da će prema trenutnoj stopi rasta kineska ekonomija preći SAD do 2020. godine.³⁸

Prema zadnjim objavljenim podacima glavni uvozni partneri Kine su Južna Koreja, Japan, SAD, Njemačka i Australija, a dobra koja najčešće uvozi su elektronika, nafta i fosilna goriva, medicinska oprema i vozila. Najviše izvozi električne strojeve, uključujući računala i telekomunikacijsku opremu, odjeću, namještaj, tekstil i to najviše u SAD, Hong Kong, Japan i Južnu Koreju.³⁹

Centralističko plansko gospodarstvo **Kube** obilježilo je jedno duže razdoblje u kojem je vlada imala glavnu riječ vezanu uz sva gospodarska pitanja, od cijena proizvoda, količine proizvodnje do proizvodnih i financijskih sredstava. Kako se zbog pada Sovjetskog Saveza Kuba našla u teškoj financijskoj krizi zbog izostanka novčane pomoći svog najvećeg partnera, bilo je

³⁵ Zhang, X. i Banister, J. (2005) China, Economic Development and Mortality Decline. *World Development* [online] 33(1), str.23. Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.09.003> [06.travnja 2020.]

³⁶ Every CRS Report (2019) *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States* [online]. Dostupno na: <https://www.everycrsreport.com/reports/RL33534.html> [18. travnja 2020.]

³⁷ The World Bank (2020a) China Overview [online]. Dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1> [29. travnja 2020.]

³⁸ Guo, S. Op.cit. str. 3

³⁹ Central Intelligence Agency, dostupno na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cu.html> [20. ožujka 2020.].

potrebno započeti proces restrukturiranja gospodarstva uvođenjem raznoraznih tržišnih reformi i mjera koje su unazad dvadeset godina utjecale na prelazak na mješoviti tip gospodarstva.⁴⁰

Korak prema izlasku iz krize pridonijele su reforme vezane uz veću otvorenost prema turizmu i turističkim kretanjima, sve veći prihvat stranog kapitala, dozvole za otvaranje privatnih objekata u svrhu samozapošljavanja i legalizacija američkog dolara, a to je rezultiralo polaganim rastom BDP-a od 07,% koji je do 1994. godine bio u padu.⁴¹

Prema podacima iz 2016. godine BDP je ukazao na porast i iznosio je 1,6% od čega su najveći udio imale usluge preko 70%, industrija nešto malo više od 20% dok je na poljoprivredu otpalo manje od 5%, a javni dug u 2017. godini iznosio je 47% BDP-a odnosno 13,7 milijardi USD.⁴² Da bi se kubansko gospodarstvo donekle oporavilo potrebna su veća strana ulaganja u iznosu od oko 2 milijarde USD godišnje.⁴³

Glavni trgovinski partneri Kube u koje se izvoze dobra kao što su nikal, šećer, duhan, medicinski proizvodi i kava su Venezuela, Španjolska, Rusija i Libanon dok su najveći uvozni partneri Kube Kina, Španjolska, Rusija i Brazil, a roba koju najviše uvoze su nafta, strojevi i oprema te proizvodi kemijske industrije.⁴⁴

Vijetnam je gusto naseljena zemlja u razvoju koja od 1986. godine provodi postupnu ekonomsku liberalizaciju te prelazi iz strogo centralno planiranog gospodarstva prema tržišnom. Ima stabilan politički sustav, stabilnu valutu, snažne priljeve stranih investicija, relativno nisku inflaciju u zadnje vrijeme te snažan proizvodni sektor. Kako bi nastavila putanju snažnog gospodarskog rasta, vlada uviđa potrebu pokretanja "drugog vala" reformi, uključujući reformu državnih poduzeća, smanjenje birokracije te povećanje transparentnosti poslovnog i financijskog sustava.

⁴⁰ Cervino J. i Bonache J. (2005) Cuban retailing: From a centrally planned to a mixed dual system. *International Journal of Retail & Distribution Management* [online], Vol. 33. br.1, str.79-94. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/09590550510577147> [26. lipnja 2017.]

⁴¹ International Business Publications USA (2015) *Cuba: Investment, Trade Laws and Regulations Handbook: Volume 1, Strategic information and basic laws*. Washington: IBP, Inc. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=NGjxCQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr#v=onepage&q&f=false> [16. travnja 2020.]

⁴² Central Intelligence Agency, op. cit.

⁴³ Frank, M. (2017) Cuba reports record \$2 billion in foreign investment deals [online]. *Reuters Newskater*. Dostupno na: <https://www.reuters.com/article/us-cuba-investment/cuba-reports-record-2-billion-in-foreign-investment-deals-idUSKBN1D02NL>, [09. travnja 2020.]

⁴⁴ Central Intelligence Agency, op. cit.

Vijetnam je premašio svoj cilj rasta BDP-a od 6,7% za 2017. s rastom od 6,8%, prvenstveno zbog neočekivanog povećanja domaće potražnje i snažnog izvoza. Najveći izvozni partneri Vijetnama su SAD, Kina, Japan i Južna Koreja, a proizvodi koji se izvoze su odjeća, cipele, elektronika, riba, riža, kava, drvenarija i strojevi. Najviše uvozi iz Kine, Južne Koreje, Japana i Tajlanda, a to su uglavnom strojevi i oprema, naftni proizvodi, proizvodi od čelika, sirovine za industriju odjeće i obuće, elektronika, plastika, automobili.⁴⁵

Vrijednost BDP-a povećana je sa 6,2 milijarde USD (1989.) na 220,4 milijarde USD (2017.), a BDP po stanovniku uvećan je s približno 94 USD (1989.) na 2.290 USD (2017.). Udio siromašnog stanovništva smanjen je s 20,7% (2010.) na 8% (2017.), a stopa nezaposlenosti 2017. godine iznosila je 2,2%. U sastavu BDP-a najveći udio ima uslužni sektor 51,3%, zatim industrijski 33,3% pa poljoprivredni 15,3%.⁴⁶

Transformacija Vijetnama i slične stope gospodarskog rasta snažno podsjećaju na promjene u Kini unazad par godina, no u slučaju Vijetnama u nekim periodima rat je imao kontra efekt na inflaciju čija stopa se povećala te se cjelokupna ekonomska situacija države preokrenula. Budući da su inflacija i dugovi državnih poduzeća brzo rasli vršeci snažan pritisak na bankarski sustav, vlada je u veljači 2011. promijenila smjer i reformirala fiskalnu i monetarnu politiku kako bi obuzdala rast i vratila stabilnost financijskog sustava.⁴⁷

Vlada **Laosa**, jedna od rijetkih preostalih jednostranačkih komunističkih država, započela je decentralizaciju kontrole i poticanje privatnog poduzetništva 1986. godine, a ekonomski rast od tada je prosječno iznosio više od 6% godišnje u razdoblju od 1988. do 2008. godine. Rast Laosa je u posljednje vrijeme među najbržima u Aziji, s prosjekom nešto višim od 7% godišnje posljednjih par godina, no bez obzira na rast, Laos je i dalje jedna od najnerazvijenijih zemalja Azije sa gospodarstvom pretežito u državnom vlasništvu i nerazvijenom telekomunikacijskom i prometnom infrastrukturom posebno u ruralnim područjima te ujedno i jedna od najkorumpiranijih zemalja svijeta.⁴⁸

Početkom 1990-ih godina Laos je prema rangiranju Svjetske banke bio jedna od 10 najsiromašnijih zemalja svijeta sa BDP-om od 200 USD po stanovniku sa neosposobljenom i

⁴⁵ Central Intelligence Agency, op.cit.

⁴⁶ Hrvatska Enciklopedija, op.cit.

⁴⁷ World Tourism Organization and Tourism Australia (2013), Key Outbound Tourism Markets in South-East Asia, op.cit. str. 170

⁴⁸ Central Intelligence Agency, op.cit.

slabo obrazovanom radnom snagom te izdacima za razvoj koji su gotovo u potpunosti financirani iz stranog izvora.⁴⁹

Unatoč problemima u gospodarskom razvoju, napuštanjem ekonomske politike socijalističkih ciljeva i prebacivanjem gospodarstva na tržišno orijentirani model, postignut je veliki napredak. Mnoga poduzeća su privatizirana, doneseni su novi zakoni za strana ulaganja koji su pridonijeli porastu investicija, a ukinuta su i neka ograničenja u domaćem prijevozu. Plan je bio fokusirati se na razvoj industrijskih aktivnosti, povećanje trgovine s Tajlandom i povećanje prihoda od izvoza.⁵⁰

Gospodarstvom Laosa uglavnom dominira poljoprivreda sa uzgojem riže te čini oko 20,9% BDP-a i 73% zaposlenosti, dok udio industrije u strukturi BDP-a iznosi 33,2%, a udio usluga 45,9%.⁵¹

Najviše uvozi iz Tajlanda 59%, Kine 21,5% Vijetnama, Indije i Japana. Uvozni proizvodi su strojevi i oprema, vozila, gorivo, hrana, a najviše izvozi drvo, kavu, struju, kopar, zlato, i to u Tajland 42,6%, Kinu 28,7%, Vijetnam 10,4% i Indiju 4,4%.⁵²

Sjeverna Koreja jedna je od rijetkih preostalih centralno plansko orijentiranih gospodarstava, a koja nema namjeru preusmjeriti ga prema tržišnom gospodarstvu niti započeti proces liberalizacije. Ekonomija Sjeverne Koreje je jedna od najzatvorenijih na svijetu i zbog toga se suočava sa kroničnim ekonomskim problemima. To je zemlja sa najvećim vojnim ulaganjima i u posjedstvu je nuklearnog oružja što je dovelo do rasipanja sredstava potrebnih za ulaganje u civilnu potrošnju i sredinom devedesetih godina prouzročila nestašicu hrane te veliku glad stanovništva. Često propadanje usjeva povezano sa vremenskim neprilikama pogoršavali su kronični nedostatak hrane uzrokovan stalnim sustavnim problemima.⁵³

U posljednjih nekoliko godina poboljšana je domaća proizvodnja, no i dalje ne zadovoljava u potpunosti potražnju stoga je vlada dozvolila polu-privatnim tržištima da započnu prodaju šireg asortimana robe kako bi se smanjile nestašice hrane. Čvrsta politička kontrola ostaje najvažnija

⁴⁹ Country Studies [online], Laos. The Economy, dostupno na: <https://country-studies.com/laos/the-economy.html> [18. ožujka 2020.]

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Encyclopedia Britannica, op.cit.

⁵² Central Intelligence Agency, op.cit.

⁵³ Ibid

zabrinutost vlade, što će vjerojatno spriječiti formalne promjene u trenutnom gospodarskom sustavu Sjeverne Koreje.⁵⁴

Gospodarski ciljevi Sjeverne Koreje uvijek su bili povezani s politikom samouprave opće države odnosno ideologijom Juche koja zagovara samodostatnost zbog čega je Sjeverna Koreja često odbijala značajne ekonomske pomoći od drugih zemalja.⁵⁵ U Sjevernoj Koreji ekonomska imovina je pretežno u državnim rukama, a ustav priznaje dvije osnovne kategorije ekonomskih društava- državna poduzeća i socijalne zadruge⁵⁶

Nakon gubitka glavnih trgovinskih partnera poput bivšeg Sovjetskog Saveza i socijalističkih zemalja Istočne Europe početkom devedesetih, opseg vanjske trgovine se smanjuje i dok ne prihvati neke promjene u državnom sustavu neće moći izbjeći teške ekonomske uvjete.⁵⁷

Vrijednost BDP-a ostvarenoga 2013. godini procjenjuje se na 28 milijardi USD, a u sastavu BDP-a najveći udio ima industrija 47,6%, usluge 29,9% i poljoprivreda 22,5%. Glavni izvozni proizvodi su minerali, metalurški proizvodi, proizvodi (uključujući naoružanje), tekstil, poljoprivredni i ribarski proizvodi, a njen najbitniji izvozni partner prema podacima iz 2017. godine je Kina koji je ujedno i jedan od rijetkih uvoznih partnera od kojeg uvozi najviše naftu, ugljen, strojeve i opremu, tekstil i žito. Stopa nezaposlenosti iznosi 25,6% prema podacima iz 2013. godine, no zato je navedena najviša stopa pismenosti od 5 spomenutih zemalja koja iznosi čak 100%.⁵⁸

⁵⁴ Ibid

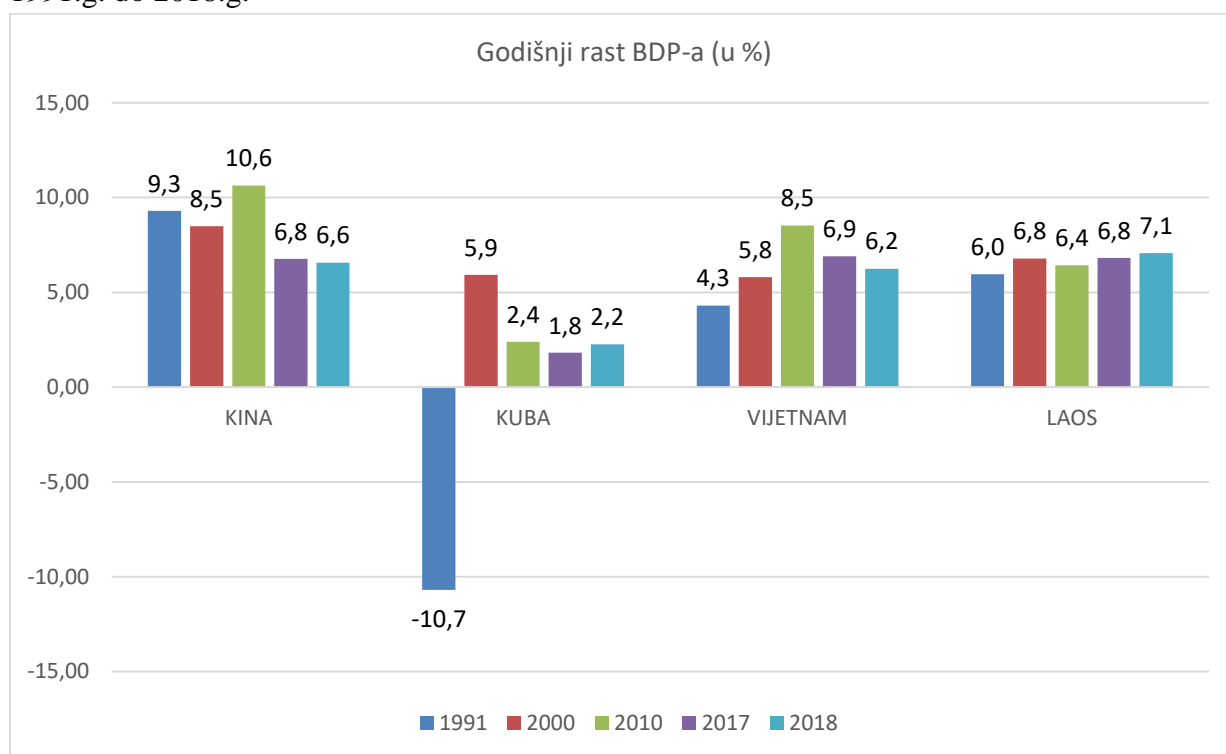
⁵⁵ Encyclopedia Britannica, op.cit.

⁵⁶ Nolan, M., Robinson, S. I Wang, T.(2000) Rigorous Speculation: The Collapse and Revival of the North Korean Economy. World Development [online], Vol. 28, No. 10, str. 1768. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X00000577> [23. ožujak 2020.]

⁵⁷ Shin, Y. (2004) Tourism Development in North Korea: Economical and Geopolitical Perspective, Anatolia, 15:2, str.154. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/13032917.2004.9687153> [29. travnja 2020.]

⁵⁸ Central Intelligence Agency, op.cit.

Graf 1. Godišnji rast BDP-a u Kini, Kubi, Vijetnamu, Laosu i Sjeveroj Koreji u razdoblju od 1991.g. do 2018.g.

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Na temelju Grafa 1, može se vidjeti razlika u kretanju BDP-a tokom zadnja tri desetljeća gdje se vidi da je Kuba bila najviše pogođena raspadom Sovjetskog saveza i izostankom njihove financijske pomoći, no zahvaljujući turizmu u narednim godinama BDP je bilježio rast, dok je kod Kine situacija drugačija te se rast BDP-a postepeno smanjuje.

Prema podacima Svjetske banke za 2018. godinu najrazvijenija država u analiziranoj skupini komunističkih država je Kina u kojoj se ostvaruje 10.262 USD po stanovniku, a zatim slijedi Kuba s 8.822 USD_{PC}⁵⁹. Sve ostale države su slabo razvijene jer se u Vijetnamu ostvaruje 2.715 USD_{PC}, u Laosu 2.535 USD_{PC}, a najslabije razvijena država prema tom pokazatelju je Sjeverna Koreja s 683 USD_{PC}.

⁵⁹ World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

2.2.3. Demografska obilježja Kine, Kube, Vijetnama, Laosa i Sjeverne Koreje

Kina je površinski među najvećim zemljama na svijetu pa je onda i za očekivati da ima najveći broj stanovnika koji trenutno iznosi preko 1,4 milijarde ljudi, a gustoća naseljenosti iznosi 150 stanovnika po kilometru kvadratnom.

Zabilježeno je da je još i u dalekoj povijesti oko 800. godina pr.Kr. imala već oko 13,7 milijuna stanovnika, a od 15. stoljeća na dalje stanovništvo se nastavilo povećavati. Kako je uskoro postala najmnogoljudnija zemlja na svijetu pojavio se problem nedovoljne opskrbe stanovništva hranom i pojava gladi u mnogim dijelovima zemlje što je prouzrokovalo nizak životni standard ljudi. Kineska vlada od sredine 20. stoljeća mnogim mjerama pokušala je ograničiti rast stanovništva kako bi se riješili ključni problemi, no najrigorozniju politiku tzv. politiku jednog djeteta uvodi 1979. godine s ciljem smanjenja nataliteta i kontrole rasta stanovništva. Zbog porasta čedomorstva i drugih socijalnih problema koje je ta politika implementirala ona je ukinuta 2015. godine iako je plan Kine provoditi ju i dalje.⁶⁰

Kina je multinacionalna zemlja sa velikim brojem etničkih i jezičnih skupina. Kineski nacionalni jezik je mandarinski (Putonghua) koji se govori diljem kopna i danas sve više u Macau i Hong Kongu. Većinu (91%) populacije čine Hani, dok ostalih 11% čine pripadnici ostalih etničkih naroda i manjina (Zhuang, Uygur, Miao i dr.). Kina je službeno ateistička zemlja no budizam i taoizam su dvije dominantne religije dok su kršćanstvo i islam manje zastupljeni.⁶¹

Sredinom 20. st. većina stanovništva bila je naseljena u ruralnim područjima, no s obzirom na urbanizaciju udio stanovništva u urbanim područjima danas iznosi 61%, a u ruralnim područjima 39%. Kao rezultat politike jednog djeteta, Kina bilježi pad nataliteta, a stopa nataliteta procjenjuje se na 1,7 isto kao i smrtnost dojenčadi, koja danas iznosi 8 na 100 živorođenih dok je 2005. godine iznosila 21.⁶²

⁶⁰ Encyclopedia Britannica, op.cit.

⁶¹ European Travel Commission and World Tourism Organization (2013) The Chinese Outbound Travel Market – 2012 Update[online] str. 19. Madrid:UNWTO. Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284414307> [25. ožujak 2020.]

⁶² China Population [online], Worldometer - Real time world statistics. Dostupno na: <https://www.worldometers.info/demographics/china-demographics> [02. svibnja 2020.]

Broj stanovnika *Kube* u 2020. godini iznosi više od 11,3 milijuna čime je ona trenutno najnaseljeniji karipski otok gdje čak $\frac{3}{4}$ stanovništva živi u urbanim područjima (78,3%) među kojima su Havana, Olgin i Santiago de Kuba najnaseljenija područja, dok čak manje od $\frac{1}{4}$ stanovništva (21,7%) živi u ruralnim područjima.⁶³

Zahvaljujući činjenici da je Kuba nekada bila Španjolska kolonija i da je većina radne snage došla s područja Afrike kao robovi, danas je kubansko stanovništvo zapravo mix više rasa i nacionalnih skupina uglavnom španjolskih i afričkih korijena od čega najveći udio stanovništva zauzimaju bijelci 64,1%, manje zastupljeni su mulati 26,6%, zatim crnci od 9,3% dok Azijati čine tek 1% populacije.^{64 65}

Španjolski jezik je danas službeni jezik na Kubi, no s obzirom da je zbog raznolikog stanovništva bio pod utjecajem karipskog dijalekta, kreolskog jezika i specifičnog zapadno afričkog jezika Jurumi, danas se on naziva kubanski španjolski, dok je engleski drugi glavni jezik obavezan u školskim ustanovama.⁶⁶

Glavna religija danas je kršćanstvo koje je zastupljeno kod skoro 60% stanovništva, iako je u prošlosti Kuba bila deklarirana kao ateistička država. S obzirom na podrijetlo stanovnika Kube od ostalih religija najzastupljenija je narodna religija Santerija (17,4%) koja je nastala kao mješavina katoličanstva i afričkih običaja.^{67 68}

Kad je obrazovanje u pitanju, to je jedna od rijetkih stvari kojima je komunizam pridonio u pozitivnom smislu omogućujući besplatno i obavezno obrazovanje za sve stanovnike čime su Kubanci danas svrstani među jedno od najobrazovanijih stanovništva na svijetu što govori i podatak da je postotak pismenosti 99,8%. Zahvaljujući tome danas je veliki dio stanovništva visokoobrazovan, zdravstveni sustav je jedan od najboljih na svijetu, a ujedno imaju i najveći omjer liječnika i stanovnika u svijetu.^{69 70}

⁶³ Cuba Population, Worldometer-Real time world statistics [online], dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/cuba-population/> [02. svibnja 2020.]

⁶⁴ Chepkemai, J. (2018) Major Ethnic Groups In Cuba [online], WorldAtlas. Dostupno na: <https://www.worldatlas.com/articles/major-ethnic-groups-in-cuba.html> [16. svibnja 2020.]

⁶⁵ Central Intelligence Agency, op.cit.

⁶⁶ Concordia, M.J. (2012) The Anagó Language of Cuba. FIU Electronic Theses and Dissertations [online], 732. Dostupno na: <https://digitalcommons.fiu.edu/etd/732> [17. travnja 2020.]

⁶⁷ Einhorn, D. (2006), Catholic church in Cuba strives to reestablish the faith [online]. *National Catholic Reporter*. Dostupno na: http://natcath.org/NCR_Online/archives2/2006a/033106/033106o.php [18. travnja 2020.]

⁶⁸ Central Intelligence Agency, op.cit.

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Goodrich, J. N. op.cit., str.36-41

Jedan od najvećih problema kubanskog stanovništva je pad broja stanovnika od 2006. godine te predviđeni trend pada populacije i u budućnosti. Glavni razlozi u prošlosti bila su ilegalna iseljavanja potaknuta zabranom inozemnih putovanja za kubansko stanovništvo i lošim životnim uvjetima u državi, a danas je taj problem još veći zbog niske stope nataliteta koja je trenutno jedna od najnižih na zapadnoj hemisferi (1,43 djece po ženi).^{71 72}

Broj stanovnika *Vijetnama* procjenjuje se na 97,3 milijuna i samim time spada na 15. mjesto u svijetu po veličini stanovništva, a gustoća naseljenosti iznosi 308 stanovnika po četvornom kilometru⁷³ Ukupan broj stanovnika porastao je za 1,1% godišnje u razdoblju od 2000-2010. godine te se očekuje da će rasti za 0,8% godišnje do 2020. godine.⁷⁴

Kao i Kina, Vijetnam je zbog velikog broja stanovnika i visoke stope plodnosti koja je iznosila 5,8 djeteta 1975. godine te visoke stope nataliteta morao uvesti određene sankcije koje su dozvoljavale maksimalno dva djeteta po obitelji⁷⁵ Ukupna stopa nataliteta danas iznosi 2,1% te postupno pada unazad 40 godina, a predviđa se da će padati i u budućnosti.

Stanovništvo Vijetnama je i dalje u većem dijelu ruralno naseljeno i to čak 62% stanovništva dok je ostalih 38% naseljeno u urbanim područjima.⁷⁶

Iako ima jednu od najvećih gustoća naseljenosti na svijetu, stanovništvo nije ravnomjerno raspoređeno. Najnaseljenija područja su obalna područja, zaljev Tonkin te delta rijeke Mekong na jugu i dolina Crvene rijeke na sjeveru. Stopa pismenosti iznosi 93% u 2010. godini, a Imigracija i iseljavanje su otprilike uravnoteženi.⁷⁷

Stanovništvo *Laosa* broji oko 7,27 milijuna ljudi u 2020. godini s godišnjom stopom rasta od oko 1,48% što bilježi lagani pad unazad 20 godina, uz nisku prosječnu gustoću naseljenosti sa 82 stanovnika po četvornom kilometru. Usporedbom broja stanovnika od 1950. godine do danas broj stanovnika se povećao za skoro 6 milijuna ljudi. Gustoća stanovništva Laosa jedna je od najmanjih u jugoistočnoj Aziji. Kao i u većini zemalja, najgušće naseljeno područje je glavni

⁷¹ World Population Review, dostupno na: <https://worldpopulationreview.com/countries/cuba-population/> [23. svibnja 2020.]

⁷² Gámez, G. T. (2010) Cuba: The Sleeping Caiman of the Caribbean, MS Thesis. *University of Iceland School of Business* [online]. Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Cuba%3A-The-Sleeping-Caiman-of-the-Caribbean-Garcell/99954beeab211b3a9f753adb7d36895c9a19623e> [30. travnja 2020.]

⁷³ Worldometer op.cit.

⁷⁴ World Tourism Organization and Tourism Australia, op.cit., str.150

⁷⁵ Hrvatska Enciklopedija, op.cit.

⁷⁶ Worldometer op.cit.

⁷⁷ World Tourism Organization and Tourism Australia, op.cit., str.150

grad i dolina rijeke Mekonga, no kao i kod Vijetnama, veća gustoća naseljenosti je u ruralnim područjima u iznosu od 64,9%, a postotak populacije u urbanim područjima iznosi tek 35,1%. Iako je u prošlim desetljećima stopa plodnosti bila jedna od najviših u jugoistočnoj Aziji, Isto kao i kod slučaja Kube, počela se smanjivati s vremenom i trenutno iznosi 2,1% što prikazuje pad od 4% unazad 30 godina.⁷⁸

Laos je zemlja s etničkom raznolikošću od čak 49 različitih etničkih skupina, a najzastupljenije su Lao 53.2%, Khmou 11% i Hmong 9.2% prema podacima iz 2015. godine. Oko 67% stanovništva zemlje je budističko, a ostale religije uključujući animizam činile su oko 30,9%, 1,5% su kršćani, a manje od 1% su muslimani i ostale religije.⁷⁹

Službeni jezik je Lao, plemena imaju svoje jezike i dijalekte, a francuski nekada česti jezik koristi se sve manje dok se znanje engleskog povećalo unazad nekoliko godina.⁸⁰

Za razliku od ostalih 5 zemalja koje se spominju u ovom radu, Laos ima najnižu stopu pismenosti koja prema podacima iz 2015. godine iznosi 84,7%.⁸¹ Postoje nedostaci u pogledu obrazovanja između dječaka i djevojčica, bogatih i siromašnih, urbanih i ruralnih područja stoga se kao glavne faktore niže stope pismenosti mogu navesti siromaštvo, udaljenost, troškovi i tradicionalna uvjerenja te teret kućanskih poslova, rani brak i trudnoća.⁸²

Broj stanovnika *Sjeverne Koreje* prema podacima iz 2020. godine iznosi preko 25,7 milijuna i od polovice 20. st. bilježi konstantni rast, no unazad 50 godina rast se sve više smanjuje, a razlog je loše zdravstveno stanje stanovnika, manjak hrane što je uzrok umiranju od gladi te ilegalno iseljavanje ljudi koji bježe od rigoroznog načina života. 62,5% populacije živi u urbanom dijelu zemlje, dok je ostatak naseljen u ruralnim područjima.⁸³ Prosječna gustoća naseljenosti iznosi 214 stanovnika po četvornom kilometru.

⁷⁸ Worldometer op.cit.

⁷⁹ A Guide to Laos - the hidden gem of South East Asia: Laos Population [online], dostupno na: <https://www.laos-guide-999.com/laos-population.html> [15. svibnja 2020]

⁸⁰ Leigh, J. op.cit. str.9

⁸¹ Central Intelligence Agency op.cit.

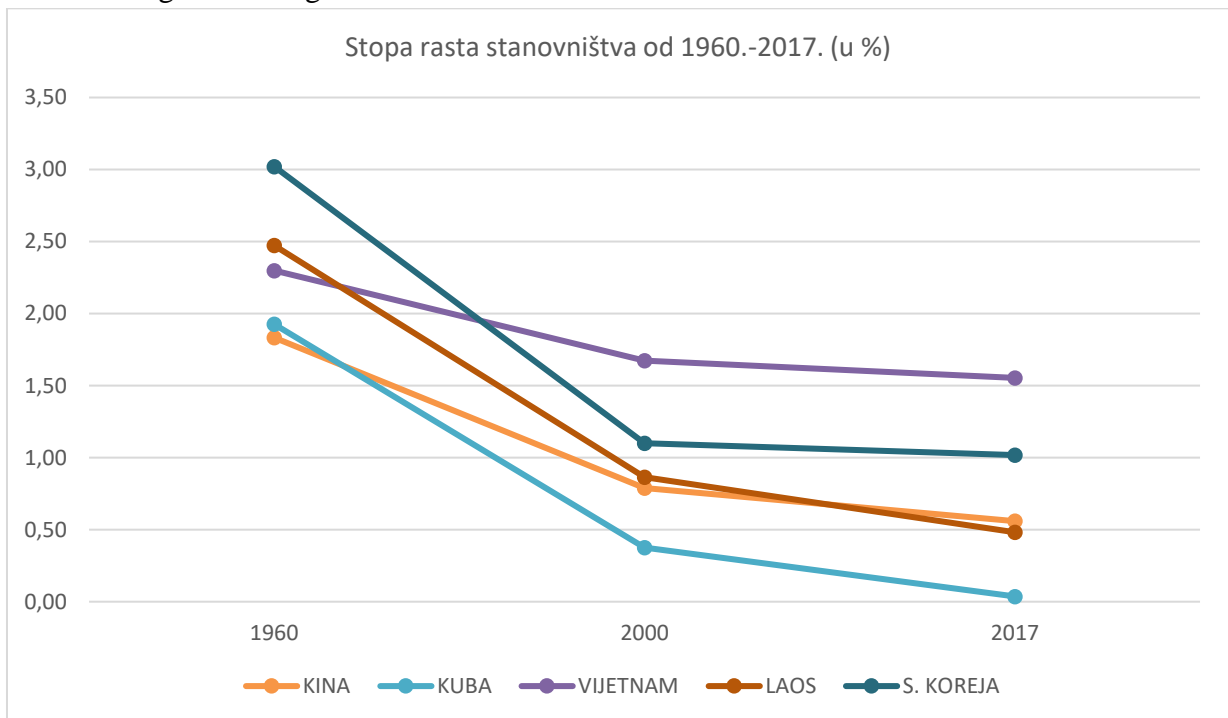
⁸² A Guide to Laos - the hidden gem of South East Asia op.cit.

⁸³ North Korea Population, Worldometer - Real time world statistics. Dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/north-korea-population/> [02. svibnja 2020.]

Stopa nataliteta u opadanju je od 1960-ih godina 20. st. i trenutno iznosi 1,9 djece po ženi što ukazuje na pad koji se očekuje i u budućnosti uglavnom zbog lošijeg životnog standarda i problemima sa nestašicom hrane.⁸⁴

Stopa rasta stanovništva je u padu od polovice 20. stoljeća te danas iznosi 0,51%, no razina pismenosti je na zavidnoj razini i iznosi čak 100% na temelju čega se može povući paralela sa Kubom koja također ima skoro stopostotnu pismenost.⁸⁵

Graf 2. Stopa rasta stanovništva u Kini, Kubi, Vijetnamu, Laosu i Sjeveroj Koreji u razdoblju od 1960.g.-do 2017.g.

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Usporede li se demografska obilježja svih analiziranih komunističkih zemalja jasno je prema grafu 2 da se stopa rasta stanovništva postepeno smanjuje, što zbog sankcija protiv prevelikog broja stanovnika, što zbog nekih loših uvjeta života u zemlji (odnosno niskog standarda života), no i dalje sve zemlje bilježe porast stanovništva, dok je Kuba jedina koja bilježi pad stanovništva koji se očekuje i u budućnosti.

⁸⁴ Central Intelligence Agency op.cit.

⁸⁵ Central Intelligence Agency op.cit.

Tablica 1. Broj stanovnika i prosječna gustoća naseljenosti u Kini, Kubi, Vijetnamu, Laosu i Sjevernoj Koreji 2018. godine

Država	Broj stanovnika	Udio zemlje u uk. broju stan.	Prosječna gustoća naseljenosti (stan./km ²)
Kina	1.400.000.000	90,8 %	150
Kuba	11.327.442	0,7 %	106
Vijetnam	97.300.000	6,3 %	308
Laos	7.270.000	0,5 %	82
Sjeverna Koreja	25.700.000	1,7 %	214
UKUPNO	1.541.597.442	100,0 %	

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

U svih pet komunističkih država živi 1,54 milijarde stanovništva ili 20% svjetske populacije (7,49 milijardi), što je velik udio u strukturi svjetske populacije, uglavnom zbog Kine koja je najmnogoljudnija komunistička država svijeta. U analiziranoj skupini zemalja dominira Kina s najvećim udjelom u ukupnom broju stanovnika svih komunističkih država (s 91% udjela), zatim slijedi Vijetnam (s 6% udjela) i Sjeverna Koreja (s 1,7% udjela), a najniži je udio Laosa i Kube. Najmanje stanovnika i najnižu gustoću naseljenosti ima Laos, dok je prema broju stanovnika po kilometru kvadratnom Vijetnam najgušće naseljena država.

3. KOMPARATIVNA ANALIZA DOSTIGNUTOG STUPNJA RAZVIJENOSTI TURIZMA U KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U SVIJETU

3.1. Komparativna analiza razvijenosti receptivnog turizma u aktualnim komunističkim zemljama

Turistička kretanja u *Kini* dobila su na značaju od 1978. godine kada je započela politika otvorenih vrata s kojom su uvedene neke nove reforme, poboljšana je infrastruktura koja je bolje povezivala svijet sa Kinom i kontinentalna područja, radna snaga je krenula sa obukama, uložilo se u važna turistička planiranja i istraživanja te je to otvorilo vrata za prihvatanje velikog broja stranih turista što je Kinu svrstalo među zemlje s najvećim brojem posjetitelja.

S obzirom da je kao komunistička zemlja imala zabranu međunarodnih putovanja, tako je receptivni turizam bio prioritet još od 1980-ih godina u koji se najviše ulagalo tim više jer je bio prepoznat kao glavni izvor stranih valuta. Uvođenjem nekih društvenih reformi i postepenom liberalizacijom zemlje, putovanja su s vremenom bila dozvoljena i internacionalno, a kako je uočen i veliki porast domaćeg turizma, od 2008. naglasak turističke politike stavio se i na domaći turizam.

Receptivni turizam od velike je važnosti zbog uvoza stranih valuta, poboljšanja međudržavnih odnosa i imidža države te se kao takav smatra izrazito važnim.⁸⁶

Način kako pojačati receptivni i domaći turizam javio se s idejom „Crvenog turizma“ koji je razvila Komunistička partija s namjerom buđenja osjećaja domoljublja, veličanjem nacionalnih heroja i važnih povijesnih zbivanja kako bi privukla što više posjetitelja u siromašnije provincije i manje posjećena turistička područja te na taj način ostvarila dodatnu dobit i poboljšala životni standard stanovnika. Zahvaljujući procvatu Crvenog turizma od 2005. godine uloženo je oko 164 milijuna USD kako bi se dodatno uložilo u infrastrukturu, elektroenergetske objekte i vodoopskrbu.⁸⁷

Broj turističkih dolazaka u Kinu za 2018. godinu iznosio je preko 62,9 milijuna, dok je 2000. godine ta brojka bila duplo manja.⁸⁸

⁸⁶ Wu,., Wal,G. i Tong, Y. (2019) Research on China's Inbound Tourism: A Comparative Review, *Journal of China Tourism Research* [online], 15:3, str. 332. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/19388160.2018.1516584> [18. travnja 2020.]

⁸⁷ Caraba, C.C.(2011) Communist heritage tourism and red tourism: concepts, development and problems. In: *Cinq Continents 1*[online], 1, str.7. Dostupno na: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-290293> [19. travnja 2020.]

⁸⁸ The World Bank (2020a) DataBank: World Development Indicators [online]. Dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Napominje se da se svi podaci o međunarodnim turističkim dolascima ostvarenim u razdoblju od 2000. do 2018. godine u Kini, ali i u drugim komunističkim državama, s izuzetkom Sjeverne Koreje, za koju nedstaju takvi podaci, prezentiraju na kraju poglavlja u Grafu 3. i u Tablici 2.

Kuba je bila vodeća receptivna turistička destinacija Kariba u periodu prije revolucije od 1930.-1959. godine sa 347.508 dolaska stranih turista i najvećim brojem međunarodnih turističkih dolazaka do tada.⁸⁹

Za vrijeme procvata turizma, trpilo je domaće stanovništvo željno promjena koje je sa pokrenutom revolucijom zatvorilo vrata američkim turistima zaslužnim za 80% receptivnog turizma u zemlji.⁹⁰

Razdoblje nakon revolucije pa sve do 1976. godine nema značajnih turističkih dolazaka budući da je zemlja tada bila izrazito zatvorena, a sva prijašnja ulaganja u turizam su propala zajedno sa gospodarskom situacijom.⁹¹

Situacija se počinje mijenjati i zemlja se počinje otvarati prema turizmu 1976. godine uvođenjem INTUR-a odnosno Turističkog instituta koji otvara vrata stranom kapitalu te 1980-ih godina strani investitori započinju gradnju turističkih objekata. Španjolska hotelska kompanija *SOL MELIA* otvorila je prvi hotel u Varaderu te time započinje era all-inclusive resortova i masovnog kupališnog turizma.⁹²

U prvoj polovici 80-ih godina prošlog stoljeća shodno s novim mjerama INTUR-a zabilježen je porast stranih turista (132.900) koji se početkom 90-ih godina povećao na 340.300 turističkih dolazaka.⁹³ U periodu nakon propasti Sovjetskog Saveza broj međunarodnih turističkih dolazaka se smanjio, no od 1994. godine Kuba je ponovno počela bilježiti rast od 0,7% koji se nastavio i u budućnosti.⁹⁴

Godine 2000. zabilježeno je 1,77 milijuna turističkih dolazaka, a samo dvije godine kasnije zabilježeno je nešto više od 2 milijuna dolazaka što ukazuje na dinamičan rast turističkih

⁸⁹ Espino, M.D. (1991) International Tourism in Cuba: An Economic Development Strategy?, *Annual Proceedings* [online], The Association for the Study of the Cuban Economy, vol. 1. Dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/qba/annpro/v1y1991id22.html> [20. travnja 2020.]

⁹⁰ Opačić, V. T. (2005) Kuba između turizma i komunizma [online]. *Hrvatsko Geografsko Društvo*, dostupno na: <https://www.geografija.hr/svijet/kuba-između-komunizma-i-turizma/> [29. travnja 2020.]

⁹¹ Goodrich, J.N. op.cit. str.36-41

⁹² Cervino J. i Bonache J. op.cit. str. 79-94

⁹³ Espino, M.D. op.cit. str.36-41

⁹⁴ International Business Publications USA, op.cit.

dolazaka. Paralelno s porastom stranih turista u zemlji povećava se i broj novoizgrađenih hotela. Turizam stoga postaje glavni izvor prihoda, a Kuba postaje jedna od najpopularnijih karipskih destinacija ostavljajući iza sebe Cancun i Dominikansku Republiku koji su do tada bili najposjećenije turističke destinacije.^{95 96}

U narednim godinama, zabilježen je porast turizma na Kubi za 11% godišnje što je duplo veći rast od rasta globalnog turizma, a 2014 godine Kuba je pretekla i Bahame i Puerto Rico držeći drugo mjesto najposjećenije karipske destinacije (prvo mjesto zadržala je Dominikanska Republika). Kuba 2016. godine, prema podacima UNWTO-a, zabilježila oko 4 milijuna turista i ostvarila porast od čak 43% unazad nekoliko godina te se takav porast predviđa i u budućnosti.
97

Vijetnam je tek nedavno postao važna južnoazijska turistička bilježeći veliki broj međunarodnih dolazaka te značajan iznos izravnih stranih ulaganja koji su usmjereni u turistički sektor. Nakon uvođenja politike otvorenih vrata 1986. godine broj inozemnih turističkih dolazaka rastao je po stopi 25-30% godišnje te je s 92.500 u 1988. g. narastao na 1.018.000 u 1994. godini što prikazuje 10 puta veći rast u samo 6 godina. Godine 1996. broj stranih turista premašio je 1,5 milijuna ostvarujući potrošnju u iznosu većem od 600 milijuna USD, a 1997. potrošnja je premašila i 1 milijardu USD-a s dolascima od 2,8 milijuna.⁹⁸

Broj domaćeg turizma također se znatno povećao što je rezultiralo dodatnim prihodima. Domaći turizam je 2010. godine ostvario 11,8 milijardi USD prihoda, a međunarodni dolasci 2,6 milijardi USD prihoda. Takvi masovni turistički tokovi rezultirali su osnivanjem većeg broja turoperatora te porast ulaganja u smještajne objekte.⁹⁹ Povećanje međunarodnih dolazaka u Vijetnam može se pripisati i povećanom broju internacionalnih letova, pokretanjem novih ruta i implementacijom programa za poticanje turizma.¹⁰⁰

⁹⁵ Adams, K. M. i Sanchez, P. (2008) The Janus-Faced Character of Tourism in Cuba. *Annals of Tourism Research* [online], Vol. 35. br. 1, str. 27–46. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/267927716> [18. travnja 2020.]

⁹⁶ Cervino, J. i Bonache, J. op.cit.

⁹⁷ Rutty M. i Richardson, R. B. (2019) Tourism Research in Cuba: Gaps in Knowledge and Challenges for Sustainable Tourism, *Sustainability* [online], 11(12), 3340. Dostupno na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/12/3340> [17. travnja 2020.]

⁹⁸ Sadi, M.A. i Henderson, J.C. (2001) Tourism and Foreign Direct Investment in Vietnam, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration* [online], 2:1, str.4-5. Dostupno na: https://doi.org/10.1300/J149v02n01_04 [18. travnja 2020.]

⁹⁹ Ibid

¹⁰⁰ Travel and Tourism Intelligence Center (2015) *Travel and Tourism in Vietnam to 2019*. London: John Carpenter House, str.27

Također veliku zainteresiranost stranih turista Vijetnam duguje i prekrasnoj 3.000 km dugačkoj obali, netaknutim plažama, dinamično rastućim gradovima, planinskim visoravnima i raznim kulturnim i povijesnim nalazištima zbog kojih se turistički sustav i dalje svrstava među najbrže rastuća turistička odredišta na svijetu. Od 2010. godine broj međunarodnih turista porastao je trostruko s 5 milijuna na više od 15 milijuna u 2018. godini. Strani posjetitelji u prosjeku potroše 900 USD na putovanje u Vijetnam, u usporedbi s Singapurom, Indonezijom i Tajlandom gdje su potrošnje preko 1.105 USD.¹⁰¹

I kod slučaja *Laosa* vlada je 1986. godine implementirala politiku otvorenih vrata i kreirala međunarodnu kampanju za promociju turizma te je 1995.g. Nacionalna skupština definirala turizam kao jednu od 8 uporišta državnog razvoja.

Zahvaljujući zapanjujućoj ljepoti prirode, bogatoj kulturi i odličnom geografskom položaju, Laos se često kombinira i sa posjetom susjednim zemljama kao što su Tajland, Kina, Vijetnam i Kambodža pa turisti koji ne putuju primarno u Laos svakako dolaze iskusiti njegovo kulturno i prirodno bogatstvo.¹⁰²

Receptivni turizam Laosa naglo raste kao i kod zemalja koje su već spomenute u radu te je prosječna stopa rasta turističkih dolazaka 18% u razdoblju od 1994.-2014. godine. U 2014. godini broj dolazak turista dosegao je 4,15 milijuna, ostvario je ukupni prihod od 641 milijuna USD, a udio prihoda od inozemnog turizma u BDP-u iznosio je 5%.

Unatoč razvoju turizma, problem Laosa je što 75% turističkih dolazaka dolazi iz susjednih zemalja, najviše Tajlanda i Vijetnama što ukazuje na usku orijentiranost samo na dva emitivna turistička tržišta. Privlačenjem turista iz drugih zemalja i širenjem tržišnih segmenata iz novih emitivnih turističkih tržišta u Laosu bi se mogla ostvariti viša turistička potrošnja od one koja se trenutno ostvaruje.¹⁰³ (Podaci o visini turističke potrošnje prikazuju se u nastavku ovog rada poglavlju 3.2. u Grafu 4.) Osim toga, da bi se povećao broj i potrošnja stranih turista potrebno je još dosta uložiti u infrastrukturu i bolju povezanost zemlje sa bitnim emitivnim tržištima te

¹⁰¹ Das, K. (2019) Vietnam's Tourism Industry Continues its Growth in 2018. Vietnam Briefing [online]. Dostupno na: <https://www.vietnam-briefing.com/news/vietnams-tourism-industry-continues-growth-2018.html/> [25. travnja 2020.]

¹⁰² Phakdisoth,L. i Kim,D. (2008) The Determinants of Inbound Tourism in Laos. ASEAN Economic Bulletin [online], Vol. 24, No. str. 226. Dostupno na: <http://www.jstor.com/stable/41316966> [16. svibnja 2020.]

¹⁰³ Kyophilavong, P. i sur. Testing tourism-led growth hypothesis in Laos?, Tourism Review [online]. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/TR-03-2017-0034> [13. veljače 2018]

staviti naglasak na ulaganje u ljudske resurse koji su niskog stupnja obrazovanja i slabog razumijevanja engleskog jezika.¹⁰⁴

U razdoblju od 1990. do 2015. godine broj dolazaka stranih posjetitelja se povećavao svake godine, no od 2016. ovaj se trend promijenio i rezultirao padom od 10% u 2016. sa 4.239.047 posjetitelja te daljnjim padom od 8.7% u 2017. i 3.868.838 posjetitelja. U 2018. godini opet je zabilježen lagani porast dolazaka turista za 8,2% u odnosu na 2017. godinu 4.186.432.¹⁰⁵

Sjeverna Koreja počela je razvijati turizam od kraja 1980-ih pridruživanjem Svjetskoj turističkoj organizaciji UN-a te je 2008. god. ostvareno 1.930.000 međunarodnih turističkih dolazaka koji su između ostalog posjetili i najveću atrakciju planinsko odmaralište Mt. Kungang. Kako je Sjeverna Koreja jedna od najzatvorenijih zemalja svijeta i ima neriješene političke odnose sa mnogim nacijama, njezin vizni režim i proces oko ulaska u zemlju je jako dugotrajan i detaljan što smanjuje interes potencijalnih stranih turista.¹⁰⁶

Najveći udio stranih turista imaju Kinezi koji su 2012. godine ostvarili 230.000 turističkih dolazaka dok ostatak turističkih dolazaka dolazi iz zapadnih zemalja otprilike oko 5.000 godišnje. S obzirom da je turistička ponuda bila jednolična i orijentirana uglavnom na političku povijest agencije iz zapadnog dijela svijeta koje su dovodile strane turiste predložile su proširenje ponude i uvođenje raznih vrsta turističkih aktivnosti pa su tako turistički aranžmani danas bogatiji sa arhitekturom, prirodnim ljepotama i aktivnostima na vodi, a čak je organiziran i državni turnir u maratonu za strance.¹⁰⁷

Međunarodni turizam u Sjevernoj Koreji smatra se glavnim izvorom strane valute te pogoduje poboljšanju imidža države, no iako zemlja ima veliku lepezu turističkih atrakcija od prirodnih ljepota do povijesnih spomenika i muzeja, prihodi od turizma su niži nego što se u početku očekivalo ponajviše iz razloga jer nije razvijen masovni turizam, infrastruktura je loša, nedostatak smještajnih kapaciteta i ugostiteljskih objekta je očit, a zemlja je i politički nestabilna te je sloboda govora i ponašanja u velikoj mjeri ograničena što stvara negativan imidž kod stranih turista.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ Statistical Reports of Tourism in Laos (2018) Ministry of Information, Culture and Tourism, str.6

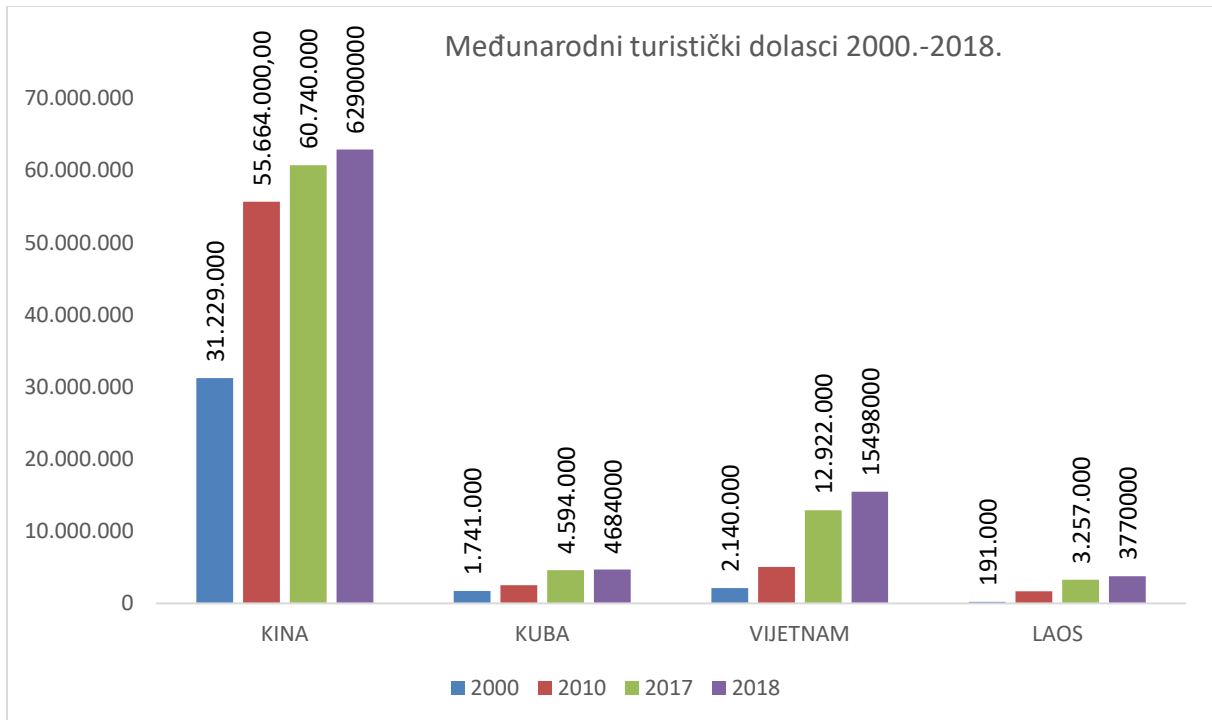
¹⁰⁶ Yi, S. i sur. (2017) A new paradigm for tourism development in North Korea. *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. Str.2. Dostupno na: https://scholarworks.umass.edu/ttra/2017/Academic_Papers_Visual/12 [14. svibnja 2020.]

¹⁰⁷ Ibid

¹⁰⁸ Shin, Y. Op.cit. str.159

U nastavku ovog diplomskog rada na Grafu 3. i u Tablici 2. prezentiraju se podaci o međunarodnim turističkim dolasima ostvrenim u razdoblju od 2000. do 2018. godine u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu jer nažalost nema podataka za Sjevernu Koreju.

Graf 3. Međunarodni turistički dolasci ostvareni u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu u razdoblju od 2000. do 2018. godine

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020a) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Iz Grafa 3 može se vidjeti koliko je Kina snažno receptivno turističko tržište i koliko je njen razvoj dominantan u odnosu na druge zemlje, no turistički napredak se očituje i na primjeru Kube, Vijetnama i Laosa, što je prikazano u Tablici 2.

Tablica 2. Broj međunarodnih turističkih dolazaka ostvarenih u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu 2000. i 2018. godine

Država	Međunarodni turistički dolasci				
	Broj dolazaka 2000.	Udio u %	Broj dolazaka 2018.	Udio u %	Indeks 2018./2000.
Kina	31.229.000	88,5	62.900.000	72,4	201,4
Kuba	1.741.000	4,9	4.684.000	5,4	269,0
Vijetnam	2.140.000	6,1	15.498.000	17,9	724,2
Laos	191.000	0,5	3.770.000	4,3	1973,8
UKUPNO	35.301.000	100,0	86.852.000	100,0	246,0

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Analizirane države ostvaruju sve značajniji udio u međunarodnom turizmu u svijetu. U 2018. godini u tim državama ostvareno je ukupno 86,9 milijuna međunarodnih turističkih dolazaka što je iznosilo 6,2% od ukupno ostvarenog turističkog prometa u svijetu te godine (1,4 milijarde međunarodnih turističkih dolazaka).¹⁰⁹ Dva desetljeća ranije, 2000. godine, kada je u svijetu ostvareno 680 milijuna međunarodnih turističkih dolazaka udio svih analiziranih komunističkih država iznosio je 5,2 postotna poena u globalnim razmjerima. U promatranom razdoblju (2000.-2018.) najdinamičnije se povećao turistički promet u Laosu i Vijetnamu, ali je vodeće receptivno turističko tržište u skupini analiziranih zemalja ostala Kina, čiji se udio smanjio u analiziranoj skupini (sa 89% u 2000. godini na 72% u 2018. godini) jer u njoj nije ostvareno tako dinamično povećanje međunarodnog turističkog prometa kao u Laosu i Vijetnamu.

¹⁰⁹ Hendija, Z., Kesar, O., Bučar, K. (2020) Osnovni podaci o turizmu u svijetu i Hrvatskoj 2018. godine, God.5, Br.2, Ekonomski fakultet – Zagreb, str. 2

3.2. Važnost turizma za gospodarski razvoj u aktualnim komunističkim zemljama

U posljednjih 40 godina, *Kina* je bila primjer izvanrednog rasta svog turističkog sustava uključujući domaći, emitivni i receptivni turizam. Kineski turisti su 2016. godine ostvarili 4,44 milijardi domaćih putovanja i 122 milijuna inozemnih putovanja, što pokazuje godišnji rast od 11,0%.¹¹⁰

U 2018. godini primici od turizma iznosili su 40.386 milijuna USD u odnosu na 2010. godinu kada su primici bili veći i iznosili su 45.814 milijuna USD, no razlog za to pripisuje se jačanju domaćeg turizma koji ipak ima manji prihod od međunarodnog.¹¹¹

Većina znanstvenika kineski razvoj turizma pripisuje vladinim političkim inicijativama koje su doprinijele velikom razvoju ekonomije zahvaljujući turizmu. Iako je turizam ranije bio ograničen na obalna područja i uz veće gradove, pokrenula se inicijativa iskorištavanja unutrašnjosti Kine. Obilje prirodnih i kulturnih atrakcija u unutrašnjosti i okolnim regijama potencijal su za povećanje radne snage u turizmu i ostalim gospodarskim aktivnostima. Očekuje se da će razvoj turizma u unutrašnjosti smanjiti regionalne razlike i smanjiti napetost ogromnog broja radnika migranata koji se slijevaju u velike gradove.¹¹²

Turizam u slučaju Kine pokazao se kao manifestacija kineskog gospodarskog napretka i sredstvo za daljnji gospodarski razvoj. Glavna obilježja kineskog turističkog razvoja su ostvareni prihodi od turizma od kojih najveći udio ima domaći turizam, iako je kineski emitivni i receptivni turizam također vrlo zapažen na globalnoj razini. Kineski gospodarski uspjeh potiče protok ljudi između različitih gradova i privatno i poslovno stoga domaći turizam može potaknuti domaću potrošnju samo ako kineska ekonomija nastavi rasti.¹¹³

¹¹⁰ Bao, J., Chen, G. i Jin, X. (2018) China Tourism Research: A Review of Publications from Four Top International Journals, *Journal of China Tourism Research* [online], 14:1, str. 1-12. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/19388160.2018.1434094> [20. travnja 2020.]

¹¹¹ The World Bank (2020) DataBank:World Development Indicators, op.cit.

¹¹² Chiang, M (2012) The Changing Role of Tourism in China's Economy, *Journal of China Tourism Research* [online], 8:2, str. 207-223. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/19388160.2012.677372> [20. travnja 2020.]

¹¹³ Ibid

Važnost turizma za gospodarski razvoj na slučaju Kube najviše se očituje u legalizaciji privatnog vlasništva čime nastaju objekti danas poznati pod nazivom *casas particulares* odnosno privatni smještajni objekti koje stanovnici Kube mogu iznajmljivati stranim turistima te *paladares* odnosno mali obiteljski restorani. Na taj način turizam postaje glavni izvor prihoda i reformator gospodarskog sustava.¹¹⁴

Pozitivni utjecaji turizma očituju se i u drugim sektorima, otvaraju se nova radna mjesta (oko 100.000 do 2000. godine), povećava se proizvodnja i količina dobara, od prehrambenih do kućanskih potrepština, a stopa rasta kubanskih dobavljača 2000. godine bilježi rast od 560% unazad deset godina.¹¹⁵

U 2005. godini ostvareno je 1,9 milijardi USD prihoda zahvaljujući porastu broja stranih turista na 2,3 milijuna¹¹⁶ dok su u 2017. godini ostvareni prihodi iznosili 3,3 milijardi USD na temelju 4,5 milijuna turističkih dolazaka, no već 2018. godine iako je broj turističkih dolazaka bio nešto malo veći u odnosu na prošlu godinu, prihodi od turizma su se smanjili i iznosili su 2,9 milijardi USD što se može vidjeti na grafu 4.¹¹⁷

Unazad 30 godina broj posjetitelja je kontinuirano bio u porastu i to čak za 305% (1995-2014.), no bez obzira na povećani broj turističkih dolazaka potrošnja turista se smanjila.¹¹⁸

Prihodi od turizma su rasli te su 2010. iznosili 2.3 milijuna USD, a 2017. iznosili su 3.3 milijuna USD dok se lagani pad vidi 2018. godine od 2.96 milijuna USD što se može pripisati niskim cijenama turističkih paketa kojima je Kuba privlačila veliki dio posjetitelja u posljednjem razdoblju i koji su stoga ostvarili manju potrošnju.¹¹⁹

Vijetnamska vlada planirala je razvijati turistički sustav kao dio uravnotežene ekonomije i na način koji jača vijetnamsko društvo. Shodno tome, turistički sustav morao je stvoriti više radnih

¹¹⁴ Adams, K. M. i Sanchez, P., op.cit.

¹¹⁵ Lutz, R., (2016) Nostalgia vs. Globalisation - Cuba's Tourism Policy reaches a crossroads. Bachelor Thesis. Saarbrücken: Faculty of Economics.

¹¹⁶ Sharpley, R. i Knight, M., op.cit.

¹¹⁷ The World Bank DataBank, op.cit

¹¹⁸ Kubickova, M. i Lee, S. H. (2018) Cuba Today: An Overview of Tourism Competitiveness. Tourism Planning & Development [online], vol. 15, br. 3, str.239–259. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/21568316.2017.1410496> [19. svibnja 2020.]

¹¹⁹ The World Bank DataBank, op.cit

mjesta, omogućiti odobravanje većeg broja viza, proširiti postojeće infrastrukture te razviti ponudu lokalnih proizvoda i resursa.¹²⁰

Bez obzira na točke spoticaja turističkog razvoja, turistički sustav i dalje se svrstava među najbrže rastuća turistička odredišta na svijetu, s prihodima u 2018. godini od 26,75 milijardi USD što je više od 4,75 milijardi USD u odnosu na 2017. godinu.¹²¹

Predviđa se da će u 2020. godini biti oko 11 milijuna turističkih dolazaka s ukupnim prihodom od 18 do 19 milijardi USD što će doprinijeti oko 6,5% -7% BDP-a Vijetnama i više od 3 milijuna radnih mjesta. Ti podaci ukazuju na to da je turizam u Vijetnamu važna gospodarska aktivnost.¹²²

Istovremeno Vijetnam se počinje razvijati i kao emitivno turističko tržište. Iako ne postoje službeni statistički podaci, neki pokazatelji ukazuju na naglo povećanje broja putovanja Vijetnamaca potaknute velikim dijelom sve nižih cijena paket putovanja susjednih zemalja što je utjecalo i na pad domaćeg turizma koji ima veće cijene odmora u vlastitoj zemlji.¹²³

Turizam je odigrao vrlo značajnu ulogu u ekonomskom razvoju *Laosa* u razdoblju od 1991. do 2004. godine sa dramatičnim porastom dolazaka turista i prosječnom godišnjom stopom rasta od 45,63% te ukupnim prihodom od turizma u iznosu od 118,9 milijuna USD.¹²⁴ Turizam je, dakle postao važno sredstvo za promicanje društveno-ekonomskog razvoja nacije, posebno za male zemlje, poput Laosa koji ima ograničene izvore nacionalnog prihoda.¹²⁵

Promicanje turističkog sustava ključno je za gospodarski rast i smanjenje siromaštva u zemlji stoga su razvoj i promocija turizma uvršteni kao prioritet u 8. petogodišnji plan društveno-ekonomskog razvoja od 2016.-2020. godine. Turistička dnevna potrošnja je i dalje relativno mala najviše iz razloga jer susjedne zemlje koje ostvaruju i najveći promet, kupuju jednodnevne

¹²⁰ Haley, U.C.V. and Haley, G.T. (1997) When the tourists flew in: strategic implications of foreign direct investment in Vietnam's tourism industry, *Management Decision* [online], Vol. 35 No. 8, str. 602. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/00251749710176091> [25. travnja 2020.]

¹²¹ Das, K. Op.cit.

¹²² Nguyen, T. i sur. (2013) Accurate forecasting models in predicting the inbound tourism demand in Vietnam, *Journal of Statistics and Management Systems* [online], 16:1, str. 25-43. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/09720510.2013.777570> [06. svibnja 2020.]

¹²³ World Tourism Organization and Tourism Australia, op.cit, str. 175

¹²⁴ Phakdisoth, L. op.cit., str.227

¹²⁵ Ibid, str. 225

aranžmane te prosječna potrošnja po osobi u Laosu iznosi 157 USD što je ujedno i najniža potrošnja među svim državama Saveza država jugositočne Azije (ASEAN-a) u 2014. godini.¹²⁶

Sjeverna Koreja zaostaje kada su u pitanju trgovina, tehnologija i inovacije jer komunistički dužnosnici kontroliraju svaki korak gospodarske aktivnosti. U zemlji se odvija vrlo malo trgovine, a turizam je odobren tek krajem 20. stoljeća s time da je većina međunarodne trgovine ograničena na Kinu ili Južnu Koreju. Budući da je Sjeverna Koreja tako izolirana, ne može rasti i napredovati, većina zemlje nema električnu energiju, automobile ni računala i to ju sprječava da bude razvijena i stabilna zemlja.¹²⁷

Imidž Sjeverne Koreje kao turističke destinacije je jedan od najnegativnijih u svijetu no unatoč tome, rast turističkih dolazaka i prihodi od turizma nisu zanemarivi.¹²⁸

Broj stranih turista koji su posjetili Sjevernu Koreju procjenjuje se između 50.000 i 100.000 godišnje, od čega su otprilike polovina ulaznih turista Kinezi, dok broj posjetitelja Japana dostiže oko 2.000 na godinu, a ostatak stranih turista dolazi sa područja Rusije i Hong Konga.¹²⁹ Svi oni ostvaruju turističku potrošnju što utječe na gospodarstvo zemlje. Međutim problem je što nema službenih podataka o ostvarenom broju međunarodnih turističkih dolazaka jer vlada smatra da su ti podaci povjerljivi i ne pokušava ih ažurirati.

Podaci o domaćem turizmu u Sjevernoj Koreji također gotovo da i ne postoje, a tamo gdje su dostupni, mogu se temeljiti uglavnom na nepotvrđenim informacijama. No iako je slobodno vrijeme dostupno za putovanja propisano ustavom, vlada pokušava omogućiti što manje slobodnog vremena zbog svog uvjerenja da previše slobodnog vremena čini ljude lijenima, slobodoumnima i nemarnima što se protivi njenoj ideologiji stoga je udio domaćeg turizma zanemariv.¹³⁰

¹²⁶ Kyophilavong, P. i sur., op.cit., str.243-244

¹²⁷ Slade, V. (2014) *Tourism in the Most Reclusive Country on Earth*. Honors College Theses. Paper 135., str.16. Dostupno na: http://digitalcommons.pace.edu/honorscollege_theses/135 [02. svibnja 2020.]

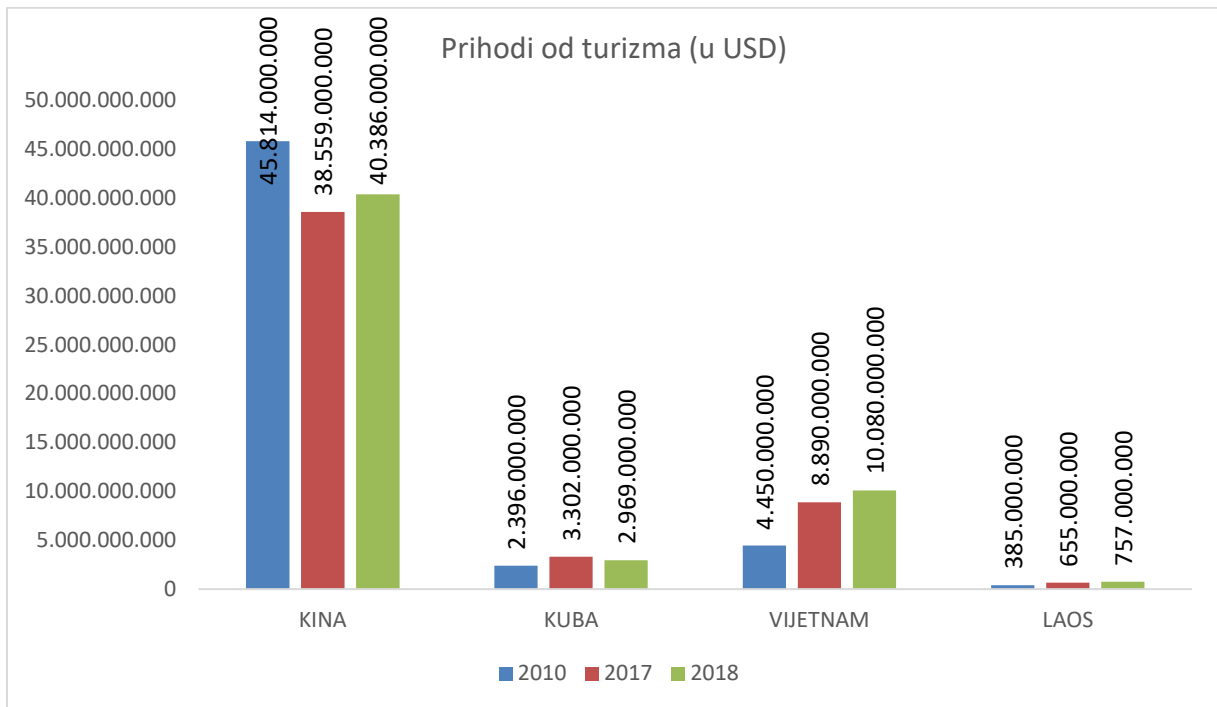
¹²⁸ Shin, S. op.cit. str. 157

¹²⁹ Kim, S.S. i sur. (2007) Tourism and political ideologies: A case of tourism in North Korea. *Tourism Management* [online], 28(4), str.1035. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/229386428_Tourism_and_political_ideologies_A_case_of_tourism_in_North_Korea [28. travnja 2020.]

¹³⁰ Kim, S.S. i sur. Op.cit. str. 1036

U nastavku ovog diplomskog rada se u Grafu 4. prikazuju ostvareni prihodi po komunističkim državama u razdoblju od 2010. do 2018. godine, a u Tablici 3. strukutra tog prihoda prema zemljama.

Graf 4. Prihodi od međunarodnog turizma ostvareni u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu u razdoblju 2010.g.-2018.g.

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Na temelju Grafa 4 mogu se usporediti ostvareni prihodi od inozemnog turizma u spomenutim destinacijama na koje utječu mnogi faktori. Razlog smanjenja kubanskog prihoda može se pridodati deklariranju destinacije kao jeftinog odredišta koje privlači turiste slabije platežne moći koji onda i ostvaruju manju potrošnju. U slučaju Laosa razlog je njen geografski položaj između jačih receptivnih destinacija na kojima se ostvaruje duži boravak, dok se Laos posjećuje u prolazu i boravak traje znatno kraće. Kina, iako i dalje bilježi ogroman rast turističkih kretanja, pad u prihodima od inozemnog turizma može se pripisati odnosu vodećih svjetskih valuta i njihove nacionalne valute dok je u primjeru Vijetnama primijećen konstantan rast u prihodima i dolascima što ukazuje na dobru turističku politiku i promociju destinacije.

Tablica 3. Prihodi od međunarodnog turizma ostvareni u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu 2010. i 2018. godine

Država	Prihodi od međunarodnog turizma (u USD)				
	Prihodi 2010.	Udio u %	Prihodi 2018.	Udio u %	Indeks 2018./2010.
Kina	45.814.000.000	86,4	40.386.000.000	74,5	88,1
Kuba	2.396.000.000	4,5	2.969.000.000	5,5	123,9
Vijetnam	4.450.000.000	8,4	10.080.000.000	18,6	226,5
Laos	385.000.000	0,7	757.000.000	1,4	196,6
UKUPNO	53.045.000.000	100,0	54.192.000.000	100,0	102,2

Izvor: Obrada Autora prema World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]

Zbog smanjenja ostvarenih prihoda od turizma u Kini u razdoblju od 2010. do 2018. godine za 12% koja je vodeća receptivna turistička država u analiziranoj skupini komunističkih zemalja, udio prihoda od turizma u ovim zemljama, za razliku od broja dolazaka, se smanjuje sa 5,4% (2010.) na 3,7% (2018.). Naime u 2010. u komunističkim državama je bilo ostvareno 53 milijardi USD u odnosu na 961 milijardu USD koliko je bilo ostvareno u svijetu, a 2018. u analiziranim državama je ostvareno 54,2 milijarde USD u odnosu na 1,45 bilijuna USD u svijetu.¹³¹ U skupini analiziranih država najveće povećanje prihoda od inozemnog turizma ostvaruje Vijetnam, ali se može uočiti da je u svim zemlja povećanje prihoda od turizma niže od povećanja broja međunarodnih turističkih dolazaka, što ukazuje na nisku potrošnju stranih turista u tim državama.

3.3. Ukupan doprinos svih pet komunističkih zemalja za turizam u globalnim razmjerima

Kao receptivne turističke zemlje komunističke države privlače znatan broj stranih turista (ne samo zbog izuzetnih prirodnih i društvenih atraktivnosti već djelomično i zbog drugačijih kulturoloških obilježja i načina života u tim zemljama). S druge strane turistička potrošnja stranih turista u tim zemljama je relativno niska (zbog niskog standarda života u većini tih država, nerazvijene turističke ponude, nepovoljnog odnosa nacionalnih valuta u odnosu na vodeće svjetske valute kao što je američki dolar ili euro i sl. razloga). Iznesenu konstataciju

¹³¹ Hendija, Z., Kesar, O., Bučar, K. (2020) Osnovni podaci o turizmu u svijetu i Hrvatskoj 2018. godine, God.5, Br.2, Ekonomski fakultet – Zagreb, str. 2

najbolje argumentiraju podaci o udjelu od 6,2% u ukupno ostvarenom broju međunarodnih turističkih dolazaka u svijetu u odnosu na 3,7% udjela u ukupno ostvarenim prihodima od turizma u 2018. godini (a prema podacima za Kinu, Vijetnam, Laos i Kubu, jer su takvi podaci za Sjevernu Koreju nedostupni). Najvažnije receptivno turističko tržište u ovoj skupini je Kina zbog dominantnog udjela u ostvarenom turističkom prometu (72%) i visokom udjelu u prihodima od turizma (76%), ali je prema stopama rasta inozemnog turističkog prometa Vijetnam najperspektivnija zemlja u analiziranoj skupini (s dinamičnim stopama rasta broja međunarodnih turističkih dolazaka i prihoda od turizma).

Posebno treba istaknuti važnost **Kine** kao turističkog tržišta u globalnim razmjerima. Prema broju ostvarenih turističkih dolazaka u 2018. godini Kina je 4. vodeće receptivno turističko tržište u svijetu s 4,5% udjela prema broju ostvarenih međunarodnih turističkih dolazaka globalno i 10. zemlja u svijetu prema ostvarenim prihodima od turizma u svijetu s 2,7% udjela prema podacima UNWTO-a.¹³² Još je važnija pozicija Kine na turističkom tržištu kao emitivnog turističkog tržišta, jer je u 2018. godini bila vodeća zemlja svijeta prema izdacima za turistička putovanja (s 19% udjela u ukupnim izdacima za turistička putovanja u svijetu, jer su kineski državljani u turizmu te godine potrošili 277 milijardi USD). UNWTO procjenjuje da u inozemstvo putuje oko 10% kineske populacije, a predviđa se da bi se taj udio u budućnosti trebao još više povećavati. Hendija navodi podatke UNWTO-a za 2010. godinu prema kojima je Kina bila 3. receptivna zemlja svijeta prema međunarodnim turističkim dolascima i 3. vodeća emitivna zemlja svijeta prema izdacima za turistička putovanja¹³³. Iz iznesenih podataka može se zaključiti kako se kinesko turističko tržište proteklo desetljeće svrstava među vodeća receptivna, ali i emitivna turistička tržišta svijeta.

S obzirom na svoju veličinu i brojnu populaciju Kina je od iznimne važnosti za razvoj turizma u regiji, ali i u svijetu. Mnogi od složenih razvojnih izazova s kojima se Kina suočava bitni su za i druge zemlje, uključujući prijelaz na novi model razvoja, izgradnju ekonomičnog zdravstvenog sustava i promicanje rješavanja globalnog problema zaštite okoliša s obzirom da je ona kao najveći odašiljač stakleničkih plinova ujedno i zagađivač zraka i vode stoga je njen angažman oko rješavanja takvih globalnih problema od iznimne važnosti. Kina sve više utječe na druga gospodarstva u razvoju kroz trgovinu, ulaganja i ideje.¹³⁴

¹³² UNWTO (2019) International Tourism Highlights, Madrid, Spain, str.9 i str. 15.

¹³³ Hendija, Z. (2015) Međunarodni turizam, skripta za kolegij Međunarodni turizam, Ekonomski fakultet – Zagreb, str. 23.

¹³⁴ The World Bank China Overview, op.cit.

Kina je posljednjih godina postala poznata na svjetskom turističkom tržištu zbog masovnog rasta emitivnog turizma. U 2016. godini 122 milijuna Kineza putovalo je u inozemstvo i potrošilo blizu 110 milijardi USD. U isto vrijeme, kineski domaći turizam znatno se povećao te u 2016. godini prikazuje godišnji rast od 11% te 4,44 milijardi Kineza koji putuju unutar zemlje zahvaljujući velikom broju stanovništva s rastućim raspoloživim dohotkom, velikom ponudom Kine kao turističke destinacije sa raznolikim krajolikom i povećanim brojem razvijenih turističkih atrakcija. 2016. god.¹³⁵

Znatan rast turističkih kretanja Kineza započeo je na prijelazu 21. stoljeća kao rezultat sve liberalnije državne politike i dubokih promjena na turističkom tržištu. Inozemno turističko tržište brzo se razvijalo i broj odlaznih turista zadržao je dvoznamenkasti rast svake godine od 2002. do 2013. Broj kineskih emitivnih turista nadmašili su rekordnih 100 milijuna posjetitelja u 2014. godini te je Kina postala vodeća turistička sila svijeta.¹³⁶

Procjene utjecaja *Vijetnama* na globalni turizam različitih poluslužbenih izvora govore da je volumen izlaznih putovanja porastao za više od deset puta u posljednjem desetljeću (+ 20,5% godišnje) sa samo 271.000 u 2001. godini na oko 1,7 milijuna u 2011. godini. Zahvaljujući boljem životnom standardu, povećanju raspoloživog dohotka, lakšem pristupu zračnog putovanja i jeftinijim zračnim prijevoznicima (LCC), Vijetnamci postaju nova sila na svjetskom turističkom tržištu. Iako je godišnji rast odlaznih putovanja u posljednjih pet godina pao, još uvijek se procjenjuje na preko 16% godišnje, a odredišta koja Vijetnamci najčešće posjećuju su Kina, Kambodža, Laos, Tajland, Singapur, Hong Kong i Rusija.¹³⁷

U posljednjih nekoliko desetljeća međunarodni turizam *Laosa* počeo je bilježiti izvanredan rast bitno pridonoseći razvoju turizma na globalnoj razini i rastu svjetske ekonomije. Prema Svjetskom vijeću za putovanja i turizam (WTTC) i Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO), prihodi od međunarodnog turizma u 2004. dosegli su 623 milijardi američkih dolara od čega je 10,4 % globalnog BDP-a koji predstavlja 8,1 % ukupne zaposlenosti i 12,2 % svjetskog izvoza u istoj godini. Međunarodni turizam također pomaže promicanju svjetskog mira pružanjem poticaj za očuvanje mira i izgradnjom dobrih međunarodnih odnosa.¹³⁸

¹³⁵ Wu, M, Wal, G. i Tong, Y., op.cit.

¹³⁶ World Tourism Organization (2017) Penetrating the Chinese Outbound Tourism Market: Successful Practices and Solutions [online]. Madrid: UNWTO. Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418992> [03. travnja 2020.]

¹³⁷ World Tourism Organization and Tourism Australia (2013), Key Outbound Tourism Markets in South-East Asia, op.cit. str. 176

¹³⁸ Phakdisoth, L. op.cit., str.225

Broj međunarodnih odlaznih turističkih kretanja **Sjeverne Koreje** u 1996. godini iznosio je oko 88.338 od čega je 66.915 putovanja bilo realizirano u azijsko-pacifičkoj regiji, 21.637 u Europi, 758 na Bliskom Istoku i 28 u SAD. Glavni razlog ovako malog broja odlaznih turista jest taj što samo visoki dužnosnici komunističke partije imaju dozvolu za putovanje u inozemstvo. ¹³⁹

Kubanski emitivni turizam bilježi porast. Oko 519.000 Kubanaca putovalo je u inozemstvo i ostvarilo oko 889.000 putovanja tijekom prvih osam mjeseci 2019., što je povećanje za više od 20% u odnosu na isto razdoblje 2018. godine. Povećani utjecaj ublažavanja ograničenja putovanja u zemlje poput Nikaragve i Paname odražava se na veće turističke emitivne tokove te je zabilježen rast emitivnog turizma usprkos uvedenoj gospodarskoj blokadi SAD-a. ¹⁴⁰ U gotovo šest godina od stupanja na snagu imigracijske reforme 2013. koja je, između ostalog, okončala potrebu za izlaznom dozvolom Kubanaca za napuštanje otoka – zabilježeno je više od 1,1 milijuna Kubanaca koji su realizirali 4,6 milijuna putovanja u inozemstvo. ¹⁴¹

Iz ovog poglavlja može se zaključiti da najveći utjecaj na globalni turizam ima svakako Kina koja je i jedna od svjetskih velesila te ima najveći broj stanovnika pa je stoga to i očekivano, no postepenom liberalizacijom ostalih zemalja i dozvoljenim putovanjima i van zemlje, počinje se uviđati i utjecaj Vijetnama, Kube i Laosa na globalna turistička kretanja. U slučaju Sjeverne Koreje nisu dozvoljena inozemna turistička putovanja stoga se može reći da i nema neki veliki doprinos na globalni turizam. Međutim zbog svoje političke zatvorenosti ova država bi u perspektivi mogla upravo zbog te činjenice privući velik broj turista, kao što se desilo u europskim državama „iza željezne zavjese“ nakon rušenja Berlinskog zida.

¹³⁹ Kim, S.S. i sur. Op.cit., str. 1035

¹⁴⁰ Dorsi, S. (2019) Cuban outbound tourism reveals an increase. Tourism Review [online]. Dostupno na: <https://www.tourism-review.com/outbound-tourism-in-cuba-increased-20-news11223> [09.svibnja 2020.]

¹⁴¹ Ibid

4. RAZVOJ TURIZMA I KREIRANJE TURISTIČKE POLITIKE U ODABRANIM KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA

4.1. Utvrđivanje povezanosti između politike i turizma – teoretski pristup

Mnoge post-komunističke i danas još uvijek aktualne komunističke zemlje u svijetu imaju zajednička obilježja spomenutog političkog sustava koji direktno ili indirektno utječu na turizam pa je stoga prvo potrebno razumjeti povezanost između politike i turizma.

Većina komunističkih zemalja prepoznale su turizam kao rješenje teške ekonomske situacije, gospodarskih problema i put izlaza iz krize. No turizam nije uvijek imao pozitivne efekte, posebice za formiranje komunističke države jer sloboda turističkih kretanja, poželjnost stranih turista i stranog kapitala te angažiranost domaćeg stanovništva često je bilo kontradiktorno promicanju socijalističkih načela.¹⁴²

Turizam je jedna od najvećih gospodarskih sustava, ali većina turista putuje u određene zemlje koje su uglavnom među popularnijim destinacijama dok su neke druge zemlje, iako možda i atraktivnije, puno manje posjećene. Razlozi mogu biti mnogi od geografske udaljenosti do financijskih mogućnosti, no jedan od tih čimbenika je svakako i politika koja često može utjecati i na njihove odluke, ponekad čak i da toga uopće nisu svjesni.¹⁴³

Uobičajeno je, pogotovo za komunističke zemlje, da vlade manipuliraju turizmom u političke svrhe koje promiču njihove ideale. Vlasti često koriste turizam kao alat za ekonomske sankcije ili embargo što se dogodilo u više navrata u bliskoj prošlosti i nastavlja se u nekim kontekstima i danas, a jedan od najpoznatijih primjera je gospodarska blokada SAD-a prema Kubi već duže od pola stoljeća i koja je još uvijek na snazi što je svakako utjecalo na lošu gospodarsku situaciju Kube.¹⁴⁴

Totalitarne države često postavljaju stroga ograničenja na turistička kretanja kako bi spriječili utjecaj posjetitelja i multinacionalnih korporacija na domaće stanovništvo i pružili im informacije o vanjskom svijetu što je danas najviše prisutno u politici Sjeverne Koreje.¹⁴⁵

Jedna od najčešćih političkih upotreba turizma u cijelom svijetu je utjecaj preko domaćeg turizma koji se obično koristi za izgradnju nacionalizma i domoljublja u okviru svojih

¹⁴² Adams, K. M. i Sanchez, P., op.cit.

¹⁴³ The Yucatan Times (2018) How Politics Impact Tourism [online]. Dostupno na: <https://www.theyucantimes.com/2018/08/how-politics-impact-tourism/> [16. svibnja 2020.]

¹⁴⁴ Kim, S.S. i sur. Op.cit. str. 1032

¹⁴⁵ Ibid

državljana kako bi se naglasio revolucionarni pokret, tekovine rata i povijesna mjesta povezana s nacionalnim herojima, što je jako poznato na primjeru Kine i Crvenog turizma te Sjeverne Koreje i njezine političke ideologije *Juche*.¹⁴⁶

Sve u svemu, politika utječe na turizam. Kada dvije zemlje imaju sjajne političke odnose, putovanje između njih može biti lako i ugodno, što ljude motivira na putovanje. No, kada se radi o neprijateljskim odnosima između određenih država, kada je ishođenje vize teško i dugotrajno, a sigurnost u nekoj državi upitna tada to utječe na odluke potencijalnih putnika i može ih spriječiti u planiranju putovanja. Politička stabilnost zemlje te podrška vlade ključni su za napredak turizma.¹⁴⁷

4.2. Teoretsko objašnjenje turističke politike

Svaka turistička politika neke države samo je dio ekonomske politike, a njezin najbitniji razlog uspostavljanja je usmjeriti turistički razvoj prema ostvarivanju maksimalne koristi, istovremeno vodeći računa o zaštiti turističkog prostora, smanjenju devastacije i njegovom očuvanju kroz budućnost.

S obzirom da je vlada neke zemlje odgovorna za provođenje turističke politike, u nekim slučajevima, a posebice kod zatvorenijih komunističkih zemalja, teško ju je odrediti zbog posebnih uvjeta turističkog razvoja pojedinih zemalja.¹⁴⁸

Glavna definicija turističke politike može se objasniti kroz skup državnih mjera i aktivnosti usmjerenih prema realizaciji određenih ekonomskih ciljeva koji će pridonijeti očuvanju nekog turističkog područja i njegove konkurentnosti.¹⁴⁹

Prema Čavlek i suradnicima koji su autori Rječnika turizma „Turistička politika je skup smišljenih i koordiniranih akcija različitih organizacija i asocijacija uključenih u stvaranje turističkog proizvoda, usmjerenih na postizanje odgovarajućih učinaka.”¹⁵⁰

Turistička politika se formira prema specifičnostima i obilježjima koja su karakteristična za određeno područje ili zemlju te se u skladu s njima donose određene mjere turističke politike

¹⁴⁶ Ibid

¹⁴⁷ The Yucatan Times, op.cit

¹⁴⁸ Bartoluci, M. (2013) *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*. Zagreb: Školska knjiga, str.237

¹⁴⁹ Ibid

¹⁵⁰ Čavlek, N. ,2011 *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga, str.391

koje bi trebale pridonijeti najboljim rezultatima ovisno o mogućnostima određene destinacije. Kako bi neka politika bila učinkovita, potrebno je jasno definirati, osim već spomenutih mjera, i ciljeve razvoja, nositelje odnosno subjekte te smjer djelovanja određene turističke politike.¹⁵¹

Ciljevi se postavljaju u svrhu ostvarivanja dinamičnog turističkog razvoja i usmjeravaju ga prema optimalnim rezultatima rada turističkih objekata i institucija te ujedno određuju i način očuvanja turističkih resursa.¹⁵²

Da bi se postavljeni ciljevi mogli ostvariti potrebno je definirati nositelje pojedinih aktivnosti koji onda određuju i provode smjerove djelovanja određene politike na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, a nositelji mogu biti Ministarstvo turizma, turističke zajednice, turističke agencije, stanovništvo, javne, privatne i neprofitne organizacije te ostali gospodarski subjekti.¹⁵³

Ciljevi i smjerovi djelovanja moraju biti usklađeni i koordinirani kako bi cijela politika bila djelotvorna, a prikladan smjer djelovanja utvrđuje se kroz faze provođenja turističke politike. Tako razlikujemo fazu kreiranja u kojoj se dijagnosticira neki novi problem poput terorizma ili bolesti, zatim faza razvoja koja je specifična za zemlju u razvoju jer upozorava na neke aktualne probleme te faza provedbe u kojoj se sažmu svi rezultati aktualne politike te se analizira njena učinkovitost.¹⁵⁴

Mjerama se usmjerava utjecaj države na područje razvoja turizma te o njihovoj učinkovitosti u velikoj mjeri ovisi i sam razvoj turizma, a razlikujemo zakonske, ekonomske, administrativne i planske mjere.¹⁵⁵

Kod implementacije odgovarajuće turističke politike, država treba voditi računa o mogućnosti realizacije postavljenih ciljeva u odnosu na sposobnosti i ograničenja određene turističke destinacije ili prostora.

¹⁵¹ Bartoluci, M., Op. Cit. str.239

¹⁵² Ibid

¹⁵³ Ibid. Str.239-241

¹⁵⁴ Ibid

¹⁵⁵ Ibid, str.242-243

4.3. Kreiranje turističke politike u aktualnim komunističkim zemljama

4.3.1. Razvoj turističke politike Kine

Nacionalna turistička organizacija (NTO) Kine naziva se Kineska nacionalna turistička agencija, kraticom CNTA (China National Tourism Administration) i predstavlja vladino tijelo odgovorno za razvoj, promociju i reguliranje kompletnog turističkog sustava uključujući emitivni, receptivni i domaći turizam.¹⁵⁶

Politika turizma koju je CNTA dugo zagovarala konačno je donesena 2013. godine u planu strategije i razvoja kineskog turizma do 2020. godine pod nazivom „Plan nacionalnog razvoja turizma i slobodnog vremena za razdoblje od 2013. do 2020. godine“ (*The outline for national tourism and leisure, 2013-2020*). Cilj tog plana bio je potpuno redefinirati smjer turističkog razvoja i upravljanje državom, potaknuti povećanje kineskog emitivnog turizma, promicanje veće raspodjele ekonomskih, socio-kulturnih i ekoloških prednosti turizma.¹⁵⁷

Ovaj dokument kojeg je izdala CNTA, također predstavlja i restrukturiranje kineskog postojećeg sustava plaćenog godišnjeg odmora te opisuje načine kreiranja produktivnijeg okruženja za održivi turistički razvoj zemlje.¹⁵⁸

S obzirom da je u prošlosti Kineska vlada u skladu sa načelima komunizma ograničavala godišnje odmore radnika i njihovu slobodu kretanja, ovim planom utvrđena je odluka o plaćenom godišnjem odmoru za zaposlene te mogućnosti veće slobode oko odlučivanja gdje će i kada putovati. Na taj način žele se potaknuti što veći turistički tokovi, pogotovo u unutrašnjosti zemlje koji su u skladu sa rastućim potrebama ljudi za putovanjima za vrijeme slobodnog vremena, a istovremeno i za promicanje zdravog razvoja turizma.¹⁵⁹

U navedenom dokumentu jasno se navode glavna načela i ciljevi turističke politike Kine, osnovni zadaci koji se planiraju ostvariti i mjere te operacionalizacija planiranih aktivnosti do 2020. godine tj. konkretna organizacija i provedba.¹⁶⁰

¹⁵⁶ European Travel Commission and World Tourism Organization (2013) *The Chinese Outbound Travel Market – 2012 Update*, op.cit. str.34.

¹⁵⁷ World Tourism Organization (2013) China's new market tourism strategy: The outline for national tourism and leisure (2013-2020) [online] UNWTO. Dostupno na: <https://www.unwto.org/archive/asia/news/2013-03-21/china-s-new-landmark-tourism-strategy-outline-national-tourism-and-leisure-2013-2020> [18. travnja 2020]

¹⁵⁸ Ibid

¹⁵⁹ Ibid

¹⁶⁰ Guobanfa (2013) Notice on the Publication of The Outline for National Tourism and

- Glavna načela i ciljevi turističke politike Kine do 2020. godine:
 - Ciljevi turističke politike: do 2020. godine planira se uspostaviti sustav plaćenog godišnjeg odmora za sve zaposlenike s ciljem poticanja turističkih kretanja na zdrav i civiliziran način koji će biti prihvatljiv za sve građane. Cilj je podizanje nacionalnog turizma na jednu višu moderniju razinu;
 - Načela: upoznavanje rastućih ljudskih turističkih potreba je polazna točka i glavni cilj u svrhu izgradnje prosperitetnog kineskog društva sa naglaskom na ljudima i njihovoj sigurnosti kao prioritetu, unaprjeđujući njihov način života, ekološku osviještenost i promovirajući zdravi, civilizirani i održivi turistički razvoj. Cilj je poboljšanje i rast nacionalnog turizma za bolju društvenu harmoniju i kvalitetu života.
- Osnovni zadaci mjere za realizaciju turističke politike:
 - planira se osigurati dovoljno slobodnog vremena za poticanje domaćeg turizma uz povećanje raspoloživog fonda slobodnog vremena, što se planira ostvariti sljedećim mjerama: u provođenju Pravilnika o plaćenom godišnjem odmoru za zaposlene, potaknut će se vladine agencije, društvene organizacije, poduzeća i javne ustanove kako bi omogućile svojim zaposlenicima fleksibilno radno vrijeme i plaćeni godišnji dopust;
 - bolje okruženje za domaći turizam i slobodno vrijeme planiraju se osigurati sljedećim mjerama: ulaz u javne muzeje, na spomenike i mjesta koja promoviraju domoljubni turizam bit će potpuno besplatan za javnost, a cijene ulaznica u gradske parkove i druga slična mjesta i područja trebale bi postati znatno niža na odrađene datume. Također će se poticati i studijska putovanja te ostvarivanje popusta ili besplatnih ulaznica za određene skupine građana;
 - unapređenje i poboljšanje infrastrukture što se planira ostvariti sljedećim mjerama: pojačat će se izgradnja rekreacijskih objekata, parkova, zabavnih parkova i drugih turističkih atrakcija, kao i smještajnih objekata (hotela, motela, kampova), luka za brodove za krstarenje, rekreacijskih vozila te ukupno unapređenje javnog prijevoza;

- razvoj proizvoda i organizacija aktivnosti nacionalnog turizma što se planira ostvariti sljedećim mjerama: poticanjem odmora u ruralnim područjima u blizini gradova, razvijanjem turističke ponude i turističkih proizvoda za rekreaciju i zabavu kao što su biciklistički turizam, sportski i fitness turizam, medicinski i zdravstveni turizam, unapređenjem ponude ljetnog i zimskog turizma, krstarenja i nautičkog turizma, a sve to uz promicanje tradicionalne kulture i Crvenog turizma te njegovih tradicionalnih kulturno-povijesnih područja;
- poticanje razvoja javnih usluga za nacionalni turizam i slobodno vrijeme planira se ostvariti sljedećim mjerama: unapređenjem postupka pružanja prikladne i praktične turističko-informacijske usluge, poboljšanjem web stranice o javnom turizmu, izgradnjom turističkih informativnih centara u zračnim lukama, kolodvorima, trgovima i ostalim sličnim mjestima. Također se planira poboljšanje kvalitete turističkih usluga javnog prijevoza te sigurnost i osiguranje higijene u turizmu;
- unapređenje kvalitete usluga u nacionalnom turizmu i slobodnom vremenu planira se ostvariti sljedećim mjerama: poboljšanjem sustava nadzora nad sigurnošću, redom i kvalitetom turističkog sustava te poboljšanjem sustava jamstva kvalitete nacionalnog turizma i dokolice.
- Operacionalizacija plana turističkog razvoja tj. konkretna organizacija i provedba kako osigurati ostvarenje plana razvoja turizma u Kini do 2020. godine – uključuje sljedeće elemente:
 - snažno vodstvo i organizaciju
 - dobro planiranje i usmjeravanje
 - snažnu podršku politici
 - snažan nadzor i regulaciju.¹⁶¹

Iz navedenog Plana razvoja kineskog turizma do 2020. evidentno je da se planira dugoročno održiv razvoj tog turizma temeljen na načelima ekonomske, ekološke i sociokulturne održivosti. Poseban fokus je na stvaranju uvjeta domaćem stanovništvu za aktivnije uključivanje u turistička putovanja osiguranjem prava na plaćene godišnje odmore, širenjem turističkih

¹⁶¹ Guobanfa (2013) Notice on the Publication of The Outline for National Tourism and Leisure (2013-2020), Guobanfa [online], No.1, str. 1-9. Dostupno na: <https://jameskennell.files.wordpress.com/2013/04/china-tourism-policy-2013-2020.pdf> [12. svibnja 2020.]

proizvoda i diversifikacijom ponude te unapređenjem ukupne kvalitete turističke ponude. Većina mjera fokusirana je na poticanje razvoja nacionalnog turizma kako bi se po toj osnovi ostvarili gospodarski učinci i osiguralo veće zadovoljstvo lokalnog stanovništva, a ujedno razvila i unaprijedila turistička ponuda još konkurentnija na međunarodnom turističkom tržištu i privukla još više stranih posjetitelja.

4.3.2. Razvoj turističke politike Kube

Nekada je turizam u ovoj zemlji bio nepoželjan i u potpunosti zanemaren, no danas uloga turizma ima veliko značenje za gospodarski razvoj stoga je i turistička politika Kube jasnije definirana.

Iako u prošlosti nije postojala turistička politika koja je imala određene ciljeve i mjere turističkog razvoja, njen razvoj se može podijeliti na 3 razdoblja, prije i nakon revolucije te razdoblje nakon pada Sovjetskog Saveza.¹⁶²

Razdoblje prije revolucije bilježilo je veliki broj dolazaka američkih turista koji su u doba prohibicije u SAD-u veliki dio vremena provodili u slobodnom stilu života na Kubi. S ostvarenih 36% turističkih dolazaka, Kuba je sve do revolucije bila glavna karipska turistička destinacija.¹⁶³

Razdoblje nakon revolucije predstavljalo je najmračnije razdoblje za turizam. Turistička kretanja bila su potpuno ograničena, a strani turisti su bili nepoželjni zbog negativnih utjecaja na lokalno stanovništvo. Prostitucija i kocka navodili su se kao glavne negativne posljedice turizma, sloboda kretanja je bila ograničena i sve što je turizam predstavljao kosilo se s komunističkim načelima novoformirane države. Promjene na utjecaj turizma počinju s osnivanjem turističkog instituta (INTUR) 1976. godine koji je kasnije preuzeo ulogu formiranja turističke politike.¹⁶⁴

Razdoblje koje je nastupilo nakon pada Sovjetskog Saveza naziva se „Posebnim razdobljem“ i obilježeno je pojačanim ulaganjima u turizam kao privremeno rješenje te otvaranjem prema

¹⁶² Salinas, E., Mundet, I. i Salinas, E. (2018) Historical Evolution and Spatial Development of Tourism in Cuba, 1919–2017: What is Next?, *Tourism Planning & Development* [online], Vol. 15, br. 3, str.216–238. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21568316.2018.1427142> [07. travnja 2020.]

¹⁶³ Kubickova, M. i Lee, S. H., op.cit.

¹⁶⁴ Salinas, E., Mundet, I. i Salinas, E., op.cit. str.216-238

stranim ulaganjima, a sve u svrhu dobivanja strane valute te kao način jačanja gospodarstva i industrije za vrijeme krize.¹⁶⁵

Ministarstvo turizma (MINTUR) preuzelo je ulogu planiranja turističkog razvoja, definiranja ciljeva, mjera te regulaciju i kontrolu turističkih aktivnosti nakon svog osnivanja 1994. godine kako bi se osigurao održiv turistički rast i poboljšao životni standard kubanskog stanovništva.¹⁶⁶

MINTUR 2016. godine donosi novi plan i strategiju razvoja do 2030. godine u kojem se stavlja naglasak prvenstveno na promicanju drugih oblika turizma kao što su zdravstveni turizam, ekoturizam, nautički, sportski i poslovni turizam te promicanje krstarenja i kulturne baštine čime se želi smanjiti fokus s masovnog kupališnog turizma koji dovodi veliki broj turista na strogo određena lokalna područja, ali ostvaruje manju razinu turističke potrošnje. U planu je spomenuta i veća turistička zastupljenost 8 glavnih pokrajina koje bi trebale pridonijeti jačanju kubanske ekonomije. Spomenute pokrajine su Varadero, Havana, Viñales, Jardines del Rey, Sierra del Rosario, Baracoa, Norte de Camagüey i Ciénaga de Zapata.

U planu su objavljene očekivane stope rasta te investicije koje se očekuju za povećanje smještajnih kapaciteta, odnosno planira se izgradnja preko 100.000 soba do 2030. godine.¹⁶⁷⁻¹⁶⁸

I dalje se stavlja naglasak na 3S ponudi, no uz uvođenje i drugih oblika turizma turistička potražnja bi trebala biti raznovrsnija.

Strategija turističkog razvoja koja se očituje u ovom planu mora biti u skladu s predviđenom rastućom turističkom potražnjom te konstantnim promjenama turističkog tržišta. Problemi na putu turističkog razvoja vezani su uglavnom uz preveliku mjeru državne kontrole koja se treba ublažiti kako bi odgovarajuće turističke institucije kvalitetno obavljale svoj dio posla, sezonalnost koja se treba smanjiti kako bi radna mjesta bila održiva i van sezone, ograničena strana ulaganja koja se trebaju povećati, uska paleta ponude nacionalnih turističkih proizvoda koja se treba proširiti, kvaliteta pruženih usluga koja se treba poboljšati i radna snaga koja se konstantno treba usavršavati kako bi pružene usluge bile na visokom nivou.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Kubickova, M. i Lee, S. H., op.cit. str.239-259

¹⁶⁷ Salinas, E., Mundet, I. i Salinas, E., op.cit. str.216-238

¹⁶⁸ Ibid

¹⁶⁹ Ibid

4.3.3. Razvoj turističke politike Vijetnama

Početakom 2011. vijetnamska vlada objavila je „Strategiju vijetnamskog turističkog razvoja do 2020. godine s vizijom razvoja do 2030. godine“ pod nazivom („*Strategy on Vietnam’s tourism development until 2020, vision to 2030*“) o razvoju turističkog sustava kao glavnog pokretača gospodarskog rasta. Plan se fokusira na kvalitetnom osposobljavanju turističke radne snage, razvoju turističkog tržišta, marketinškim strategijama, razvoju infrastrukture i razvoju turističkih proizvoda i usluga te povezivanje s lokalnim kulturnim obilježjima.¹⁷⁰

Godine 2017. premijer je odobrio spomenuti program razvoja sa svrhom napretka turističke i prometne infrastrukture u glavnim turističkim destinacijama te manje razvijenim destinacijama koje samostalno nisu u mogućnosti zadovoljiti investicijske zahtjeve za razvoj infrastrukture.¹⁷¹

Vijetnamska nacionalna turistička organizacija, VNAT (*Vietnam National Administration of Tourism*) odgovorna je za upravljanje i nadzor turističkog poslovanja te je zaslužna za uvođenje strategije razvoja vijetnamskog turizma do 2020. i definiranja vizije do 2030. Ima punu kontrolu u pogledu poslovanja, planiranja, odnosa s javnošću, obučavanja radne snage i, provođenja istraživanja i inspekcije te provedbu drugih aktivnosti u turizmu.¹⁷²

Strateški plan turističkog razvoja Vijetnama do 2020. s vizijom turističkog razvoja do 2030. godine sadrži sljedeće elemente:

- viziju razvoja do 2030. koja sadrži sljedeće:
 - razviti turizam u ključni gospodarski sektor koji će predstavljati sve veći udio BDP-a, stvarajući pokretačku snagu za društveno-ekonomski razvoj,
 - razviti profesionalni i moderni turizam te se usredotočiti na dubinski razvoj osiguravajući kvalitetu, učinkovitost i konkurentnost na tržištu istovremeno razvijati domaći i međunarodni turizam;
 - razviti održivi turizam vezan za očuvanje i promociju kulturnih vrijednosti nacije, očuvanje krajolika i zaštitu okoliša, održavati sigurnost, nacionalnu obranu i društveni poredak;

¹⁷⁰ Das, K., op.cit.

¹⁷¹ Ibid

¹⁷² World Tourism Organization and Tourism Australia (2013), Key Outbound Tourism Markets in South-East Asia, op.cit. str. 157

- promicati društveno angažiranje i mobilizirati sve domaće i strane resurse za ulaganja u razvoj turizma,
- u potpunosti iskoristiti nacionalne potencijale i prednosti u pogledu prirodnih čimbenika, nacionalne kulture i karakterističnih jakih točaka svake pojedine regije u cijeloj zemlji,
- ojačati veze za razvoj turizma (aktivno uključivanje svih dionika na razini turističkih destinacija, međuregionalnu suradnju i međunarodnu suradnju).
- ciljeve razvoja koji su planirani posebno do 2020. i do 2030. godine:
 - do 2020. turizam bi trebao postati ključni gospodarski sustav koji je moderan i profesionalan s relativno ujednačenom tehničkom infrastrukturom; turistički proizvodi trebali bi postati visoke kvalitete, raznolikosti i prestiža, prožeti nacionalnim identitetom i konkurentni u odnosu na druge zemlje u regiji i svijetu;
 - do 2030. Vijetnam nastoji postati nacija s razvijenim turističkim sustavom gdje bi prosječna stopa rasta turističkih aktivnosti u razdoblju od 2011. do 2020. trebala dosegnuti 11,5-12% godišnje. Vijetnam bi trebao moći prihvatiti 10-10,5 milijuna međunarodnih dolazaka i 47-48 milijuna domaćih turista, a ukupni prihod od turizma trebao bi dosegnuti 18-19 milijardi USD, doprinoseći 6,5-7% BDP-a zemlje. Ukupni smještajni kapaciteti trebali bi se povećati na 580.000 postelja, od kojih je 35-40% u objektima od tri do pet zvjezdica, turistički sustav bi trebao stvoriti 3 milijuna radnih mjesta, uključujući 870.000 zaposlenika koji izravno rade u turizmu, a do 2030. godine ukupni prihodi od turizma trebali bi se udvostručiti u odnosu na 2020. godinu.
- prijedloge rješenja razvoja odnosno metode za ostvarenje planiranih ciljeva razvoja¹⁷³:
 - razvijanje turističkog proizvoda na način da se investira u planinska područja u srednjem Vijetnamu, u delta Crvene rijeke i obalni sjeveroistok te u sjevernu centralnu regiju, južnu obalu i deltu rijeke Mekong;
 - razvijanje infrastrukture i tehničkih objekata za turizam kao što su transport i komunikacijski objekti;

¹⁷³ Government Portal, Socialist Republic of Vietnam: Strategy on Viet Nam's tourism development until 2020, vision to 2030 [online]. Dostupno na: <http://www.chinhphu.vn/portal/page/portal/English/strategies/strategiesdetails?categoryId=30&articleId=10051267> [03.05.2020.]

- nadogradnjom i razvojem socijalne infrastrukture, kulture, zdravstva i obrazovanja, posebno muzeja, kazališta i obrazovnih ustanova uz dovoljno pogodnosti za turiste;
 - unapređenjem obrazovanja i stručnim osposobljavanjem turističke radne snage;
 - promocijom turizma i turističkih destinacija;
 - ulaganjima i uspostavljanjem poticajnih politika za razvoj turizma;
 - jačanjem međunarodne turističke suradnje s drugim zemljama i međunarodnim organizacijama;
 - usavršavanjem poslovanja turističkih institucija;
 - podizanjem svijesti svih administrativnih razina i cjelokupnog društva o položaju i ulozi turizma u društveno-ekonomskom razvoju zemlje te davanjem značaja društvenoj i ekološkoj odgovornosti u svim turističkim aktivnostima.
- plan djelovanja:
 - poboljšati aktivnosti obuke i prekvalifikacije za bolje upravljanje državom u turizmu na svim razinama;
 - izrada strategija razvoja turizma po područjima (strategija razvoja vijetnamskog turističkog brenda, strategija marketinga u turizmu, strategija razvoja ljudskih resursa u turizmu);
 - planiranje i ulaganje za razvoj turizma, planiranje i ulaganje za razvoj nacionalnih turističkih centara, atrakcija i urbanih područja;
 - provedba programa i planova za razvoj turizma, projekti za razvoj tematskog turizma (plan razvoja turizma za more, otoke i obalna područja Vijetnama do 2020. godine, plan razvoja turizma za granične pokrajine, plan o razvoju turizma u zajednici povezan sa smanjenjem siromaštva i akcijski plan za prilagodbu klimatskim promjenama u turističkoj destinaciji).¹⁷⁴

Turistička politika Vijetnama nastoji pružiti jako dobar i detaljan uvid u razvoj turizma ove države u kojem je prepoznata važnost i potencijal turizma u unapređenju gospodarstva, kvalitete života lokalnog stanovništva i međunarodne konkurentnosti Vijetnama.

¹⁷⁴ Ibid

4.3.4. Razvoj turističke politike u Laosu i Sjevernoj Koreji

Turistička politika **Laosa** trenutno je objavljena za razdoblje od 2006. do 2020. godine pod nazivom „Turistička strategija Loasa za razdoblje od 2006. do 2020. godine“ (*Lao PDR Tourism Strategy 2006-2020*) u kojoj su definirane mnoge točke turističkog razvoja.¹⁷⁵

Da bi Laos promovirao turizam kao glavni pokretač gospodarskog rasta turistička politika mora se provesti na adekvatan način. Važno je naglasiti povezanost turizma sa ostatkom ekonomije i važno je liberalizirati sve uslužne sektore na način smanjenja vladine kontrole u trgovini, ugostiteljstvu i ostalim djelatnostima kako bi se otvorila vrata stranim investicijama. S obzirom da je velika većina turista koji dolaze u Laos sa područja Tajlanda, Kine i Vijetnama važno je proširiti doseg promocije turizma i na ostala tržišta koja nisu isključivo susjedna te olakšati ulaske u zemlju stranim turistima na način da se smanje vizne i ostale restrikcije prilikom ulaska u zemlju.¹⁷⁶

Također je jako bitno uložiti u obrazovanje i osposobljavanje turističke radne snage te razviti infrastrukturu kako bi se poboljšala povezanost za međunarodne dolaske ali i za kretanje turista unutar zemlje.¹⁷⁷

Vlada Laosa želi promovirati nacionalni turizam na temelju svoje nacionalne kulture i prirodnog okruženja. Zemlja još uvijek ima gotovo netaknute prirodne ljepote i biološku raznolikost, povijesna nalazišta poput drevnog hrama Khmer (koji je izgrađen prije Angkor Wat u Kambodži) i povijesne prijestolnice Luang Prabang (koju je UNESCO 1995. proglasio svjetskom baštinom) te kulturi i tradiciju etničkih manjina koje su još uvijek relativno izolirane od vanjskih utjecaja.¹⁷⁸

Godine 2019. više od 756.900 kineskih turista posjetilo je Laos, što je povećanje od oko 26% u odnosu na isto razdoblje 2018. godine, a kroz definiranu turističku politiku očekuje se da bi

¹⁷⁵ Mekong Tourism, Lao PDR Tourism Strategy 2006-2020 [online]. Dostupno na: <https://mekongtourism.org/wp-content/uploads/Lao-PDR-Tourism-Strategy-2006-2020-in-English.pdf> [09. svibnja 2020.]

¹⁷⁶ Kyophilavong, P. i sur. Op.cit. str.248

¹⁷⁷ Ibid

¹⁷⁸ Yamauchi, S. i Lee, D. (1999) Tourism development in the Lao People's Democratic Republic. Economic and Social Affairs, DESA Discussion Paper No. 9, str.4.

do kraja 2020. godine Laos mogao ostvariti oko 4,7 milijuna međunarodnih posjetitelja i prikupiti više od 900 milijuna USD prihoda.¹⁷⁹

S obzirom na veliki broj međunarodnih turističkih dolazaka u prethodne dvije godine potaknulo je vladu da krene i na formiranje treće turističke kampanje orijentirane na promoviranje i domaćeg turizma pod nazivom „Laošani posjećuju Laos 2020. godine“ (*Lao visit Laos Year 2020*) kojom se želi potaknuti i kretanje domaćih turista unutar granica Laosa.¹⁸⁰

Iz navedenih planova razvoja turizma Laosa može se uočiti kako je i vlada Laosa prepoznala važnost turizma za nacionalnu ekonomiju, posebno inozemnog, ali također i važnost uključivanja lokalnog stanovništva u turistička kretanja radi unapređenja njihova zdravlja i kvalitete života.

Podaci o turizmu ili bilo kojem drugom aspektu gospodarstva u *Sjevernoj Koreji* toliko su rijetki da je stoga jako teško definirati njezinu turističku politiku. Ono što je jasno je da njezin turistički razvoj daleko zaostaje za razvojem turizma u ostatku svijeta pa čak i u preostalim komunističkim zemljama. Razlog toga je prvenstveno vrlo osjetljiva i rigorozna politička situacija te političke i vojne napetosti između ostalih zemalja u regiji kao što su Južna Koreja i Japan, ali i između ostalih zemalja svijeta, a posebice SAD-a. Zabrana putovanja van državnih granica za stanovnike Sjeverne Koreje, nerazvijena infrastruktura i slabo i neadekvatno ulaganje u turističke resurse također još dodatno kočje razvoj turizma.¹⁸¹

Međutim geopolitičke promjene u svijetu u posljednjih nekoliko godina, uključujući raspad Sovjetskog Saveza i kraj hladnog rata te mirovni sporazum sklopljen 2000. godine između Južne i Sjeverne Koreje upućuju na polagane promjene i pridavanje sve veće važnosti turizmu Sjeverne Koreje.¹⁸²

Prema Samuel Seongseop Kim-u, menadžment i karakteristike sjeverno-korejskog turizma mogu se obuhvatiti u 10 točaka¹⁸³:

- sve turističke organizacije, agencije i ustanove vezane uz receptivni turizam su u državnom vlasništvu;
- cjenovnu politiku turističkih proizvoda i ponude može donijeti jedino vlada,

¹⁷⁹ Kang, T. (2019) Lao Domestic Tourism Targeted for 2020, The Laotian Times [online]. Dostupno na: <https://laotiantimes.com/2019/12/23/lao-domestic-tourism-targeted-for-2020/> [22. travnja 2020.]

¹⁸⁰ Ibid

¹⁸¹ Shin, Y. Op. cit. str 156

¹⁸² Ibid

¹⁸³ Kim, S.S. i sur. Op.cit, str. 1035

- svi hoteli i ostali turistički objekti su u državnom vlasništvu;
- neorganizirane individualne turističke ture nisu dozvoljene, a sve grupne ture moraju biti u pratnji domaćeg vodiča;
- izvan glavnog grada Pyongyand gotovo da i nema formirane turističke ponude i objekata namijenjenih turističkim potrebama;
- ponuda turističkih tura i paket aranžmana je jako mala i ograničena;
- unaprijed bukirani paket aranžmani i ture mogu se otkazati jedino uz dozvolu visokih državnih službenika;
- vizni režim je jako strog i turistima iz određenih zemalja nemoguće je dobiti turističku vizu (npr. SAD);
- prednost putovanja u Sjevernu Koreju je u netaknutoj prirodi koja nije devastirana od brojnih turističkih posjetitelja;
- internet je strogo ograničen i za stanovnike i za strane turiste te posjećivanje stranih web mjesta nije moguće niti za turiste kao ni za domaće stanovništvo.¹⁸⁴

Na temelju provedene analize planova turističkog razvoja u analiziranoj skupini zemalja može se, s izuzetkom Sjeverne Koreje, uočiti sljedeće: vlade prepoznaju važnost turizma za nacionalna gospodarstva i poduzimaju mjere za unapređenje kvalitete i diverzifikaciju turističke ponude kako bi postala što konkurentnija na međunarodnom tržištu. Inozemne strane investicije u turizam više nisu sputavane, ulaže se u promociju turizma, a osim toga prepoznaje se i važnost poticanja razvoja domaćeg turizma radi dobrobiti i očuvanja zdravlja lokalnog stanovništva te se poduzimaju razne mjere u unapređenju njegova razvoja.

¹⁸⁴ Kim, S.S. i sur. Op.cit, str. 1035

4.4. Najatraktivniji turistički resursi u odabranim receptivnim komunističkim zemljama

Prema Biltenu turistički resursi su ona prirodna ili društvena dobra odnosno pojave, objekti, događanja i sl. koji se mogu turistički valorizirati (iskoristiti) ili privesti nekoj korisnoj svrsi u turizmu, a koje turisti (i izletnici) posjećuju i koji mogu privući određeni segment turističke potražnje zbog visokog stupnja privlačnosti (tj. atraktivnosti). Bilen ih dijeli na dvije temeljne skupine prema genskom porijeklu: na prirodne resurse i društvene. Prirodni resursi mogu biti klimatski, geomorfološki, hidrografski, pejzažni i biogeografski, dok društveni mogu biti kulturno-povijesni, etnosocijalni, manifestacijski, ambijentalni i umjetnički¹⁸⁵. Evidentno je kako su turistički resursi mnogobrojni i međusobno vrlo različiti pa se u ovom diplomskom radu ne mogu opisati svi resursi koji su turistički atraktivni u analiziranoj skupini komunističkih zemalja, već se samo ukazuje na one koji su najatraktivniji na međunarodnom turističkom tržištu da bi se shvatio turistički potencijal tih zemalja.

4.4.1. Turistički resursi Kine

Atraktivni turistički resursi su jedan od uvjeta uspješnog razvoja turizma neke zemlje, a Kina je jedna od onih zemalja koja raspolaže vrlo bogatom ponudom, ne samo prirodnih ljepota nego i bogatom kulturnom tradicijom.

*„Naime, Kina je bez sumnje jedna od najprivlačnijih zemalja svijeta budući da je milenijska kulturna tradicija ostavila brojne antropogene sadržaje, posve specifične i različite od drugih kulturnih krugova. Kinesko slikarstvo, keramika, porculan, specifična kultura i arhitektura privlače turiste bližeg dodirnog prostora (Japan, Koreja,...), ali i turiste iz cijelog svijeta. Kineski zid, gradovi, hramovi, pejzaži pa i istočnjačka egzotika resursi su visokog stupnja privlačnosti.“*¹⁸⁶

Posjetitelji Kine danas su uglavnom turisti privučeni njenom kulturno-povijesnom baštinom te mnogim suvremenim zbivanjima nadahnutih drevnom civilizacijom kao što su festivali

¹⁸⁵ Bilen, M. (2011) Turistički resursi i atrakcije u: Čavlek, N. et al., Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga; Zagreb, str. 57.

¹⁸⁶ Bilen M. i Bučar K. (2004.) Osnove turističke geografije. Zagreb: Mikrorad d.o.o., str.237

zmajeva, umjetničke izložbe, sportske manifestacije, gastronomija, ručni radovi i još mnogo toga.¹⁸⁷

Zbog prevelikog naglaska na priobalju u turističkoj politici Kine i zanemarivanju unutrašnjost te ograničeno uvažavanje raznolikosti turističkih resursa u Kini pridonijelo je nejednakoj prostornoj zastupljenosti turističkih resursa Kine. U donesenom planu razvoja iz 1993. godine stavljen je naglasak na razvoju 12 ključnih turističkih lokaliteta od kojih je samo jedan bio u unutrašnjosti tako da se s novijom politikom želi naglasiti velika raznolikost turističkih resursa.¹⁸⁸

Prema trenutnim turističkim trendovima i u skladu sa turističkom politikom, Kineski turoperator China Highlights izdvojio je nekoliko najatraktivnijih kineskih turističkih resursa:¹⁸⁹

- Povijesni i kulturni resursi:
 - *Peking* poznat i kao zabranjeni grad koji čuva povijest o 24 vladajuća cara za vrijeme dinastija Ming i Qing te dom poznatih palača i najdužeg zida na svijetu,
 - *Xi'an*, nekad glavni grad 13 dinastija i najstariji od četiri drevne prijestolnice Kine te poznat kao rodno mjesto kineske civilizacije, a tu su još i gradovi *Nanjing* i *Luoyang* koje isto vrijedi posjetiti.
- Prirodni resursi:
 - *Guilin* slovi kao jedno od najljepših mjesta na svijetu sa svojim krškim idiličnim krajolikom, čistim rijekama i veličanstvenim rižinim terasama, a tu su još i Zhangjiajie i Jiuzhaigou.
- Narodni običaji:
 - *Guizhou*, grad koji se nalazi na jugozapadu Kine žive mnoge manjinske skupine, uključujući Miao, Dong, Shui i Gejia, a svakako vrijedi posjetiti i regiju Tibet te Kashgar.
- Dobro turističko okruženje što podrazumijeva razvijenu infrastrukturu, povoljni vizni režim te sigurno okruženje.

¹⁸⁷ Ibid

¹⁸⁸ Wen, J. (1998) Evaluation of tourism and tourist resources in China: Existing methods and their limitations. International Journal of Social Economics [online], Vol. 25 No. 2/3/4, str. 467-485. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/03068299810193713> [05. svibnja 2020.]

¹⁸⁹ Hinsbergh, G. V. (2020) China Tourism — Current Trends and Facts. China Highlights [online]. Dostupno na: <https://www.chinahighlights.com/travelguide/tourism.htm> [22. svibnja 2020.]

Kina je u ovom desetljeću postala vodeća turistička destinacija svijeta za međunarodni turizam, a općenito je sigurna zemlja za putovanje sa prijateljski raspoloženim i uljudnim domaćinima.

4.4.2. Turistički resursi Kube

Kuba je otočna država, ujedno najveća u karipskom arhipelagu i 16. najveći otok na svijetu. Zahvaljujući svom geografski važnom položaju, toploj tropskoj klimi i prirodnim ljepotama, ona raspolaže s nekima od najvažnijih i najatraktivnijih turističkih resursa.

Kada pričamo o turističkim resursima neke zemlje ili destinacije, zapravo mislimo na sva ona prirodna i društvena dobra koja se mogu gospodarski iskoristiti i koja su dovoljno atraktivna da privuku pažnju i posjetu turista.¹⁹⁰

Kao najvažniji turistički resurs Kube, a ujedno i najatraktivniji je masovni kupališni turizam (3S) zbog kojeg su danas all-inclusive aranžmani i popularni turistički resortovi prevladavajući u turističkoj ponudi Kube.¹⁹¹

Prekrasne duge plaže, puderasti pijesak pod nogama, tirkizno kristalno čisto more, bogati koraljni grebeni te biljni i životinjski svijet samo su jedni od mnogih prirodnih turističkih resursa Kube, no osim njih tu je još i mnoštvo kulturno-povijesnih resursa od kojih mnogi spadaju pod zaštićena područja svjetske baštine.¹⁹²

Među najatraktivnije turističke lokalitete potrebno je spomenuti glavni grad Havanu te sjeverni dio obale Jardines del Rey kojega krasi jedne od najljepših plaža i najpopularnijih turističkih resortova kao što su Varadero, Cayo Coco, Guardalavaca i mnogi drugi, a koji zajedno čine čak 70% turističke potražnje. Iako je naglasak turističke ponude i potražnje pretežito na sjevernom dijelu zemlje, ostala područja također imaju svoje značajne turističke resurse. Neki od najposjećenijih su kolonijalni grad *Trinidad* uvršten pod UNESCO-vu svjetsku baštinu, povijesni gradić Barakoa osnovan prilikom dolaska prvih Španjolaca na otok, ruralno područje

¹⁹⁰ Bilen M., Bučar K., op.cit., str. 27.

¹⁹¹ Ruddy, M. op.cit.

¹⁹² Salinas, Mundet i Salinas, op.cit.

Piñar del Rio na kojem se nalaze velike plantaže duhana te drugi najveći kubanski grad Santiago de Cuba u kojem je utjecaj afričke kulture i običaja najizraženiji.^{193 194 195}

Fizički izgled Kubanaca, njihov način oblačenja, uživanje u glazbi i plesu kao što su rumba, mambo i cha-cha, navike i običaji te nacionalna raznolikost zapravo su neki od glavnih simbola kubanskog stila života koji najbolje prikazuju socio-kulturno bogatstvo ovog naroda.^{196 197}

4.4.3. Turistički resursi Vijetnama

Vijetnam obiluje turističkim resursima od kojih najviše prevladavaju prirodne ljepote s povijesnim ruševinama, hramovima, zanatskim selima i tradicionalnim događanjima. Uloženo je mnogo napora da se turistički tok preusmjeri na nove turističke resurse u kombinaciji s glavnim turističkim destinacijama. Kako bi se bilo u toku sa novim trendovima azijskog turizma, napravljeni su planovi za promoviranje ekoturizma koji je u današnje vrijeme jako popularan, no zbog nekih područja koji još uvijek imaju nedovoljno razvijenu infrastrukturu neki turistički resursi ostat će neiskorišteni.¹⁹⁸

Najvažnija turistička regija je centralna regija koja najbolje balansira povijesne resurse te obalne, planinske i ostale prirodne resurse i na taj način nudi najbolje od najboljeg.

Najatraktivniji povijesni resursi temelje se na bogatoj nacionalnoj povijesti, atrakcije i muzeji povezani sa periodom Vijetnamskog rata, bogatoj svjetskoj baštini od kojih vrijedi spomenuti Hue, bivši glavni grad, Hoi, drevni grad, My Son skupina srušenih i napuštenih hinduističkih hramova te Champa poznata arheološka nalazišta ruševina.

Od prirodnih resursa potrebno je istaknuti dugu obalu s prekrasnim plažama koja se proteže na 1.100 km kao što su Mui Ne Beach i otok Hon Khoai, zatim uske ravnice uz gorje planine Trung Song te poznati nacionalni park Bach Ma koji spada pod zaštićenu svjetsku baštinu uz još mnogo špilja, izvora, jezera i močvara koje oduzimaju dah.

¹⁹³ Anywhere travel guides and vacation planning services, dostupno na: <https://www.anywhere.com/cuba/travel-guide/geography> [09. svibnja 2020.]

¹⁹⁴ Salinas, Mundet i Salinas, op.cit.

¹⁹⁵ Diaz-Briquets, S. i Pérez-López, J. (2000) Conquering Nature: The Environmental Legacy of Socialism in Cuba. University of Pittsburg Press [online]. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qh8wb> [06. travnja 2020.]

¹⁹⁶ Salinas, Mundet i Salinas, op.cit.

¹⁹⁷ Kubickova, M. i Lee, S. H., op.cit. str.239-259

¹⁹⁸ Comprehensive study on tourism development in the central region of socialist republic of Vietnam: Tourism resources [online]. Dostupno na: https://openjicareport.jica.go.jp/pdf/11684503_03.pdf [24. svibnja 2020.]

Socio-kulturni resursi uključuju ostatke drevne civilizacije, stare gradove, domaću hranu, festivale te je svakako potrebno spomenuti etničku raznovrsnost manjina te specifične narodne nošnje korištene u tradicionalnim ceremonijama.

4.4.4. Turistički resursi Laosa i Sjeverne Koreje

Laos je planinska zemlja u jugoistočnoj Aziji koja je pomalo izolirana od vanjskog svijeta i koja jedina od analiziranih pet komunističkih zemalja nema izlaz na more pa su stoga njezini turistički resursi najviše orijentirani na bogatstvo prirodnih ljepota poput špilja, hramova, plantaža, riječnih dolina, floru i faunu te povijesno-kulturna obilježja.

Izvrstan spoj kulturne baštine i prirode djeluje autentično što je pravo osvježanje u današnjem turizmu, a prirodne ljepote i pejzaži osiguravaju bijeg od gomile ljudi i odmor za dušu. Prema planu turističkog razvoja Laosa kao destinacije navode se neki od najatraktivnijih turističkih resursa, a to su priroda i krajolik bogat prekrasnim vodopadima, špiljama, hramovima, plantažama, riječnim dolinama, florom i faunom, izvrstan spoj kulturne baštine i prirode.¹⁹⁹

Od prirodnih resursa treba izdvojiti Kuang Si špilje i vodopad, bogatstvo riječnog otočja od kojih su najposjećenija tri Don Khong, Don Khon i Don Det, špilje Kong Lor, vodopad Pha Pheng i botanički vrt Pha Tad, a od antropogenih resursa najatraktivniji su glavni grad Vientiane i njegova povijest, poznato utočište slonova u Luang Prabangu, drevni hram Wat Phu koji je pod UNESCO svjetskom baštinom, Luang Prabang hramovi te tradicionalni etnološki i umjetnički muzej.²⁰⁰

Posjet Laosu je na mnogo načina putovanje u prošlost. Putnici su ovdje privučeni neuobičajenim načinom života koji je nestao drugdje u regiji. Čak se i glavni grad Vientiane osjeća kao opušteni grad na obali rijeke. Kako se zemlja otvara, sa sve većim brojem puteva i mostova otvaraju se nevjerojatne turističke atrakcije u Laosu koje postaju sve dostupnije.²⁰¹

¹⁹⁹ Lao PDR Destination Management Plan:2016-2018, Swisscontact [online], str.15-16. Dostupno na: <http://www.tiigp-laos.org/downloads/other/Lao%20PDR%20National%20Destination%20Management%20Plan%202016-2018.pdf> [10. svibnja 2020.]

²⁰⁰ Hamper, A. (2020) *14 Top-Rated Tourist Attractions & Things to Do in Laos*, Planetware- Travel Guides by the Experts [online]. Dostupno na: <https://www.planetware.com/tourist-attractions/laos-lao.htm> [22. svibnja 2020.]

²⁰¹ Touropia- Travel experts (2020) *10 Top Tourist Attractions in Laos* [online]. Dostupno na: <https://www.touropia.com/tourist-attractions-in-laos/> [10. lipnja 2020]

Izrazita zatvorenost *Sjeverne Koreje* onemogućuje pravo iskustvo ove zemlje jer do mnogih prekrasnih područja nije moguće doći s obzirom da je putovanje u ovoj zemlji moguće samo u unaprijed organiziranoj grupnoj turi koje se uglavnom fokusiraju na specifične atrakcije koje se smiju posjećivati samo uz odobrenje.²⁰²

Na prvom mjestu su to povijesno-kulturološki turistički resursi koji se fokusiraju i promoviraju političku ideologiju kao što je Juche spomenik, rodno mjesto Kim Il-Sung-a, Memorijalna Kumsusan palača Sunca, Conmin-Wanova grobnica, Muzej Korejske revolucije i centralni povijesni muzej Koreje te ostale poznate hramove, grobnice, muzeje i spomenike. Od prirodnih resursa treba spomenuti planinski lanac Mekhyan, Gungang, planina Chhilbosan, vodopad Paken te plaže u Wonsanu.²⁰³

Navedene analizirane države obiluju bogatim i raznolikim prirodnim i društvenim turističkim resursima, a zbog svoje političke povijesti također i specifičnim kulturno-povijesnim spomenicima u kojima se najčešće veliča revolucionarni socijalistički i komunistički režim.

²⁰² Kim, S.S. i sur. Op.cit str. 1035

²⁰³ Ibid

5. MOGUĆNOSTI RAZVOJA TURIZMA U KOMUNISTIČKIM ZEMLJAMA U BUDUĆNOSTI

5.1. Preduvjeti razvoja turizma u odabranih pet turističkih zemalja

Da bi se turizam mogao uspješno razvijati potrebno je prvo zadovoljiti neke preduvjete razvoja. Pet temeljnih čimbenika koji predstavljaju bitne zahtjeve za postizanje uspješnosti su atrakcije, pristupačnost, smještajni kapaciteti, popratni sadržaji i aktivnosti.²⁰⁴

Kina je jedna od zemalja sa najbogatijim turističkim resursima i velikim brojem stranih turista stoga se može zaključiti da ima jako dobre preduvjete za razvoj. Pored pozitivnog socio-ekonomskog okruženja i prekrasnih prirodnih ljepota te dugačke tradicije, niz je drugih važnih čimbenika za koje se očekuje da će potaknuti turistički razvoj, a među najznačajnijima su: pojava bogate srednje klase za koju se predviđa da bi mogla ostvariti 1,4 milijardi dolazaka do 2030. godine; promjenjivi demografski profil Kine (povećan broj umirovljenika, više radno sposobnog stanovništva); brža urbanizacija stanovništva, porast sekundarnih i tercijarnih gradova kao populacijski centri i kao generatori turizma; povećano i raznolikim aktivnostima ispunjeno slobodno vrijeme; veća sposobnost i želja da se novac troši na slobodno vrijeme te veća zastupljenost korištenja kreditnih kartica te između ostalog povećanu potrošnju na autentičnu i luksuznu robu u svrhu ostvarivanja što većih prihoda od turizma.²⁰⁵

Kuba kao otočna država s toplom klimom i dobrim geografskim položajem ima zaista velike preduvjete za održivi turistički razvoj. Bilo da se radi o prirodnim ili društveno-povijesnim turističkim atrakcija kojih zaista ima obilje, od kupališnih resortova, prirodnih ljepota, povijesnih građevina pa sve do jedinstvenog i specifičnog kubanskog stanovništva, ovo je destinacija koja se može istaknuti kako u morskome turizmu, tako i u eko, zdravstvenom, kulinarskom i avanturističkom turizmu. Preduvjete razvoja turizma svakako posjeduje, no potrebno je kontinuirano širiti i održavati turističku ponudu atraktivnom i u budućnosti.²⁰⁶

Glavne prednosti **Vijetnama** za razvoj turizma su širok spektar turističkih atrakcija i proizvoda, bogata kulturološka tradicija koja obuhvaća kulturnu baštinu, hramove, festivale i etničke grupe, zatim živopisni glavni gradovi i mlado ljubazno stanovništvo, velike i zadivljujuće

²⁰⁴ Khan, S. (2008) 5 A's of Tourism Development, Academia.edu [online]. Dostupno na:

https://www.academia.edu/9370582/5_As_of_Tourism_Development_Nov08 [25. svibnja 2020.]

²⁰⁵ European Travel Commission and World Tourism Organization (2013) The Chinese Outbound Travel Market – 2012 Update, op.cit. str.100

²⁰⁶ Feinberg, R. E. (2012) *The New Cuban Economy: What Roles for Foreign Investment?*, Latin America Initiative at Brookings [online], Washington: Brookings. Dostupno na: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/cuba-economy-feinberg-9.pdf> [28. travnja 2020.]

prirodne atrakcije, jedinstvena ratna povijest, zadivljujuće atrakcije poput Halong Bay, Hue, Hoi An, Ho Chi Minh City, novi moderni i obnovljeni hoteli, pretežna sigurnost u destinaciji i cjenovna pristupačnost.²⁰⁷

Na primjeru *Laosa*, bitno je naglasiti sve njegove attribute zbog kojih bi se turizam mogao nastaviti razvijati i u budućnosti, a to su gostoljubivost domaćeg stanovništva, jedinstvena kulturna baština koja obuhvaćaju tri mjesta pod UNESCO-voim baštinom, etnička plemena te vjerska i hodočasnička mjesta. Raznolike tradicionalne rukotvorine i odličnu lokalnu hranu, obilje prirodnih ljepota kao što su rijeke, slapovi te biljni i životinjski svijet, atraktivna lokacija regije Mekong, dobra prometna povezanost kopnena i zračna, raznolikost turističke ponude i značajna ulaganja privatnog sektora u neke od top destinacija kao što su Vientiane i Luang Prabang.²⁰⁸

Laos ima fascinantne turističke atrakcije u svim pokrajinama, u rasponu od prirodnih ljepota do kulturno-povijesnih znamenitosti. Međutim, glavni izazov za turističku industriju zemlje je nedostatak cestovnog pristupa mnogim od tih lokacija pa je stoga razvoj adekvatne infrastrukture jedan od glavnih prioriteta u budućnosti²⁰⁹

Iako je *Sjeverna Koreja* od pet spomenutih zemalja najzatvorenija što poprilično utječe na njen slabiji razvoj u turizmu, ona svakako ima puno čimbenika koji mogu pozitivno utjecati na njen turistički razvoj, a oni najbitniji su široka lepeza prirodnih atrakcija, odlična lokalna kuhinja, povijesna i kulturna baština, ljubaznost domaćeg stanovništva, impresivni spomenici i arhitektura, čistoća i urednost gradova i turističkih mjesta, visokoobrazovano stanovništvo i radna snaga sa odličnim znanjem engleskog jezika te mogućnost razvoja poslovnog (MICE) turizma.²¹⁰

²⁰⁷ European Union Funded Environmentally & Socially Responsible Tourism, *Vietnam Tourism Marketing Strategy to 2020 & Action Plan: 2013-2015 (Proposed)*[online], str. 10. Dostupno na: <https://www.slideshare.net/BTOEducational/vietnam-tourism-marketing-strategy-to-2020-action-plan-2013-2015> [08. svibnja 2020.]

²⁰⁸ Lao PDR Destination Management Plan:2016-2018, op.cit. str.10

²⁰⁹ Pongkhao, S. (2018) Tourism industry fuels economic growth in Laos, Nation Thailand news website [online]. Dostupno na: <https://www.nationthailand.com/opinion/30346997> [08. lipnja 2020.]

²¹⁰ Essays, UK. (2018) *North Korea Swot Analysis History Essay*. Dostupno na: <https://www.ukessays.com/essays/history/north-korea-swot-analysis-history-essay.php?vref=1> [10. lipnja 2020.]

5.2. Očekivani razvoj turizma u budućnosti na temelju dosadašnjeg razvoja turizma, politike razvoja turizma i drugih činitelja

Nakon tri desetljeća spektakularnog gospodarskog razvoja, s prosječnom stopom rasta od 10% u posljednjih 30 godina, **Kina** je postala drugo najveće gospodarstvo u svijetu, a mnogi predviđaju da će Kina ekonomski preći i SAD između 2030. i 2050. godine. Ona je ujedno i najveći izvoznik i drugi najveći uvoznik robe u svijetu te bi uskoro mogla postati najveća trgovačka snaga u roku od pet godina. Postala je najveći svjetski primatelj izravnih stranih ulaganja. Ima ogromno unutarnje tržište, a istovremeno je i jedna od najdinamičnijih svjetskih gospodarstava u zadnja tri desetljeća što ukazuje i na nastavak ovakvog razvoja u budućnosti.²¹¹

Kako se gospodarski rast ne bi usporio još više u budućnosti, kineska vlada planira reformirati ekonomiju na temelju čega je odobren plan „Izrađeno u Kini 2025. godine“ (*Made in China 2025*) kojim se stavlja naglasak na razvoju tehnologije, motora za zrakoplove i čistih automobila.²¹²

Kineski dohodak trebao bi rasti dalje tijekom sljedećih desetljeća pa se stoga predviđa da će do 2023. godine biti 61 milijun više kućanstva koji će si moći priuštiti međunarodna putovanja. Kina je trenutačno uz SAD, glavno emitivno tržište svijeta nadmašivši Ujedinjeno Kraljevstvo i Njemačku te će njezin utjecaj u budućnosti biti od iznimne važnosti na globalna turistička kretanja.²¹³

Kako bi se pokrenuo ekonomski rast države, **kubanska** vlada prepoznala je turizam kao odgovor na gospodarske probleme te donijela plan turističkog razvoja za 2030. godinu. U planu su jasno definirani problemi i ciljevi turističkog razvoja za čiju realizaciju je potreban iznos od 33 milijarde USD. Da bi se dostigli spomenuti ciljevi potrebni su novi izvori financiranja što upućuje na to da realizacija razvojnog plana neće biti jednostavna i da će biti potrebna mnoga odricanja i na nekim drugim gospodarskim područjima.²¹⁴

²¹¹ Guo, S. (2012), op.cit. str. 3

²¹² Amadeo, K. i Boyle, M.J. (2020) China's Economic Growth, Its Causes, Pros, Cons, and Future, The Balance [online]. Dostupno na: <https://www.thebalance.com/china-s-economic-growth-cause-pros-cons-future-3305478#future-growth> [15. lipnja 2020.]

²¹³ Tourism Economics, The Future of Chinese Travel: The Global Chinese Travel Market, *Oxford Economics for InterContinental Hotels Group (IHG)* [online], str 3. Dostupno na: https://www.ihgplc.com/chinesetravel/src/pdf/IHG_Future_Chinese_Travel.pdf [09. svibnja 2020.]

²¹⁴ Feinberg, R. E. (2012), op.cit.

Realizacija donesenog plana može biti upitna iz više razloga. Američki embargo je jedna od najdugotrajnijih i najvećih prepreka turističkog razvoja Kube koji je i danas još uvijek aktualan. Vladino uplitanje u politiku cijena, uspostavljanje sustava dvojne valute, ograničena sloboda privatnih poduzeća, ograničen pristup internetu, nemogućnost korištenja tehnoloških uređaja te nedovoljno ulaganje u prometnu infrastrukturu i manjak investicija su jedan od glavnih razloga usporenog turističkog razvoja. Da bi se postigli razvojni ciljevi spomenuti u donesenom planu potrebno je usvojiti načela održivog turističkog razvoja.²¹⁵

Vidljivi pad turističke potrošnje unazad nekoliko godina može se dovesti u vezu sa krivim imidžom destinacije i porukom koju država šalje potencijalnim turistima. Oglašavajući se kao jeftina destinacija u nadi da će privući veći broj turista zapravo ima suprotan efekt na ostvarene prihode jer na taj način privlači turiste niže platežne moći kojima su jeftini paket aranžmani cjenovno pristupačni te koji po dolasku u destinaciju troše znatno manje nego što bi trošili turisti veće platežne moći. All-inclusive resortovi koji su najpopularniji oblik turističke potražnje također privlače turiste koji zatim manje troše po dolasku u destinaciju jer je već većina onoga što im je potrebno na odmoru uključeno u paket aranžman. Iz tog razloga potrebno je dobro razraditi pitanje imidža koji ova destinacija želi imati te cijene koje neće podcijeniti turističku ponudu.²¹⁶

Na razvoj turizma *Vijetnama* u budućnosti veliki utjecaj ima četvrta industrijska revolucija sa iznimnim napretkom informacijske tehnologije koja je potaknula tradicionalni turizam da se transformira u "pametni turizam".²¹⁷

Vlasti u Vijetnamu sada poslovni turizam (MICE) vide kao budućeg ključnog pokretača rasta, s potencijalom za stvaranje dodatnih prihoda, zapošljavanja i stranih ulaganja, istovremeno pomažući diverzifikaciji tržišta.²¹⁸

Vijetnamska nacionalna turistička uprava (VNAT) je za 2015. godinu postavila cilj od 36-37 milijuna domaćih turista, generirajući 10-11 milijardi američkih dolara i stvorivši čak 2,2

²¹⁵ Ruddy, M. i Richardson, R. B. Op.cit.

²¹⁶ Kubickova, M. i Lee, S. H., op.cit. str.239-259

²¹⁷ Phat, E. (n.d.) A future trend of tourism in Vietnam, VisaOnlineVietnam.org [online]. Dostupno na: <https://immigration-evisa.com/trend-tourism-vietnam/> [16. svibnja 2020.]

²¹⁸ Ibis

milijuna radnih mjesta. Do 2020. godine planira se dostići 47-48 milijuna domaćih turista što predstavlja prosječnu godišnju stopu rasta od 11-12% tijekom petogodišnjeg razdoblja.²¹⁹

Očekuje se da bi ukupan doprinos turizma u BDP-u do 2026. godine mogao dosegnuti 15,2% BDP-a, potrošnja stranih posjetitelja trebala bi rasti s godišnjim prosjekom od 6,8% do 2026. godine. Predviđa se i da bi se kapitalna ulaganja također trebala povećati te da će investicije i dalje rasti u prosjeku 6,5% godišnje do 2026. što je 10% od ukupnog nacionalnog ulaganja.²²⁰

Laos je u 2017. godini ostvario oko 2 milijarde USD ukupnih prihoda od turizma što je iznosilo 13,7% ukupnog BDP-a, a očekuje se da će se ta brojka povećati i na 3,3 milijarde USD do 2028. godine. Vlada očekuje da će turistički dolasci oko 2020. godine premašiti 6 milijuna i stvoriti prihod veći od 993 milijuna USD, kao i stvoriti više mogućnosti za zapošljavanje. Iako je Laos mala zemlja s populacijom od samo 7,1 milijuna ljudi, ona bilježi prosječnu stopu rasta od oko 7% godišnje, s najbrže rastućim ekonomijama u Istočnoj Aziji i Tihom oceanu.²²¹

Iako Laos nesumnjivo ima vrlo mali udio u međunarodnim dolascima turista, puno manji od Južne Koreje, u suštini ta zemlja ima veliki turistički potencijal.

Razvoj turizma **Sjeverne Koreje** i gospodarstvo u cjelini očito je uvjetovano geopolitičkim okruženjem i odnosima između Sjeverne i Južne Koreje te SAD-a. Iako je udio turizma još uvijek jako mali u odnosu na međunarodni turizam, znatno se povećao unazad par godina, no da bi se razvoj nastavio sa boljim stopama rasta i većim prihodima od turizma, potrebno je proširiti svoju ponudu, unaprijediti infrastrukturu i sve mrtve točke gospodarstva te se okrenuti liberalizaciji i pokušati uspostaviti mir sa određenim zemljama kako bi dohod turističkih posjetitelja bio puno širi od susjednih zemalja.²²²

²¹⁹ World Tourism Organization and Tourism (2013) Key Outbound Tourism Markets in South-East Asia, op.cit, str. 175

²²⁰ Record visitor numbers to Vietnam indicate bright future for tourism sector, Oxford Business Group [online]. Dostupno na: <https://oxfordbusinessgroup.com/overview/ready-go-record-visitor-numbers-indicate-sector-bright-future> [25. svibnja 2020.]

²²¹ Pongkhao, S. (2018), op.cit.

²²² Shin, Y., op.cit., str 157.

6. ZAKLJUČAK

U današnjem modernom svijetu kada su aktualna brojna znanstvena otkrića, tehnologija je na vrhuncu razvoja, prednostima interneta i mobilne tehnologije te visokoj razini kvalitete života, teško je povjerovati da još uvijek negdje u svijetu postoje države koje se opiru modernizaciji, liberalizaciji i napretku. U ovom radu spomenuto je 5 aktualnih komunističkih država koje se još uvijek čvrsto drže, neke više, neke manje, svojih političkih ideala i žive u nekom prošlom vremenu bez luksuznih automobila, fast food lanaca restorana, modnih brandova, tehnoloških inovacija, kompjutera ili interneta, a mobiteli su rijetka pojava, no ovaj rad je pokušao analizirati utjecaj baš takvog političkog sistema na cjelokupni razvoj ovih država, a pogotovo na njegov smjer turističkog razvoja.

Nakon cjelokupne komparativne analize može se zaključiti da je u svih navedenih pet primjera turizam bio slamka spasa i način izlaska zemlje iz financijske i gospodarske krize. S obzirom da se radi o zemljama u razvoju, njihov put je još jako trnovit i dugačak, no sve navedene zemlje imaju zaista veliki turistički potencijal koji nije dovoljno iskorišten i koji donošenjem pravilne turističke politike i plana razvoja može izvući ono najbolje što svaka država može ponuditi u odnosu na ostatak svijeta. Iako se primjećuje rast turizma unazad nekoliko desetljeća, svaka zemlja ima svoj kamen spoticanja u turističkom razvoju, no može se zaključiti da su neki problemi svima navedenima bili zajednički, a to su neadekvatna infrastruktura koja je loše povezivala državu sa inozemstvom ili su veze unutar države bile jako oskudne stoga je turistički razvoj bio jako neravnomjeran. Politička nestabilnost te preveliko i nepotrebno uplitanje države u turistički razvoj i ostale grane gospodarstva svakako su usporile razvoj u gotovo svim spomenutim zemljama i nedostatak stranog kapitala što je utjecalo na lošiju ponudu smještajnih kapaciteta te na manjak financijskih sredstava potrebnih za ulaganje u turistički razvoj.

Uvođenjem mnogih reformi za razvoj danas je situacija puno bolja, pogotovo u slučaju Kine koja je postala dominantna svjetska velesila i ostvarila nevjerojatan razvoj u zadnjih 40 godina, dok je kod nekih zemalja kao što je Sjeverna Koreja potrebno još mnogo truda i restrukturiranja države da bi se turizam mogao probiti i ostvariti neke veće učinke na njenu ekonomiju. Činjenica je da su upravo zbog svoje zatvorenosti, političkih opredjeljenja i načina života lokalnog stanovništva posebno privlačne i pomalo egzotične turističke destinacije stranim turistima, kao što su svojedobno postale europske socijalističke države rušenjem Berlinskog zida i raspadom Sovjetskog Saveza. Navedene zemlje imaju i posebne kulturno-povijesne spomenike koji se ne mogu pronaći nigdje drugdje u svijetu, a koji se oslanjaju na njihovu

crvenu revolucionarnu prošlost. No bez obzira na sve na što se ovaj rad osvrnuo, nitko ne može osporiti da su upravo kombinacija njihove burne povijesti i kulture koje su ih formirale te prirodne ljepote zapravo glavni preduvjeti njihovog razvoja.

LITERATURA

KNJIGE I ČLANCI

1. Adams, K. M. i Sanchez, P. (2008) The Janus-Faced Character of Tourism in Cuba. *Annals of Tourism Research* [online], Vol. 35. br. 1, str. 27–46. DOI:10.1016/j.annals.2007.06.004. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/267927716> [18. travnja 2020.]
2. Bao, J., Chen, G. i Jin, X. (2018) China Tourism Research: A Review of Publications from Four Top International Journals, *Journal of China Tourism Research* [online], 14:1 ,str. 1-19. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/19388160.2018.1434094> [20. travnja 2020.]
3. Bartoluci, M. (2013) *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bilen M. i Bučar K. (2004); *Osnove turističke geografije*. Zagreb: Mikrorad d.o.o.
5. Bilen, M. (2011) Turistički resursi i atrakcije u: Čavlek, N. et al., *Turizam: ekonomske osnove i organizacijski sutav*, Zagreb: Školska knjiga.
6. Caraba, C.C.(2011) Communist heritage tourism and red tourism: concepts, development and problems. In: *Cinq Continents 1*[online], 1, str. 29-39. Dostupno na: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-290293> [19. travnja 2020.]
7. Cervino J. i Bonache J. (2005) Cuban retailing: From a centrally planned to a mixed dual system. *International Journal of Retail & Distribution Management* [online], Vol. 33. br.1, str.79-94. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/09590550510577147> [26. lipnja 2017.]
8. Chiang, M (2012) The Changing Role of Tourism in China's Economy, *Journal of China Tourism Research* [online], 8:2, str. 207-223. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/19388160.2012.677372> [20. travnja 2020.]
9. Concordia, M.J. (2012) *The Anagó Language of Cuba*. FIU Electronic Theses and Dissertations. 732. DOI: 10.25148/etd.FI12111902. Dostupno na: <https://digitalcommons.fiu.edu/etd/732> [17. travnja 2020.]
10. Comparative Constitutions Project (1998) *Korea (Democratic People's Republic of)'s Constitution of 1972 with Amendments through 1998*. Dostupno na: https://www.constituteproject.org/constitution/Peoples_Republic_of_Korea_1998.pdf [05. svibnja 2020.]
11. Čavlek, N. et al. (2011) *Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Diaz-Briquets, S. i Pérez-López,J. (2000) *Conquering Nature: The Environmental Legacy of Socialism in Cuba*. University of Pittsburg Press [online], DOI: 10.2307/j.ctt9qh8wb. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt9qh8wb> [06. travnja 2020.]
13. Dorsi, S. (2019) Cuban outbound tourism reveals an increase. *Tourism Review* [online]. Dostupno na: <https://www.tourism-review.com/outbound-tourism-in-cuba-increased-20-news11223> [09. svibnja 2020.]
14. Dumbaugh, K. I Martin, M. F. (2009) Understanding China's Political System. Congressional Research Service [online] str 1. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/235098539_Understanding_China's_Political_System [29. travnja 2020.]
15. Espino, M.D. (1991) International Tourism in Cuba: An Economic Development Strategy? *Annual Proceedings* [online], The Association for the Study of the Cuban Economy, vol. 1. Dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/qba/annpro/v1y1991id22.html> [20. travnja 2020.]
16. European Travel Commission and World Tourism Organization (2013) *The Chinese Outbound Travel Market– 2012 Update*[online]. Madrid:UNWTO. Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284414307> [25. ožujak 2020.]

17. Feinberg, R. E. (2012) *The New Cuban Economy: What Roles for Foreign Investment?*, *Latin America Initiative at Brookings* [online], Washington: Brookings. Dostupno na: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/cuba-economy-feinberg-9.pdf> [28. travnja 2020.]
18. Feinberg, R. E. i Newfarmer, R. S. (2016) *Tourism in Cuba: Riding the Wave Toward Sustainable Prosperity*. *Latin America Initiative at Brookings* [online], Washington: Brookings. Dostupno na: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/11/fp_20161202_tourism_cuba_feinberg_newfarmer.pdf [28. travnja 2020.]
19. Gámez, G. T. (2010) *Cuba: The Sleeping Caiman of the Caribbean*, MS Thesis. University of Iceland School of Business [online]. Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Cuba%3A-The-Sleeping-Caiman-of-the-Caribbean-Garcell/99954beeab211b3a9f753adb7d36895c9a19623e> [30. travnja 2020.]
20. Goodrich, J. N. (1993) *Socialist Cuba: A Study of Health Tourism*, *Journal of Travel Research* [online], 32(1), 36–41. DOI: 10.1177/004728759303200106. Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/004728759303200106> [23. lipnja 2020.]
21. Guo, S. (2012) *Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization*. Abingdon: Routledge. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/264175314> [25. ožujak 2020.]
22. Haley, U.C.V. and Haley, G.T. (1997) *When the tourists flew in: strategic implications of foreign direct investment in Vietnam's tourism industry*, *Management Decision* [online], Vol. 35 No. 8, str. 595-604. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/00251749710176091> [25. travnja 2020.]
23. Hendija, Z. (2015) *Međunarodni turizam, skripta za kolegij Međunarodni turizam, drugo prošireno izdanje*, Ekonomski fakultet - Zagreb.
24. Hendija, Z., Kesar, O., Bučar, K. (2020) *Osnovni podaci o turizmu u svijetu i Hrvatskoj 2018. godine*, God.5, Br.2, Ekonomski fakultet – Zagreb
25. International Business Publications USA (2015) *Cuba: Investment, Trade Laws and Regulations Handbook: Volume 1, Strategic information and basic laws*. Washington: IBP, Inc. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=NGjxCQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=hr#v=onepage&q&f=false> [16. svibnja 2020.]
26. Järvstad, P. (2014) *The discourse of anti-Communism and its influence on the history of Communism in Iceland during the interwar period*. Bachelor Thesis. University of Iceland. Dostupno na: <http://hdl.handle.net/1946/20130> [18. ožujka 2020.]
27. J.Leigh i sur. (2013) *Laos Cultural Profile: An initiative of HACCC Multicultural Advisory Service*. Diversycare, str.7
28. Kang, T. (2019) *Lao Domestic Tourism Targeted for 2020*, *The Laotian Times* [online]. Dostupno na: <https://laotiantimes.com/2019/12/23/lao-domestic-tourism-targeted-for-2020/> [22. travnja 2020.]
29. Kim, S.S. i sur. (2007) *Tourism and political ideologies: A case of tourism in North Korea*. *Tourism Management* [online], 28(4), str.1031-1043. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/229386428_Tourism_and_political_ideologies_A_case_of_tourism_in_North_Korea [28. travnja 2020.]
30. Kos-Stanišić, L. (2016) *Adios Fidel, povijest će te osloboditi!*. *Političke analize*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, vol. 7, br. 28, str. 35-39. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172028>.
31. Kubickova, M. i Lee, S. H. (2018) *Cuba Today: An Overview of Tourism Competitiveness*. *Tourism Planning & Development* [online], vol. 15, br. 3, str.239–259. DOI:

- 10.1080/21568316.2017.1410496. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/21568316.2017.1410496> [19. svibnja 2020.]
32. Kwon, H. (2010) North Korea's politics of longing. *Critical Asian Studies* [online], 42:1, str. 3-24. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/14672710903537456> [23. ožujka 2020.]
33. Kyophilavong, P. i sur. Testing tourism-led growth hypothesis in Laos?, *Tourism Review* [online]. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/TR-03-2017-0034> [13. veljače 2018]
34. Lao PDR Destination Management Plan:2016-2018, *Swisscontact* [online]. Dostupno na: <http://www.tiigp-laos.org/downloads/other/Lao%20PDR%20National%20Destination%20Management%20Plan%202016-2018.pdf> [10. svibnja 2020.]
35. Leigh, J. i suradnici (2012) *Laos Cultural Profile: An initiative of HACC Multicultural Advisory Service* [online]. Queensland: Diversicare. Dostupno na: http://www.diversicare.com.au/wp-content/uploads/2015/10/Profile_LaoSML.pdf [05. travnja 2020.]
36. Lutz, R., (2016) *Nostalgia vs. Globalisation - Cuba's Tourism Policy reaches a crossroads*. Bachelor Thesis. Saarbrücken: Faculty of Economics.
37. Myers, B. R. (2010) *The cleanest race : how North Koreans see themselves and why it matters*. Brooklyn, New York: Melville House Publishing.
38. Nolan, M., Robinson, S. I Wang, T. (2000) Rigorous Speculation: The Collapse and Revival of the North Korean Economy. *World Development* [online], Vol. 28, No. 10, str. 1767-1787. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X00000577> [23. ožujak 2020.]
39. Nguyen, T. i sur. (2013) Accurate forecasting models in predicting the inbound tourism demand in Vietnam, *Journal of Statistics and Management Systems* [online], 16:1, str. 25-43. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/09720510.2013.777570> [06. svibnja 2020]
40. Phakdisoth, L. i Kim, D. (2008) *The Determinants of Inbound Tourism in Laos*. *ASEAN Economic Bulletin* [online], Vol. 24, No. str. 225-237. Dostupno na: <http://www.jstor.com/stable/41316966> [16. svibnja 2020.]
41. Phat, E. (n.d.) *A future trend of tourism in Vietnam*, [VisaOnlineVietnam.org](http://www.visaonlinevietnam.org) [online]. Dostupno na: <https://immigration-evisa.com/trend-tourism-vietnam/> [16. svibnja 2020.]
42. Puljiz, V. (1994) Socijalna politika postsocijalističkih zemalja. *Revija za socijalnu politiku*, Vol. 1 No. 1., str. 83-90 [online], Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/29686> [04. travnja 2020.]
43. Record visitor numbers to Vietnam indicate bright future for tourism sector, *Oxford Business Group* [online]. Dostupno na: <https://oxfordbusinessgroup.com/overview/ready-go-record-visitor-numbers-indicate-sector-bright-future> [25. svibnja 2020.]
44. Ruttly M. i Richardson, R. B. (2019) Tourism Research in Cuba: Gaps in Knowledge and Challenges for Sustainable Tourism, *Sustainability* [online], 11(12), 3340. DOI: 10.3390/su11123340. Dostupno na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/12/3340> [17. travnja 2020.]
45. Sadi, M.A. i Henderson, J.C. (2001) Tourism and Foreign Direct Investment in Vietnam, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration* [online], 2:1, 67-90. Dostupno na: https://doi.org/10.1300/J149v02n01_04 [18. travnja 2020.]
46. Salinas, E., Mundet, I. i Salinas, E. (2018) Historical Evolution and Spatial Development of Tourism in Cuba, 1919–2017: What is Next?, *Tourism Planning & Development* [online], Vol. 15, br. 3, str. 216–238. DOI:10.1080/21568316.2018.1427142. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21568316.2018.1427142> [07. travnja 2020.]
47. Sharpley, R. i Knight, M., (2009) Tourism and the State in Cuba: From the Past to the Future. *International Journal of Tourism Research* [online], vol.11, str. 241–254. DOI:

- 10.1002/jtr.685. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/229575619_Tourism_and_the_State_in_Cuba_From_the_Past_to_the_Future [07. travnja 2020.]
48. Shin, Y. (2004) Tourism Development in North Korea: Economical and Geopolitical Perspective, *Anatolia*, 15:2, str.150-163. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/13032917.2004.9687153> [29. travnja 2020.]
49. Slade, V. (2014) Tourism in the Most Reclusive Country on Earth. Honors College Theses. Paper 135. Dostupno na: http://digitalcommons.pace.edu/honorscollege_theses/135 [02. svibnja 2020.]
50. Statistical Reports of Tourism in Laos (2018) Ministry of Information, Culture and Tourism, str.6
51. St. John, R.B. (2006) The political economy of Laos: Poor state or poor policy?, *Asian Affairs* [online], 37:2, str. 175-191. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/03068370600661466> [16. ožujka 2020.]
52. Tourism Economics, *The Future of Chinese Travel: The Global Chinese Travel Market*, Oxford Economics for InterContinental Hotels Group (IHG) [online], str 3. Dostupno na: https://www.ihgplc.com/chinesetravel/src/pdf/IHG_Future_Chinese_Travel.pdf [09. svibnja 2020.]
53. Travel and Tourism Intelligence Center (2015) *Travel and Tourism in Vietnam to 2019*. London: John Carpenter House
54. UNWTO (2019) International Tourism Highlights, Madrid, Spain
55. Vizjak, A., Alkier, R.R. i Krstinić, M.N. (2009) Republika Kina u međunarodnoj ekonomiji. *Ekonomski vjesnik : Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues* [online], Vol. XXII No. 1, str. 127-135. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/42874> [03. travnja 200.]
56. Vujić, J. (2013) Enigma Sjevernokorejske političke singularnosti [online], *Polemos : časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, Vol. 16, No. 32, str. 111-121. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/118735>. svibnja 2020.]
57. Vukonić, B. i Čavlek, N. (2001) *Riječnik turizma*. Zagreb: Masmedia
58. Wang, Y. (2011) Chinese philosophy and tourism development: a case study of Hangzhou. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research* [online], Vol. 5 No. 1, str. 92-100. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/17506181111111799> [23. ožujka 2020]
59. Wen, J. (1998) Evaluation of tourism and tourist resources in China: Existing methods and their limitations. *International Journal of Social Economics* [online], Vol. 25 No. 2/3/4, str. 467-485. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/03068299810193713> [05. svibnja 2020.]
60. World Tourism Organization and Tourism Australia (2013), *Key Outbound Tourism Markets in South-East Asia – Indonesia, Malaysia, Singapore, Thailand and Vietnam*. [online], str. 166. Madrid: UNWTO. Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284415076> [21. travnja 2020.]
61. World Tourism Organization (2017) *Penetrating the Chinese Outbound Tourism Market: Successful Practices and Solutions* [online]. Madrid: UNWTO. Dostupno na: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418992> [03. travnja 2020.]
62. Wu, W., Wal, G. i Tong, Y. (2019) Research on China's Inbound Tourism: A Comparative Review, *Journal of China Tourism Research* [online], 15:3, str. 320-339. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/19388160.2018.1516584> [18. travnja 2020.]
63. Yamauchi, S. i Lee, D. (1999) Tourism development in the Lao People's Democratic Republic. Economic and Social Affairs, DESA Discussion Paper No. 9.
64. Yi, S. i sur. (2017) A new paradigm for tourism development in North Korea. Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally. Str.2. Dostupno na: https://scholarworks.umass.edu/ttra/2017/Academic_Papers_Visual/12 [14. svibnja 2020.]

65. Zhang, X. i Banister, J. (2005) China, Economic Development and Mortality Decline. *World Development* [online] 33(1), str.21-41. Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.09.003> [06.travnja 2020.]

INTERNET IZVORI

66. A Guide to Laos - the hidden gem of South East Asia: Laos Population [online], dostupno na: <https://www.laos-guide-999.com/laos-population.html> [15. svibnja 2020]
67. Amadeo, K. i Boyle, M.J. (2020) *China's Economic Growth, Its Causes, Pros, Cons, and Future*, The Balance [online]. Dostupno na: <https://www.thebalance.com/china-s-economic-growth-cause-pros-cons-future-3305478#future-growth> [15. lipnja 2020.]
68. Chepkemoi, J. (2018) *Major Ethnic Groups In Cuba* [online], WorldAtlas. Dostupno na: <https://www.worldatlas.com/articles/major-ethnic-groups-in-cuba.html> [16. svibnja 2020.]
69. Communism in China [online], dostupno na: <https://cs.stanford.edu/people/eroberts/courses/cs181/projects/2007-08/communism-computing-china/china.html> [18. ožujka 2020.]
70. *Communist Countries* (2020) [online], World Population Review. Dostupno na: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/communist-countries> [29. travnja 2020.]
71. Comprehensive study on tourism development in the central region of socialist republic of Vietnam: *Tourism resources* [online]. Dostupno na: https://openjicareport.jica.go.jp/pdf/11684503_03.pdf [24. svibnja 2020.]
72. Constitute (2004) *China (People's Republic of) 1982 (rev. 2004)*. Constitue [online], dostupno na: https://www.constituteproject.org/constitution/China_2004?lang=en [06. travnja 2020.]
73. Country Studies [online], Laos. The Economy, dostupno na: <https://country-studies.com/laos/the-economy.html> [18. ožujka 2020.]
74. *Cuba Population* [online], Worldometer - Real time world statistics. Dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/cuba-population/> [02. svibnja 2020.]
75. Cuba Population 2020 [online], World Population Review. Dostupno na: <https://worldpopulationreview.com/countries/cuba-population/> [23. svibnja 2020.]
76. Das, K. (2019) Vietnam's Tourism Industry Continues its Growth in 2018. Vietnam Briefing [online]. Dostupno na: <https://www.vietnam-briefing.com/news/vietnams-tourism-industry-continues-growth-2018.html/> [25. travnja 2020.]
77. Einhorn, D. (2006), *Catholic church in Cuba strives to reestablish the faith* [online]. National Catholic Reporter. Dostupno na: http://natcath.org/NCR_Online/archives2/2006a/033106/033106o.php [18. travnja 2020.]
78. *Encyclopædia Britannica* [online]. Dostupno na: <https://www.britannica.com/> [17. travnja 2020.]
79. European Union Funded Environmentally & Socially Responsible Tourism, *Vietnam Tourism Marketing Strategy to 2020 & Action Plan: 2013-2015 (Proposed)*[online]. Dostupno na: <https://www.slideshare.net/BTOEducational/vietnam-tourism-marketing-strategy-to-2020-action-plan-2013-2015> [08. svibnja 2020.]
80. Every CRS Report (2019) *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States* [online]. Dostrupno na: <https://www.everycrsreport.com/reports/RL33534.html> [18. travnja 2020.]
81. Frank, M. (2017) *Cuba reports record \$2 billion in foreign investment deals* [online]. Reuters Newskaker. Dostupno na: <https://www.reuters.com/article/us-cuba->

- investment/cuba-reports-record-2-billion-in-foreign-investment-deals-idUSKBN1D02NL, [09. svibnja 2020.]
82. Government Portal, *Socialist Republic of Vietnam: Political System* [online]. Dostupno na: <http://www.chinhphu.vn/portal/page/portal/English/TheSocialistRepublicOfVietnam/AboutVietnam/AboutVietnamDetail?categoryId=10000103&articleId=10001578> [03.05.2020.]
 83. Government Portal, Socialist Republic of Vietnam: Strategy on Viet Nam's tourism development until 2020, vision to 2030 [online]. Dostupno na: <http://www.chinhphu.vn/portal/page/portal/English/strategies/strategiesdetails?categoryId=30&articleId=10051267> [03.05.2020.]
 84. Hamper, A. (2020) *14 Top-Rated Tourist Attractions & Things to Do in Laos*, Planetware-Travel Guides by the Experts [online]. Dostupno na: <https://www.planetware.com/tourist-attractions/laos-lao.htm> [22. svibnja 2020.]
 85. Hinsbergh, G. V. (2020) China Tourism — Current Trends and Facts. *China Highlights* [online]. Dostupno na: <https://www.chinahighlights.com/travelguide/tourism.htm> [22. svibnja 2020.]
 86. *History and Backround of Communism* [online], Communism and Computer Ethics. Dostupno na: <https://cs.stanford.edu/people/eroberts/courses/cs181/projects/2007-08/communism-computing-china/index.html> [18. travnja 2020.]
 87. Hrvatska Enciklopedija, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34372> [01. svibnja 2020.]
 88. Khan, S. (2008) 5 A's of Tourism Development, Academia.edu [online]. Dostupno na: https://www.academia.edu/9370582/5_As_of_Tourism_Development_Nov08 [25. svibnja 2020.]
 89. *Komunizam* [online], Proleksis Enciklopedija. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/32030/> [17. travnja 2020.]
 90. Mekong Tourism, Lao PDR Torism Strategy 2006-2020 [online]. Dostupno na: <https://mekongtourism.org/wp-content/uploads/Lao-PDR-Tourism-Strategy-2006-2020-in-English.pdf> [09. svibnja 2020.]
 91. Opačić, V. T. (2005) *Kuba između turizma i komunizma* [online]. Hrvatsko Geografsko Društvo, dostupno na: <https://www.geografija.hr/svijet/kuba-između-komunizma-i-turizma/> [29. travnja 2020.]
 92. Pongkhao, S. (2018) *Tourism industry fuels economic growth in Laos*, Nation Thailand news website [online]. Dostupno na: <https://www.nationthailand.com/opinion/30346997> [08. lipnja 2020.]
 93. Rosenberg, M. (2020) *A List of Current Communist Countries in the World* [online], ThoughtCo. Dostupno na: <https://www.thoughtco.com/communist-countries-overview-1435178> [29. travnja 2020.]
 94. *The Geography of Cuba* [online], Anywhere travel guides and vacation planning services. Dostupno na: <https://www.anywhere.com/cuba/travel-guide/geography> [09. svibnja 2020.]
 95. The World Bank (2020a) *China Overview* [online]. Dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1> [29. travnja 2020.]
 96. World Bank (2020b) World Development Indicators, dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [25. svibnja 2020.]
 97. *The World Factbook* [online], Central Intelligence Agency. Dostupno na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cu.html> [20. ožujka 2020.]
 98. The Yucatan Times (2018) *How Politics Impact Tourism* [online]. Dostupno na: <https://www.theyucantimes.com/2018/08/how-politics-impact-tourism/> [16. svibnja 2020.]

99. Touropia- Travel experts (2020) *10 Top Tourist Attractions in Laos* [online].Dostupno na: <https://www.touropia.com/tourist-attractions-in-laos/> [10. lipnja 2020]
100. World Tourism Organization (2013) *China's new market tourism strategy: The outline for national tourism and leisure (2013-2020)* UNWTO. Dostupno na: <https://www.unwto.org/archive/asia/news/2013-03-21/china-s-new-landmark-tourism-strategy-outline-national-tourism-and-leisure-2013-2020> [18. travnja 2020]

POPIS GRAFIČKIH PRIKAZA

POPIS SLIKA

Slika 1: Prikaz aktualnih komunističkih država u svijetu.....5

POPIS GRAFOVA

Graf 1: Godišnji rast BDP-a u Kini, Kubi, Vijetnamu, Laosu i Sjeveroj Koreji u razdoblju od 1991.g. do 2018.g.17

Graf 2: Stopa rasta stanovništva u Kini, Kubi, Vijetnamu, Laosu i Sjeveroj Koreji u razdoblju od od 1960.g.-do 2017.g.22

Graf 3: Međunarodni turistički dolasci ostvareni u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu u razdoblju od 2000. do 2018. g.29

Graf 4: Prihodi od međunarodnog turizma ostvareni u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu u razdoblju 2010.g.-2018.g.35

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj stanovnika i prosječna gustoća naseljenosti u Kini, Kubi, Vijetnamu, Laosu i Sjevernoj Koreji 2018.g.23

Tablica 2: Broj međunarodnih turističkih dolazaka ostvarenih u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu 2000. i 2018. g.30

Tablica 3: Prihodi od međunarodnog turizma ostvareni u Kini, Kubi, Vijetnamu i Laosu 2010. i 2018. g.36

KRATICE

ASEAN - Savez država Jugoistočne Azije

BDP - Bruto domaći proizvod

CNTA- Kineska nacionalna turistička organizacija

CPC - Komunistička partija Kine

CPV - Komunistička partija Vijetnama

INTUR - Turistički institut Kube

LCC - Nisko tarifni prijevoznici

LPRP - Revolucionarna Narodna stranka Laosa

MICE - Poslovni turizam

MINTUR – Ministarstvo turizma Kube

MMF - Međunarodni Monetarni Fond

NTO - Nacionalna turistička organizacija

PCC - Komunistička partija Kube

SSSR - Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

UN - Ujedinjeni Narodi

UNICEF - Humanitarni međunarodni fond za djecu

UNWTO - Svjetska turistička organizacija UN-a

VNAT - Nacionalna turistička organizacija Vijetnama

WTTC - Svjetsko vijeće za putovanja i turizam

ŽIVOTOPIS

Maja Hršak

Datum i mjesto rođenja: 14. srpnja 1986, Zagreb

Adresa: Poljička 23, 10000 Zagreb

Telefon: 098/823-849

Mail: maja.hrs@hotmail.com

OBRAZOVANJE

2016.-2020. - Ekonomski fakultet Zagreb, smjer turizam, mag. oec.

2005.-2016. - Ekonomski fakultet Zagreb, bacc. oec.

2001.-2005. - X.Gimnazija (opća), Zagreb

DODATNO OBRAZOVANJE

2020. - završen online tečaj Digital Marketing Fundamentals (Google Digital Garage)

2020. - završen online tečaj Illustrator CC 2020 MasterClass (Udemy)

2020. - završen online tečaj Google Analytics for Beginners (Google Digital Garage)

2019. - završen online tečaj Web dizajna - osnove HTML&CSS (Shaw Academy)

2015. - završen tečaj ECDL specijalist Ms Office (Pučko Otvoreno Učilište)

RADNO ISKUSTVO

2019 - 2020 - NOMAGO TRAVEL (STA putovanja) - Menadžer za razvoj novih programa i prodaje / Suradnik u marketingu

2016 - 2019 - IDEA PUTOVANJA - Booking agent

DODATNA ZNANJA I VJEŠTINE

Rad na računalu: aktivno i svakodnevno korištenje MS Office-a i interneta, Windows XP/7/8/10 operativni sustavi, poznavanje rada u Adobe Photoshopu, Illustratoru i Wordpressu, osnove HTML-a i CSS-a.

Engleski aktivno u govoru i pismu, španjolski aktivno u govoru i pismu, francuski pasivno u govoru i pismu.

Vozačka dozvola B kategorije.

SOCIJALNE I KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE

Izrazito brza i efektivna u obavljanju poslovnih zadataka, kreativna, snalažljiva, svestrana i sposobna u jako kratkom roku naučiti sve potrebno, sklona timskom radu, odgovorna i ambiciozna osoba.

Razvijena vještina organiziranja vremena i zadataka te brzog rješavanja problema.

HOBI I INTERESI

Putovanja, film i glazba, web dizajn, pisanje, čitanje, psihologija, ples, organizacija raznih aktivnosti i događanja.